

**Vplyv medzinárodného a európskeho práva
na právny poriadok Slovenskej republiky**

Zborník príspevkov

Košice 2007

**Vplyv medzinárodného a európskeho práva na právny poriadok
Slovenskej republiky**

Zborník príspevkov

Zborník bol vydaný v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/2558/05.

Editor: doc. JUDr. Gabriela Dobrovičová, CSc.

Recenzenti: prof. JUDr. Jozef Suchoža, DrSc.

doc. JUDr. Imrich Kanárik, CSc.

Za jazykovú úpravu sú zodpovední autori. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

ISBN: 9788089089673

Predhovor

Európske spoločenstvá a Európska únia už dávno nie sú len hospodárskymi zoskupeniami štátov a klasickými medzinárodnými organizáciami. Od svojho vzniku prešli dlhou cestou vývoja od organizácie, ktorá sa zameriavala na ekonomickú spoluprácu štátov, k organizácii, ktorá reguluje činnosť nielen štátov, ale priamo aj jednotlivcov žijúcich v týchto štátoch a to nielen v súvislosti s ich ekonomickou činnosťou.

Najúčinnejším nástrojom na realizáciu cieľov Európskych spoločenstiev a Európskej únie bolo a je právo. Zakladajúce zmluvy a na ich základe vydávané sekundárne právne akty vytvorili celok, ktorý sa postupne vyčleňoval z medzinárodného práva a vytváral nový samostatný právny systém, ktorý výrazne ovplyvňuje právne systémy členských štátov.

Dlhoročné snahy Slovenskej republiky o členstvo v Európskych spoločenstvách a Európskej únii vyvrcholili 1. mája 2004. V rámci prípravy na členstvo už pred týmto dátumom došlo k podstatným zmenám vo vnútroštátnom právnom poriadku. Tieto zmeny prekročili požiadavky komunitárneho a únieového práva a postihli aj medzinárodné právo ako celok. Novým spôsobom sa v ústavnej rovine definoval priestor pre pôsobenie medzinárodného práva vo vnútroštátnom právnom poriadku.

Skúmanie ovplyvňovania vnútroštátneho práva medzinárodným a európskym právom bolo predmetom riešenia grantovej úlohy „Vplyv medzinárodného a európskeho práva na právny poriadok Slovenskej republiky“ (VEGA č. projektu 1/2558/05). Jednotlivé príspevky zaradené do tohto zborníka sú dôkazom silnejšieho vplyvu medzinárodného a európskeho práva a to vo všetkých odvetviach vnútroštátneho právneho systému. Je to dôsledok jednak ústavne predpokladanej prednosti medzinárodného a európskeho práva pred vnútroštátnou právnou úpravou a ich priameho účinku, jednak schopnosti ovplyvňovať vnútroštátnu normotvorbu a tiež vplývať na výklad vnútroštátneho práva.

Obsah

Predhovor	III
Poznámky ku kvalite transpozície európskej smernice	1
<i>Milena Barinková</i>	
Dezintegrácia slovenského právneho systému právom na ochranu spotrebiteľa	10
<i>Kristián Csach</i>	
Malé a stredné podnikanie po začlenení SR do EÚ – Možnosti a perspektívy	28
<i>Karolína Červená</i>	
Úvod do problematiky všeobecných právnych zásad komunitárneho práva	47
<i>Ján Čipkár</i>	
Vplyv medzinárodného práva a európskeho práva na právny poriadok Slovenskej republiky.	55
<i>Gabriela Dobrovičová</i>	
Doménové mená v komunitárnom práve	70
<i>Marcel Dolobáč</i>	
Vplyv medzinárodného a európskeho práva na slovenské obchodné právo ..	84
<i>Ján Husár</i>	
Ochrana práv príslušníkov menšín v medzinárodnom práve	100
<i>Juraj Jankuv</i>	
Cesta k ďalšej revízii primárneho práva Európskych spoločenstiev a Európskej únie	118
<i>Martina Jánošíková</i>	
Uplatnenie zásad v colnom konaní po vstupe SR do Európskej únie	131
<i>Karin Prievozníková</i>	
Cezhraničné konkurzy	150
<i>Milan Sudzina</i>	

Poznámky ku kvalite transpozície európskej smernice

JUDr. Milena Barinková, CSc.

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie výrazne ovplyvnil legislatívu pracovného práva v procese harmonizácie právneho poriadku. Právne normy orgánov únie prijaté na základe a v medziach primárneho práva (v tomto článku máme na mysli osobitne smernice), týkajúce sa bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci predstavujú garanciu jednej zo sociálnych istôt pracujúcich osôb v podmienkach fungovania spoločného európskeho trhu. V procese implementácie smerníc do právneho poriadku Slovenskej republiky sa súčasťou pracovného zákonodarstva stali ďalšie oprávnenia a právne povinnosti subjektov práva. Stretávame sa však i so smernicami, obsahujúcimi priamo vo svojom texte normy, ktoré pri transpozícii do národného právneho poriadku nepripúšťajú žiadnu odchýlku.

Technická ochrana práce ako súčasť komunitárneho práva sleduje vytváranie pracovných podmienok, zaisťujúcich ochranu zdravia pri práci, pracovných a technologických postupov, ktoré neohrozujú a nezaťažujú životné prostredie a umožňujú bezpečný výkon práce. Základný rámec komunitárneho práva v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci predstavuje Rámcová smernica č. 89/391/EHS na podporu realizácie opatrení ku zlepšeniu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci zamestnancov, ktorá zadala podmienky pre vydanie ďalších smerníc s cieľom zamedziť pôsobenie rizík a faktorov pracovného prostredia na zdravie zamestnancov, ale i zabezpečiť a posilniť sociálne postavenie niektorých osobitných skupín zamestnancov (tehotné ženy, matky krátko po pôrode, mladiství).

Oblasť právnej úpravy bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci je tou časťou právneho poriadku Slovenskej republiky, ktorá má charakter verejnoprávnych noriem v podobe kogentných právnych ustanovení. Zaistenie požadovanej úrovne zdravotnej ochrany pri práci je preto súčasťou právnych povinností každého zamestnávateľa, a kogentnosť právnych noriem nepripúšťa, aby bolo predmetom zmluvných dojednaní.

Z článku 249 ods. 3 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva vyplýva, že komunitárne smernice nezakladajú práva a povinnosti priamo jednotlivcom, ale zaväzujú členské štáty k prijatiu potrebnej legislatívy, ktorá tieto práva a právne povinnosti založí. *Povinnosťou štátu* je smernicu *včas a riadne* transponovať do národného právneho poriadku.

I. Jednou zo smerníc na ochranu bezpečnosti a zdravia pri práci je Smernica 92/85/EHS o ochrane matiek, zakotvujúca minimálne požiadavky na ochranu zdravia pre tzv. rizikové skupiny zamestnancov – tehotné zamestnankyne, matky krátko po pôrode a dojčiace zamestnankyne. Cieľom smernice je minimalizovať a odstraňovať špecifické riziká vystavenia zamestnankýň pôsobeniu nebezpečných látok alebo procesov, ako aj zaistiť im ochranu trvania pracovného pomeru počas období tehotenstva a materstva vyjmúc dôvody nesúvisiace s ich stavom. Legálne definície pojmov tehotná zamestnankyňa, zamestnankyňa krátko po pôrode a dojčiaca zamestnankyňa tvoria súčasť normatívneho textu smernice. V zmysle článku 2 smernice sa tehotnou pracovníčkou rozumie tehotná pracovníčka, ktorá svojho zamestnávateľa informovala o svojom stave v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi a/alebo vnútroštátnou praxou.¹

Normatívne znenie definície tehotnej pracovníčky je také určité a presné, že členským štátom neumožňuje výraznú odchýlku. Dáva im priestor iba na to, aby v národných úpravách bližšie špecifikovali spôsob, prípadne formu informácie zamestnankyne svojmu zamestnávateľovi, čo slovenský právny poriadok urobil. V dôsledku transpozície smernice 92/85/EHS o ochrane matiek sa v ustanovení § 40 ods. 6 Zákonníka práce (ďalej aj ZP) zakotvil pojem tehotnej zamestnankyne formou popisnej hypotézy právnej normy. Jej použitie sa vymedzilo *iba pre okruh právnych vzťahov upravených Zákonníkom práce*. Nie však aj pre účely ďalších zákonov, predmetom ktorých je tiež úprava ochrany bezpečnosti a zdravia pri práci tehotných zamestnankýň, zamestnankýň krátko po pôrode a dojčiacich zamestnankýň. Tehotnou zamestnankyňou sa v zmysle ustanovenia § 40

---

¹ Poznámka autorky: Smernica používa pojem pracovník, pracovníčka, na rozdiel od pojmov zamestnanec, zamestnankyňa v Zákonníku práce.

ods. 6 ZP rozumie „pre účely tohto zákona zamestnankyňa, ktorá svojho zamestnávateľa písomne informovala o svojom stave a predložila o tom lekárske potvrdenie.“

Na základe ustanovenia § 40 ods. 7 ZP dojčiacou zamestnankyňou na účely Zákonníka práce je zamestnankyňa, ktorá svojho zamestnávateľa písomne informovala o tejto skutočnosti. Z uvedeného vyplýva, že pokiaľ ZP priznáva tehotným a dojčiacim zamestnankyniam konkrétne oprávnenia a zamestnávateľom ukladá právne povinnosti vo vzťahu k tejto kategórii zamestnancov, vychádza z predpokladu, že žena napĺňa právnu charakteristiku pojmov. Oprávnení, priznaných tehotnej a dojčiacej zamestnankyni sa úspešne môže domáhať len tá zamestnankyňa, ktorá svoje tehotenstvo preukáže a písomne o ňom upovedomí zamestnávateľa, a tá, ktorá ho písomne informuje o dojčení svojho dieťaťa.

Proces transpozície smernice 92/85/EHS sa v podmienkach slovenského právneho poriadku realizoval nielen prostredníctvom noriem Zákonníka práce, ale aj ďalších právnych predpisov. Ústredným právnym prameňom, zabezpečujúcim prevzatie obsahu smernice do svojho normatívneho textu je zákon č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení neskorších právnych predpisov. Ukladá zamestnávateľom vykonať záväzné postupy okrem iného na zníženie rizika vystavenia *osobitných skupín* zamestnancov nepriaznivým vplyvom a látkam, ohrozujúcich ich bezpečnosť a zdravie. Medzi osobitné skupiny zamestnancov patria v zmysle § 3 ods. c) zákona o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci *i tehotné ženy, matky do konca deviateho mesiaca po pôrode a dojčiace ženy*.

Zákon o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci implementoval podstatnú časť obsahu smernice 92/85/EHS. Neprevzal však základné pojmy zakotvené v článku 2 smernice, pričom použitie legálnych definícií tehotnej a dojčiacej zamestnankyne v Zákonníku práce (§ 40 ods. 6 a 7 ZP) je obmedzené iba pre účely Zákonníka práce. Z tohto dôvodu je nepoužiteľné pre rozsah právnych vzťahov upravených zákonom č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení neskorších predpisov.

Ak nemožno s pojmami definovanými v Zákonníku práce pracovať pre účely zákona o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, tým skôr

to nie je prípustné pre účely vykonávacích právnych predpisov, vydaných na vykonanie tohto zákona.

II. Právne povinnosti voči osobitnej skupine zamestnancov ukladajú zamestnávateľom aj ďalšie právne predpisy, svojím charakterom majúce povahu vykonávacích právnych predpisov. Ide o aproximačné nariadenia vlády Slovenskej republiky, vydávané na základe zákona č. 19/2002 Z.z., ktorým sa ustanovujú podmienky vydávania aproximačných nariadení vlády Slovenskej republiky v znení novely. Napr. nariadenie vlády č. 345/2006 Z.z. o základných bezpečnostných požiadavkách na ochranu zdravia pracovníkov a obyvateľov pred ionizujúcim žiarením, nariadenie vlády č. 281/2006 Z.z. o minimálnych bezpečnostných a zdravotných požiadavkách pri ručnej manipulácii s bremenami, nariadenie vlády č. 115/2006 Z.z. o minimálnych zdravotných a bezpečnostných požiadavkách na ochranu zamestnancov pred rizikami, súvisiacimi s expozíciou hluku, a ďalšie. V realizačnej praxi vznikajú interpretačné problémy súvisiace s pojmami tehotnej a dojčiacej zamestnankyne pri plnení právnych povinností zamestnávateľa vyplývajúcich z aproximačných nariadení vlády a zo zákonných noriem mimo režimu Zákonníka práce. Ich príčinou je predovšetkým obmedzené použitie definovaných pojmov iba pre právne vzťahy upravené Zákonníkom práce. Z toho dôvodu je na mieste pochybnosť o jednotnom pôsobení pracovnoprávných noriem zaisťujúcich ochranu zdravia a bezpečnosť pri práci tehotných a dojčiacich zamestnankýň. Tých právnych noriem, ktoré sú obsahom aproximačných nariadení vlády Slovenskej republiky, ako aj zákonnej úpravy oprávnení a právnych povinností mimo režimu Zákonníka práce.

Aproximačnými nariadeniami vlády sú do vnútroštátneho právneho poriadku transponované smernice Európskych spoločenstiev a Európskej únie, v dôsledku čoho nie sú typickými vykonávacími právnymi predpismi (nevykonáva sa nimi zákon). Podľa hierarchického usporiadania normatívnych právnych aktov, obsiahnutého v článku 125 Ústavy Slovenskej republiky, aproximačné nariadenie vlády nemá prednosť pred zákonom. Jeho stupeň právnej sily je nižší ako zákon. Zákonodarca ho v hierarchii právnych predpisov zaradil

na tú istú úroveň aká prislúcha nariadeniam vlády vydávaným na vykonanie vnútroštátnych zákonov.

Aproximačným nariadením je transponovaný právne záväzný akt ES/EÚ. Obsah aproximačného nariadenia závisí od obsahu smernice, pričom aproximačným nariadením môže byť prebrané doslovné znenie smernice, ale aj nemusí byť.² Zmena alebo zrušenie aproximačného nariadenia je závislé od práva ES/EÚ. Právne záväzné akty Európskeho spoločenstva a Európskej únie majú prednosť pred zákonom, avšak aproximačné nariadenie, ktorým sa transponuje európska smernica do vnútroštátneho práva takúto prednosť pred zákonom nemá.

Výklad pojmu tehotnej zamestnankyne, ktorý používajú aproximačné nariadenia vlády, ale tento pojem nedefinujú a jeho obsah nevysvetľujú, je žiadúce urobiť nielen s ohľadom na Zákonník práce, ale aj na smernicu 92/85/EHS o ochrane matiek. Obsah pojmu tehotná zamestnankyňa, dojčiacia zamestnankyňa a zamestnankyňa krátko po pôrode je nevyhnutné vykladať v rovnakom zmysle, ako tieto pojmy vysvetľuje smernica. V prípade tehotnej a dojčiacej zamestnankyne to nespôsobuje vážnejšie problémy. Zákonník práce prevzal definíciu tehotnej zamestnankyne a dojčiacej zamestnankyne zo smernice a na základe požiadavky jej normatívneho textu ich spresnil, a konkretizoval spôsob informovania zamestnávateľa ženou o jej tehotenstve alebo o dojčení dieťaťa. Obsah obidvoch definícií (tak v Zákonníku práce ako aj v smernici) je v podstate rovnaký, čo zabraňuje vzniku realizačných ťažkostí.

Aj keď aproximačné nariadenia vlády nie sú vykonávacím právnym predpisom k Zákonníku práce, a teda popisná hypotéza v ňom obsiahnutá nemôže byť pri súčasnom znení pracovného kódexu použitá pri výklade aproximačného nariadenia, vďaka harmonizácii právneho poriadku s právom Európskych spoločenstiev nenastáva problém pri výklade pojmov tehotnej a dojčiacej zamestnankyne.

---

² Právnou povahou aproximačných nariadení, ich miestom v systéme práva Slovenskej republiky a stupňom právnej sily sa zaoberá DOBROVIČOVÁ, G.: Vybrané otázky recentných prameňov práva v Slovenskej republike, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Košice, 2004, s. 45

Zákonodarca však bol povinný transponovať do nášho právneho poriadku i obsah pojmu zamestnankyňa krátko po pôrode. Uvedený pojem nie je v Zákonníku práce vymedzený popisnou hypotézou. Uplynutím lehoty na transponovanie (v prípade smernice 92/85/EHS uplynutím dvoch rokov od vstupu Slovenskej republiky do EÚ) majú subjekty práva právo priamo aplikovať obsah smernice. Tu ale nastala pozoruhodná situácia, lebo definovanie pracovníčky krátko po pôrode v smernici je iba rámcové a opiera sa o vnútroštátne zvyklosti alebo o vnútroštátnu právnu úpravu daného pojmu. Podľa článku 2 smernice sa „pracovníčkou krátko po pôrode rozumie pracovníčka, ktorá je krátko po pôrode v zmysle vnútroštátnych právnych predpisov a/alebo vnútroštátnej praxe, a ktorá o svojom stave informovala svojho zamestnávateľa v súlade s týmito vnútroštátnymi právnymi predpismi a/alebo praxou.“ Znamená to, že smernica umožňuje členským štátom v národných právnych poriadkoch vlastné vymedzenie obdobia nasledujúceho po pôrode, ako aj spôsobu informovania zamestnávateľa o tejto skutočnosti.

Priama aplikácia smernice čo do použitia výkladu pojmu zamestnankyne krátko po pôrode je po márnom uplynutí lehoty na jej transpozíciu neuskutočniteľná, keďže pojmové vymedzenie v smernici 92/85/EHS o ochrane matiek nie je konkrétne a určité.

Na strane druhej však v danom prípade výkladový problém nenastáva. Zákonník práce, aj keď potrebnú definíciu neobsahuje, vo svojich ustanoveniach týkajúcich sa pracovných podmienok žien po pôrode jasne vymedzuje obdobie po pôrode vekom dieťaťa v tom – ktorom konkrétnom prípade (napr. § 161, 162 ZP). Najčastejšie ide o obdobie deviatich mesiacov po pôrode, kedy zamestnávateľ nie je oprávnený matke dieťaťa ukladať prácu uvedenú v nariadení vlády č. 272/2004 Z.z., ktorým sa ustanovuje zoznam prác a pracovísk, ktoré sú zakázané tehotným ženám, matkám do konca deviateho mesiaca po pôrode a dojčiacim ženám. O období deviatich mesiacov ako o v právnom poriadku hľadanom „období krátko po pôrode“ sa však možno iba domnievať na základe systematického výkladu príslušných ustanovení Zákonníka práce a jeho vykonávacích predpisov.

Pokiaľ ide o pojem osobitných skupín zamestnancov, s ktorým pracuje zákon č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení novely, tento v ustanovení § 3 písm. c/ k nim zaraďuje tehot-

né a dojčiace ženy a ženy krátko po pôrode. Zákon však nepodáva definície pojmov. Použitie popisných hypotéz pojmov v ustanovení § 40 ZP je vzhľadom na dikciu týchto ustanovení zákona zúžené iba pre účely Zákonníka práce V danom prípade to znamená, že povinnosti voči týmto zamestnankyniam realizuje zamestnávateľ bez ohľadu na to, či ho žena informovala o svojom stave alebo o dojčení dieťaťa a bez ohľadu na to, či mu doložila lekárske potvrdenie o tehotenstve.

III. Na základe uvedeného sme dospeli k názoru, že neexistencia právnych pojmových znakov „tehotnej zamestnankyne“ v zákone o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a nemožnosť prevzatia tohto pojmu zo Zákonníka práce znamená, že zamestnávateľ nie je oprávnený postupovať inak voči tým ženám, o ktorých tehotenstve vedel a tým, o ktorých to nevedel, teda nie je oprávnený postupovať nerovnako voči obojm skupinám tehotných žien.

Na tomto mieste je potrebné poznamenať, že cieľom európskej smernice bolo zabezpečiť primerané pracovné podmienky pre zamestnankyne, ktoré naplňajú právnu charakteristiku definícií daných článkom 2 smernice. Právne predpisy Slovenskej republiky, ktorých cieľom je zakotviť zvýšenú mieru ochrany právneho postavenia osobitných skupín zamestnankýň v pracovnoprávných vzťahoch z hľadiska ochrany zdravia pri práci, v dôsledku neúplnej a nepresnej transpozície európskej smernice 92/85/EHS o ochrane matiek zaviedli viacero skupín tehotných a dojčiacich žien.

Do prvej skupiny patria zamestnankyne, spĺňajúce právne podmienky hypotézy právnej normy ustanovené v § 40 ZP, voči ktorým zamestnávateľ musí realizovať osobitné povinnosti určené mu Zákonníkom práce, jeho vykonávacími predpismi, ale aj aproximačnými nariadeniami vlády. Ak tieto zamestnankyne nenaplnia charakteristiku definícií tehotnej a dojčiacej ženy, ochudobňujú sa o vyšší štandard ochrany ich práv. V druhej skupine sú tie ženy, ktoré zamestnávateľa neinformujú o svojom tehotenstve, ale napriek tomu je voči nim povinný realizovať právne povinnosti ustanovené zákonom č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a jeho vykonávacími predpismi vo vzťahu k tehotným a dojčiacim ženám. Pre

účely tohto zákona je rozlíšenie fyziologickej tehotnej a právne tehotnej zamestnankyne irelevantné.

Výsledkom uvedenej diferenciacie tehotných a dojčiacich zamestnankýň je stav, kedy právny poriadok zaväzuje zamestnávateľa odlišne posudzovať tehotenstvo ženy pre účely rôznych právnych predpisov, hoci upravujú rovnakú oblasť spoločenských vzťahov. Nariadenie vlády č. 272/2004 Z.z., ktorým sa ustanovuje zoznam prác a pracovísk, ktoré sú zakázané tehotným ženám, matkám do konca deviateho mesiaca po pôrode a dojčiacim ženám, zoznam prác a pracovísk spojených so špecifickým rizikom pre tehotné ženy, matky do konca deviateho mesiaca po pôrode a pre dojčiace ženy a ktorým sa ustanovujú niektoré povinnosti zamestnávateľom pri zamestnávaní týchto žien, obsahuje taxatívny výpočet prác a činností, ktoré sú zakázané vykonávať uvedeným kategóriám. Ide o vykonávací predpis k Zákonníku práce, ktorý má zároveň aj charakter aproximačného nariadenia vlády (s ohľadom na text nariadenia vlády nad ustanovením § 1), preto výklad pojmov tehotná a dojčiaca zamestnankyňa je potrebné urobiť v zmysle Zákonníka práce, preberajúceho zásadný obsah pojmov zo smernice na ochranu matiek. Každý zamestnávateľ je však povinný rešpektovať právnu povinnosť vypracovania a aktualizovania vlastného zoznamu zakázaných prác a pracovísk, ktorá preňho vyplýva zo zákona č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení novely. Keďže pre účely tohto zákona nemožno použiť legálne definície pojmov zo Zákonníka práce a ani zo smernice, vlastný zoznam zakázaných prác a pracovísk sa bude vzťahovať na tehotné a dojčiace zamestnankyne, o ktorých tehotenstve či skutočnosti, že dojčia svoje dieťa sa zamestnávateľ vôbec nemusí dozvedieť. Môže nastať situácia, že niektoré zamestnankyne splnia právne podmienky zákonnej definície právneho pojmu a zamestnávateľ im nebude oprávnený ukladať prácu, ktorá je pre nich zakázaná. Iným ženám nebude smieť uložiť prácu na základe vlastného zoznamu zakázaných prác, avšak v zmysle zákona o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci tieto nemusia preukázať splnenie právnych podmienok tehotenstva či dojčenia.

Načrtnutá situácia môže spôsobovať právnu neistotu a dezorientáciu zamestnávateľov i zamestnankýň v oblasti rešpektovania vzájom-

ných oprávnení a právnych povinností. Uvedený právny stav môže byť zdrojom nárastu súdnych podaní a pracovných sporov.

IV. Ideálnym riešením je priama novelizácia Zákonníka práce, ktorá by rozšírila pôsobenie definícií pojmov upravených ustanoveniami § 40 ods. 6 a 7 ZP na celú oblasť právnych vzťahov zameračných na podporu zlepšenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci tehotných a dojčiacich zamestnankýň, ako aj zamestnankýň krátko po pôrode (aj mimo režimu Zákonníka práce). Zákon č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce bol v ostatnom čase novelizovaný zákonom č. 348/2007 Z.z., ale zmienené ustanovenia neboli uvedené do súladu so smernicou 92/85/EHS o ochrane matiek.

Členský štát Európskej únie je podľa článku 10 Zmluvy o Európskom spoločenstve (v platnom znení) povinný prijať všetky vhodné opatrenia na plnenie záväzkov, vyplývajúcich z tejto zmluvy, alebo ak sú dôsledkom činnosti orgánov spoločenstva. Členský štát a jeho orgány tak majú povinnosť aplikovať národné právo, hlavne pokiaľ bolo prijaté za účelom transpozície európskej smernice, a interpretovať ho v duchu účelu smernice. Týmto postupom sú schopné naplniť záväzok obsiahnutý v článku 10 Zmluvy o ES a zaistiť tak splnenie cieľa smernice v súlade s ustanovením článku 249 Zmluvy o ES.

Pred orgánmi členského štátu aplikujúce právo tak stojí požiadavka prekonať nedostatky národnej úpravy, čo je možné za pomoci eurokonformného výkladu práva. Musia vychádzať z predpokladu, že pri implementácii európskych smerníc sa Slovenská republika usilovala o splnenie záväzkov, vyplývajúcich z článkov 10 a 249 Zmluvy o ES. A naopak, nepripustiť úvahu o tom, že štát chcel prijať taký právny predpis, ktorý by odporoval komunitárnemu právu.

Dezintegrácia slovenského právneho systému právom na ochranu spotrebiteľa¹

JUDr. Kristián Csach, LL.M.

1	Neprijateľné zmluvné klauzuly v spotrebiteľských zmluvách (smernica 93/13/EHS).....	10
1.1	Duálna definícia spotrebiteľa.....	11
1.2	Netransponované obmedzenia smernice.....	12
1.3	Netransponované vzory nekalých klauzúl.....	13
2	Spotrebiteľské úvery (smernica 87/102/EHS).....	17
2.1	Podstatné náležitosti zmluvy.....	18
2.2	Vzorec ročnej percentuálnej miery nákladov.....	20
3	Zodpovednosť za vady vecí (smernica 1999/44/ES).....	22
4	Záver.....	26

V predkladanom príspevku sa nebudeme snažiť o ucelený prehľad spotrebiteľského práva. Nebudeme ani spochybňovať účel osobitnej právnej úpravy ochraňujúcej spotrebiteľa. Zameriame sa iba na cestu, po ktorej sa vydalo slovenské právo pod vplyvom niektorých európskych smerníc na ochranu spotrebiteľa. Z množstva okľúk a slepých uličiek transpozície vyberieme iba tri ukázkové príklady, ktoré vykazujú azda najzaujímavejšie príklady nedokonalnej transpozície. Poukážeme pri tom na následky, ktoré prináša neuvážená legislatívna aktivita.

1 Neprijateľné zmluvné klauzuly v spotrebiteľských zmluvách (smernica 93/13/EHS)

Smernica o nekalých podmienkach² (ďalej aj smernica 93/13/EHS) upravuje pravdepodobne najvýznamnejší inštitút moderného zmluvného práva – obsahovú kontrolu štandardných (adhéznych) spotrebiteľských zmlúv. Transpozícia smernice je pravdepodobne najneprehľadnejšou úpravou v súčasnom platnom práve. Je tvorená interakciou (veľmi vzdialenou od symbiózy) ustanovení dvoch právnych predpisov, §§ 52 – 54 Občianskeho zákonníka (ďa-

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/4655/07 „Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv“.

² Smernica Rady č. 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách. Ú.v. ES L 095 z 21. apríla 1993, s. 29-34.

lej len OZ) a § 3 ods. 3 zákona o ochrane spotrebiteľa (ZOS).³ Nebudeme sa pritom zaoberať terminologickými nepresnosťami transpozície,⁴ ale poukážeme na podstatnejšie nedostatky právnej úpravy.

1.1 Duálna definícia spotrebiteľa

Základnou otázkou spotrebiteľského práva je jeho osobný rozsah, teda vymedzenie subjektov, na ktoré sa vzťahuje osobitná ochrana. Podľa § 52 OZ je spotrebiteľom osoba, ktorá *nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti* a dodávateľom ten, kto koná *v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti*. Podľa § 2 písmeno a) ZOS sa za spotrebiteľa považuje fyzická alebo právnická osoba, ktorá nakupuje výrobky alebo používa služby *pre osobnú potrebu alebo pre potrebu príslušníkov svojej domácnosti* a za predávajúceho najmä ten podnikateľ, ktorý *ponúka spotrebiteľovi výrobky alebo služby*. Je zjavné, že sa definície subjektov odlišujú, čo spôsobuje neistotu v určovaní osobného rozsahu ochrany. Posudzovanie je ďalej skomplikované tým, že obe vymedzenia spotrebiteľov sú širšie ako vymedzenie smernice 93/13/EHS, keďže zahŕňajú ako právnické tak aj fyzické osoby, a (minimálne) podľa OZ môžu byť spotrebiteľmi aj podnikatelia,⁵ ale aj tým, že podľa § 52 ods.1 OZ sú podrobované obsahovej kontrole iba niektoré spotrebiteľské zmluvy.

---

³ Zákon č. 250/2007 Z.z. o ochrane spotrebiteľa (skráteneý názov).

⁴ Napríklad § 52 ods. 1 OZ vymedzuje spotrebiteľské zmluvy ako situácie, kedy *jedna strana nemohla individuálne ovplyvniť obsah druhou stranou vopred pripraveného návrhu na uzavretie zmluvy*. Žiada si určitú dávku predstavivosti predstaviť si situáciu, kedy by jedna strana mala *ex ante* (!) vplyv na tvorbu obsahu *offerty* druhou stranou. Prispôsobovanie obsahu sa uskutočňuje až (ak vôbec) v rámci negociácie, a nie pred podaním návrhu.

⁵ O možnosti podnikateľa vystupovať ako spotrebiteľ (a *vice versa*) pozri: CSACH, K.: *Vojna svetov (vzostup a pád § 261 ods. 1 a 2 ObchZ pod taktovkou ochrany spotrebiteľa)*. In: *Zborník z medzinárodnej konferencie mladých vedeckých pracovníkov konanej 7. júna 2007 v Košiciach (v tlači)*. Pozri aj HUSÁR, J.: *Obchodné záväzky a obchody*. In: *Vzájemné ovlivňování komunitární úpravy a českého a slovenského obchodního práva na pozadí procesu jejich reformem*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007, s. 139 – 147, najmä s. 140 a nasl.

1.2 Netransponované obmedzenia smernice

Podľa smernice 93/13/EHS nie sú určité klauzuly (individuálne dohodnuté klauzuly alebo niektoré klauzuly v poisťných zmluvách) predmetom obsahovej kontroly, a preto sa neposudzuje ich nekalosť. Zmluvy pracovného, rodinného a dedičského práva ako aj práva obchodných spoločností (ods. 9 recitálu smernice) sú taktiež úplne vyňaté z pôsobnosti smernice. Slovenský zákonodarca ale išiel v transpozícii ďalej a podrobil kontrole aj niektoré, podľa smernice „imúnne“ klauzuly. Takýto postup je povolený (zvýšenie ochrany spotrebiteľa), a preto nie je nutné pristúpiť k smernicokonformnému výkladu.

Ustanovenia § 52 ods. 1 ani § 53 ods. 1 OZ nerozlišujú medzi štandardnými a individuálnymi dojednaniami v inak adhéznej zmluve. Preto sa zákonná ochrana spotrebiteľa – na rozdiel od smernice – vzťahuje aj na *individuálne dohodnuté klauzuly*, ak sú uvedené v (inak) štandardnej zmluve. Skutočnosť, že klauzula v spotrebiteľskej zmluve bola individuálne negociovaná preto nevyklučuje že bude prehlásená za neprimeranú,⁶ má ale vplyv na posudzovanie neprijateľnosti podľa generálnej klauzuly (§ 53 ods. 1 OZ). Odlišne od smernice nie sú podľa slovenského práva z kontroly explicitne vylúčené ani *určité klauzuly poisťných zmlúv*. Zákonodarca nevyklučil použitie §§ 52 a nasl. OZ ani na *pracovnoprávne zmluvy*, *zmluvy dedičského a rodinného práva* a *zmluvy upravované právom obchodných spoločností*. Kontrole budú preto vystavené aj *zmluvy práva obchodných spoločností a pracovnoprávne zmluvy*.⁷ Zmluvy dedičského a rodinného práva sú z kontroly vylúčené vzhľadom na vymedzenie dodávateľa a spotrebiteľa. Asi nie je dosť dobre možné predpokladať uzavretie dedičskoprávnej alebo rodinnoprávnej zmluvy v súvislosti s podnikateľskou činnosťou jednej strany.

---

⁶ Opačne Maliar poukazuje na znenie smernice. Pozri MALIAR, M.: Typové spotrebiteľské zmluvy. In: *Justičná revue*, 11/2006, s. 1695. Rovnako ale bez odôvodnenia DRGONEC, J.: Spotrebiteľské zmluvy v právnom poriadku Slovenskej republiky. In: *Justičná revue*, 3/2007, s. 316.

⁷ Uchádzač o zamestnanie uzatvárajúc pracovnú zmluvu spĺňa podmienku „nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti“ a tak spĺňa definíciu spotrebiteľa.

1.3 Netransponované vzory nekalých klauzúl

Smernica 93/13/EHS obsahuje prílohu, ktorá v zmysle čl. 3 ods. 3 smernice obsahuje indikatívny a nevyčerpávajúci zoznam klauzúl, ktoré sa môžu považovať za nekalé. Príloha smernice má iba vzorový charakter a národný zákonodarca má možnosť upraviť svoj katalóg neprijateľných klauzúl užšie alebo širšie.⁸ Katalóg smernice má ale určitú prieraznosť, keďže ESD vyslovil, že musí byť minimálne prezentovaný v rámci transpozičného legislatívneho konania.⁹ Aj slovenská právna úprava upravuje demonštratívnym výpočtom v § 53 ods. 3 OZ určité zmluvné klauzuly, ktoré sa považujú za neprijateľné, teda (absolútne) neplatné. Absencia akejkoľvek bázne pred legislatívnym a judikatívnym diktátom z Bruselu a Luxemburgu sa prejavila napríklad¹⁰ aj v tom, že pôvodný návrh právnej úpravy obsahoval iba dve neprijateľné klauzuly z katalógu smernice a o ostatných nebola ani zmienka.¹¹

Smernica v prílohe upravuje aj príklady, ktoré zákonodarca neprevzal do zoznamu v § 53 ods. 3 OZ. Podľa nášho názoru nie sú neprevzaté ustanovenia uvedené v prílohe *per se* neprijateľnými podmienkami, a tým nie je možné „zrovnoprávniť“ zoznam v § 53 ods. 3 OZ

---

⁸ Bod 17 recitálu smernice znie: „*keďže pre účely tejto smernice môže mať priložený zoznam podmienok len oznamovaciu hodnotu a keďže z dôvodu minimálneho charakteru dosahu tejto smernice môže byť rozsah týchto podmienok rozšírený alebo reštriktívnejší vo vnútroštátnych právnych predpisoch členských štátov*“, zvýraznenie K. Cs. Väčšina členských štátov prevzala tento zoznam doslovne.

⁹ Rozhodnutie ESD, C-478/99, Komisia/Švédsko, najmä body 21 a 22 rozhodnutia.

¹⁰ Pôvodný návrh okrem iného predpokladal ako dôsledok neprijateľnosti relatívnu neplatnosť zmluvnej klauzuly, hoci ESD sa vyslovil, že neplatnosť má byť posudzovaná *ex officio* (pozri ESD, spoj. veci C-240/98 až C-244/98 „Océano Grupo Editorial“ a ESD, C-473/00 „Cofidis“).

¹¹ Podľa pôvodného návrhu (§ 53 ods. 3 OZ) sa za neprijateľné podmienky uvedené v spotrebiteľskej zmluve považujú najmä ustanovenia, ktoré

- a) má spotrebiteľ plniť a s ktorými sa nemal možnosť oboznámiť pred uzavretím zmluvy,
- b) dovoľujú dodávateľovi previesť práva a povinnosti zo zmluvy na iného dodávateľa bez súhlasu spotrebiteľa, ak by prevodom došlo k zhoršeniu vymožitelnosti alebo zabezpečenia pohľadávky spotrebiteľa.

so zoznamom v prílohe smernice.¹² Súd aplikujúci *generálnu klauzulu* neprijateľnosti (§ 53 ods. 1 OZ¹³) by sa mal vždy vysporiadať, či zmluvná klauzula, ktorá je uvedená v prílohe smernice (nemajúc svoj národný odraz) nie je neprijateľnou v zmysle *generálnej klauzuly*. Súd môže použiť tieto príklady ako vzor pri rozhodovaní o neprimeranosti klauzuly. Je potrebné zvýrazniť, že súdy v týchto prípadoch neaplikujú smernicu, ale vykladajú slovenské právo – generálnu klauzulu. Súd by si mal byť navyš vedomý, že ku skúmaniu primeranosti klauzuly pristupuje *ex offi*. Netransponované boli pritom mimoriadne závažné a často používané klauzuly.

Obmedzenia dané rozsahom príspevku však neumožňujú analyzovať všetky vzory, preto ostaneme iba pri naznačení obsahu jednotlivých klauzúl.

Netransponovaná klauzula podľa ods. 1 písmena b) prílohy smernice 93/13/EHS zakazuje (mimoriadne nezrozumiteľnou formou, ktorá je objasniteľná iba porovnaním s ostatnými jazykovými verziami smernice) *obmedzenia práv spotrebiteľa v prípadoch, kedy dodávateľ alebo tretia osoba poruší svoje zmluvné povinnosti*. Okrem toho je zakázaná aj dohoda, ktorá by viedla k *vylúčeniu* alebo *obmedzeniu práva spotrebiteľa započítať* si svoju pohľadávku voči dodávateľovi proti pohľadávke dodávateľa voči nemu. Význam klauzuly podčiarkuje skutočnosť, že približne tretina rozhodnutí súdov členských

---

¹² Tak ale pravdepodobne Drgonec, s. 316 pod bodom 5 záveru: „*Oba pramene (OZ a smernica – pozn. K. Cs.) práva určujú v demonštratívnom výpočte, ktorá podmienka je neprijateľná (nekalá)*“. Obdobne aj MALIAR, M.: Spotrebiteľské úvery na Slovensku po transpozícii noriem EÚ. In: *Justičná revue*, 4/2007, s. 550.

¹³ Ustanovenie § 53 ods. 1 OZ znie: „*Spotrebiteľské zmluvy nesmú obsahovať ustanovenia, ktoré spôsobujú značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán v neprospech spotrebiteľa...*“

krajín, vedených v databáze CLAB¹⁴ sa týka práve tohto ustanovenia.¹⁵

Podľa vzoru v ods. 1 písmeno c) prílohy je neprijateľnou klauzula, podľa ktorej je *záväzok podnikateľa/dodávateľa závislý od potestatívnej podmienky*, teda podmienky, ktorej splnenie závisí iba od vôle podnikateľa/dodávateľa.

Jednoznačné ustanovenie v ods. 1 písmeno e) prílohy zakazuje *neprimerané vysoké sankcie* (zmluvné pokuty, úroky z omeškania) za nesplnenie povinnosti spotrebiteľom. Je otázne prečo zákonodarca neprevzal tak jednoznačné a závažné ustanovenie. Skutočnosť, že návrh úpravy čiastočne riešiaci túto problematiku nebol zákonodarcom schválený¹⁶ neznamená, že takéto dojednania sú v súlade s platným právom. Vysoké sankcie za porušenie povinností sú jedným z najbolestivejších prejavov nerovného postavenia spotrebiteľa a dodávateľa a najčastejším prejavom zneužívania postavenia. Klauzuly v spotrebiteľských zmluvách o neprimerane vysokých sankciách sú typickými podmienkami, ktoré spôsobujú značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach v neprospech spotrebiteľa, a preto sú absolútne neplatné v zmysle generálnej klauzuly. Aj podľa slovenskej judikatúry sú takéto klauzuly skôr neprijateľné.¹⁷

Ďalšie neprevzaté ustanovenie, ods. 1 písmena h) prílohy smernice nezakazuje všetky klauzuly, ktorých obsahom je *automatické predĺženie platnosti zmluvy*, ak spotrebiteľ neprejaví vôľu zmluvu ukon-

---

¹⁴ Databáza CLAB (názov je odvodený od francúzskeho *Clauses Abusives*) predstavuje kartotéku niekoľkých tisícok rozhodnutí národných súdov jednotlivých členských štátov EÚ týkajúcich sa neprijateľných rozhodnutí. Bližšie o databáze pozri: CSACH, K.: Neprimerané podmienky v spotrebiteľských zmluvách vo svetle judikatúry Európskeho súdneho dvora a súdov členských štátov. In: *Justičná revue*, 11/2006, s. 1683 – 1690. V súčasnosti bola jej prevádzka zastavená a jej budúcnosť je neistá.

¹⁵ Správa Komisie o implementácii smernice 93/13/EHS z 5. apríla o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách. COM (2000), 248 final, s. 16.

¹⁶ Pozri poslanecký návrh novelizácie § 39 OZ (stav k 1.10.2007): http://www.nrsr.sk/appbin/SSLP.ASP?WCI=SSLP_NZWorkitemHist&WCE=Master=2112.

¹⁷ Pozri rozhodnutie Okresného súdu Žilina, dňa 6. 3. 2007 (Sp. zn. 16C/6/2007, JASPI: 5106225124), rovnako aj Okresný súd Žilina, dňa 5.3.2007 (sp. zn. 6C/30/2005, JASPI: 5105202391).

čiť, ale iba také klauzuly, pri ktorých je *termín* na vyjadrenie spotrebiteľovej vôle ukončiť (nepredĺžiť) zmluvu *neprimerane krátky*. Slovenská verzia smernice pritom operuje s logicky nesprávnou konštrukciou, lebo spotrebiteľ prejavuje vôľu zmluvu *ukončiť* (nie predĺžiť) a samotné predĺženie platnosti zmluvy je automatické. Po porovnaní s ostatnými zneniami smernice sa zdá, že chránená je predstava spotrebiteľa, že prejav vôle, ktorým chce zmluvu ukončiť má byť urobený v očakávateľnom čase pred automatickým predĺžením platnosti zmluvy. Zakázanými sú preto také klauzuly, ktoré by právo odmietnuť automatické predĺženie zmluvy umožňovali iba vo veľkom časovom predstihu pred samotným predĺžením.¹⁸

Vzorové ustanovenie ods. 1 písmeno k) smernice¹⁹ upravuje špecifikáciu ods. 1 písmena j) smernice, ktorý bol transponovaný do § 53 ods. 3 písmeno i) OZ. Zákonodarca pravdepodobne považoval za dostatočné transponovať všeobecnejšiu klauzulu. Z toho dôvodu môžeme tvrdiť, že úprava predmetného ustanovenia, hoci nie je explicitne prevzaté do slovenského právneho poriadku, bude obsiahnutá v širšom § 53 ods. 3 písmeno i) OZ (*jednostranná zmena podmienok*).

Jednoznačné a jasné vyjadrenie ods. 1 písmena m) prílohy smernice²⁰ zabezpečuje ochranu spotrebiteľa pred *jednostrannými oprávneniami dodávateľa*.

Vzorové ustanovenie ods. 1 písmena n) prílohy²¹ má ochraňovať spotrebiteľa, ak kontrahuje s dodávateľom prostredníctvom zástupcov. Slovenské znenie síce uvádza obchodných zástupcov, vzhľadom

---

¹⁸ Napríklad klauzula, ktorá by ustanovovala automatické predĺženie zmluvy uzavretej na jeden rok (od 1. januára do 31. decembra) vždy o nasledujúci rok, ak spotrebiteľ do 15. januára súčasného roku neodošle správu o ukončení zmluvy.

¹⁹ *Podmienky, ktorých zmyslom alebo účinkom je umožniť predajcovi alebo dodávateľovi jednostranne meniť bez právneho dôvodu akékoľvek vlastnosti výrobku alebo služby, ktoré majú byť zabezpečené.*

²⁰ *Podmienky, ktorých zmyslom alebo účinkom je poskytnúť predajcovi alebo dodávateľovi právo určiť, či sú tovar alebo služby dodávané v súlade so zmluvou alebo poskytnúť im výlučné právo na výklad ktorejkoľvek podmienky zmluvy*

²¹ *Podmienky, ktorých zmyslom alebo účinkom je obmedziť povinnosť predajcu alebo dodávateľa dodržať záväzky uzatvorené ich obchodnými zástupcami alebo podriaďiť tieto záväzky požiadavke splnenia osobitnej náležitosti*

na iné jazykové verzie smernice sa však žiada uviesť, že môže ísť o akýchkoľvek zástupcov, nie len obchodných zástupcov podľa §§ 652 – 672a ObZ. Samozrejme to neznamená, že podnikateľ nemôže vôbec obmedziť rozsah oprávnenia svojich zástupcov konať v jeho mene.

Posledným ustanovením v prvom odseku katalógu je písmeno q) prílohy, zakazujúceho *obmedzenia právnej a súdnej ochrany spotrebiteľa*.²² Osobitným problémom sú rozhodcovské doložky. Nemyslíme si, že v zmysle slovenského práva bude rozhodcovská doložka v spotrebiteľských zmluvách vždy neplatnou.²³ Súd by mal aplikovať generálnu klauzulu neprijateľnosti, ktorá prehlasuje za neplatné iba také klauzuly, ktoré spôsobujú *značnú nerovnováhu* v neprospech spotrebiteľa. Nie vždy bude rozhodcovská doložka smerovať k zhoršeniu postavenia spotrebiteľa, najmä ak zväžíme základné prezentované výhody rozhodcovského konania – rýchlosť, efektívnosť a nízka cena.

2 Spotrebiteľské úvery (smernica 87/102/EHS)

Spotrebiteľské úvery sú na európskej úrovni upravené (najmä) smernicou č. 87/102/EHS²⁴ a do národného poriadku boli transponované zákonom č. 258/2001 Z.z. o spotrebiteľských úveroch (ďalej len ZoSÚ).²⁵ Transpozícia smernice 87/102/EHS sa vyznačuje mnohými nedostatkami. Spomenieme len dva transpozičné lapsusy.

---

²² *Podmienky, ktorých zmyslom alebo účinkom je neposkytnúť spotrebiteľovi právo alebo mu brániť v uplatňovaní práva podať žalobu alebo podať akýkoľvek iný opravný prostriedok, najmä vyžadovať od spotrebiteľa, aby riešil spory neupravené právnymi ustanoveniami výhradne arbitrážou, nevhodne obmedzovať prístup k dôkazom alebo ukladať mu povinnosť dôkazného bremena, ktoré by podľa práva, ktorým sa riadi zmluvný vzťah, malo spočívať na inej zmluvnej strane.*

²³ Tak ale Maliar, dielo citované v poznámke č. 12, s. 550.

²⁴ Smernica Rady z 22. decembra 1986 o aproximácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení členských štátov, ktoré sa týkajú spotrebiteľského úveru v znení neskorších predpisov. Ú. v. ES L 42, 12.2.1987, s. 48 – 53. Mimoriadny vestník EÚ Kapitola 15 Zväzok 01 s. 326 – 331.

²⁵ Zákon č. 258/2001 Z.z. o spotrebiteľských úveroch (skrátенý názov) v znení neskorších predpisov

2.1 Podstatné náležitosti zmluvy

Prvým nedostatkom pri transpozícii je vymedzenie obsahových náležitostí zmluvy o spotrebiteľskom úvere. Obsahové náležitosti zmluvy uvádza zákon v § 4 ods. 2 a ods. 3 veľmi zvláštnym spôsobom. Zmluva o spotrebiteľskom úvere v zmysle § 4 ods. 2 ZoSÚ *okrem všeobecných náležitostí obsahuje najmä* (nasleduje katalóg ustanovení) a v zmysle odseku 3 citovaného ustanovenia *zmluva ďalej obsahuje* (nasledujú ďalšie štyri náležitosti). Uvedené je potrebné vnímať v súvislosti s odsekom 4 predmetného ustanovenia, podľa ktorého *pri nesplnení podmienok podľa odsekov 2 a 3 je zmluva o spotrebiteľskom úvere platná, ak bol spotrebiteľovi na jej základe:*

- a) *poskytnutý spotrebiteľský úver a spotrebiteľ ho začal čerpať alebo*
- b) *dodaný tovar alebo poskytnutá služba.*

V zmysle § 4 odseku 4 ZoSÚ je aj pri nedodržaní podmienok § 4 odseku 2 a 3 ZoSÚ zmluva platná, ak sa už určitým spôsobom začalo s jej plnením. Neštandardné legislatívno-technické riešenie vlastne normuje podstatné obsahové náležitosti zmluvy ako nie celkom podstatné.²⁶ Ak bolo zámerom zákonodarcu upraviť minimálne nutné požiadavky na zmluvu, mohol radšej siahnúť k osvedčenej a používanej formulácii: *Zmluva musí obsahovať najmä* (katalóg ustanovení).²⁷ Autor príspevku vidí v zvolenej formulácii skôr určité analogické vyjadrenie konštrukcie obsiahnutej v § 741b OZ s tým, že v odseku 2 a 3 ide síce o podstatné náležitosti, z ktorých niektoré nesmú v zmluve chýbať nikdy, ale niektoré musia byť v zmluve uvedené iba vtedy, ak (pozri náležitosti § 4 ods. 2 písmeno b), c), d), h) a i) a § 4 ods. 3 ZoSÚ) to prípad vyžaduje. Takýto prístup by bol v súlade so smernicou. Ustanovenie § 4 ods. 4 ZoSÚ je ale v rozpore so smernicou, predstavuje nesprávnu transpozíciu, a je preto potrebné upustiť od jeho aplikácie.²⁸ Nedostatok skúmanej formulácie je

---

²⁶ Necháme stranou otázku, ktoré „znaky“ zmluvy o spotrebiteľskom úvere musia byť pokryté slobodnou, vážnou a nepomýlenou vôľou.

²⁷ Na porovnanie § 20 zákona č. 656/2004 Z.z. o energetike hovorí o tom, že zmluva *musí obsahovať najmä*, rovnako aj § 19 Zákona č. 657/2004 Z.z.

²⁸ O povinnosti neaplikovať národné právo, ktoré je v rozpore so smernicou pozri zásadné rozhodnutie ESD, C-106/89 „Marleasing“.

potrebné vnímať taktiež v súvislosti s právnym významom informačných povinností (resp. obsahovým nárokom na zmluvu) v rámci spotrebiteľského práva (konkrétne pri podomovom predaji), ktoré majú podľa vyskytujúceho sa názoru slovenských súdov charakter podstatnej náležitosti zmluvy a neuvedenie takejto informácie (konkrétne práva odstúpiť od zmluvy) má za následok neplatnosť zmluvy.²⁹ V pohľade na takúto kvalitu zákonodarnej práce asi ani neprekvapí znenie legislatívnej poznámky č. 6 v § 4 ods. 2 ZoSÚ, ktorou nás zákonodarca chce presvedčiť, že prevenčná povinnosť v zmysle § 43 OZ je všeobecnou náležitosťou zmluvy o spotrebiteľskom úvere.

---

²⁹ „Súd prejudiciálne skúmal, či je zmluva (...) platná a dospel k záveru, že uvedená kúpna zmluva je neplatná, a to podľa ust. § 39 Občianskeho zákonníka v spojení s § 2 ods. 2, § 7 ods. 1 písm. d/ a § 8 ods. 1 zákona č. 108/2000 Z.z., lebo svojím obsahom odporuje uvedenému zákonu. Podľa ust. § 2 ods. 2 zák. č. 108/2000 Z.z. ak sa zmluva uzaviera písomne, musí obsahovať ustanovenie o práve na odstúpenie od zmluvy, ktoré právo má spotrebiteľ podľa ust. § 8 od. 1 cit. zák., a to do 7 pracovných dní odo dňa prevzatia písomnej informácie, ktorú písomnú informáciu je povinný predávajúci podľa § 7 ods. 1 písm. c/ cit. zák. odovzdať, resp. písomne potvrdiť spotrebiteľovi najneskôr v čase uzatvorenia zmluvy. **Navrhovateľ nepreukázal, že odporcovi ako spotrebiteľovi v čase uzatvorenia zmluvy písomne potvrdil jeho právo na odstúpenie od zmluvy, táto podstatná náležitosť, ktorú má zmluva podľa ust. § 2 ods. 2 v spojitosti s § 7 ods. 1 písm. d/ a § 8 ods. 1 cit. zák. zmluva obsahovať, v zmluve absentuje a preto je svojím obsahom v rozpore so zákonom podľa ust. § 39 Občianskeho zákonníka.** V zmluve je síce uvedené, že zákazník je oprávnený odstúpiť od zmluvy v zmysle platných právnych predpisov, ale konkrétne ustanovenie o práve odporcu na odstúpenie od zmluvy, ktoré má zmluva podľa citovaných zákonných ustanovení obsahovať, sa na žiadnom mieste v zmluve nenachádza. Ustanovenie v zmluve, podľa ktorého je zákazník oprávnený od zmluvy odstúpiť v zmysle platných právnych predpisov, je neurčité, nešpecifikuje konkrétnym spôsobom právo kupujúceho od tejto zmluvy odstúpiť.“ Pozri rozhodnutie Okresného súdu Žilina zo dňa 27.1.2006, sp. zn. 4C/122/2005, JASPI č.: 5105222699. Podľa rozhodnutia ESD v obdobnej veci trvá právo odstúpiť od zmluvy až do uplynutia stanovenej lehoty po následnom informovaní o tomto práve. V prípade absencie informovania o možnosti odstúpiť od zmluvy, ostáva spotrebiteľovi právo odstúpiť počas celej doby neinformovanosti. Zmluva tým pádom ostáva platná. Pozri rozhodnutie ESD z 13. decembra 2001, C- 481/99 („Heininger“) body 45 a nasl. rozhodnutia. Názor ESD sa zdá byť presvedčivejším.

2.2 Vzorec ročnej percentuálnej miery nákladov

Ďalším, už známejším transpozičným lapsusom je uvedenie zlého vzorca ročnej percentuálnej miery nákladov (RPMN), pričom RPMN (ekvivalent úrokovej miery reflektujúci okrem všetkých splátok aj všetky poplatky, ktoré má spotrebiteľ zaplatiť) vypočítaná na základe pôvodne používaného zákonného vzorca je v porovnaní s RPMN vypočítanou podľa smernice podhodnotená. Pôvodné znenie smernice 87/102/EHS neupravovalo vzorec pre výpočet RPMN, ale iba záväzok zabezpečiť, aby bol spotrebiteľ oboznámený s celkovou výškou úveru (bod 9 recitálu smernice, čl. 5 smernice 87/102/EHS) a ročnými percentuálnymi nákladmi, ktoré sa majú vypočítať podľa metodiky členského štátu (čl. 1 ods. 2 písmeno e) smernice 87/102/EHS). Až novelizácia smernice 87/102/EHS smernicou 90/88/EHS³⁰ v roku 1990 zaviedla jednotný matematický vzorec pre výpočet RPMN. Hrozivo vyzerajúci vzorec pre výpočet RPMN (i ako neznáma) je založený na rovnosti poskytnutej pôžičky a zaplatených splátok s tým, že ľavá strana rovnice predstavuje súčet všetkých poskytnutých pôžičiek. Ak bude poskytnutá pôžička jednorázovo, potom tvorí ľavú stranu jednorázovo poskytnutá suma, ak bude ale pôžička poskytovaná postupne v rôznom čase, potom tvorí ľavú stranu suma týchto pôžičiek pri zohľadnení času, ktorý uplynul medzi nimi. Pravá strana zodpovedá sume všetkých splátok, ktoré sa majú zaplatiť. Obe strany zohľadňujú čas, úrok a iné poplatky. Vzorec uvádzame iba pre názornosť, preto bližšie vysvetlivky vynecháme (pre príklady jeho aplikácie pozri prílohu smernice alebo zákona v platnom znení).

$$\sum_{K=1}^{K=m} \frac{A_K}{(1+i)^{t_K}} = \sum_{K'=1}^{K'=m'} \frac{A'_{K'}}{(1+i)^{t_{K'}}$$

V rámci transpozície sa slovenskému normotvorcovi podarilo matematické *salto mortale*, pri ktorom zo vzorca uvedeného v smernici

---

³⁰ Smernica rady z 22. februára 1990, ktorou sa mení a dopĺňa smernica 87/102/EHS o aproximácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení členských štátov, ktoré sa týkajú spotrebiteľského úveru Ú. v. ES L 61, 10.3.1990, s. 14 – 18, Mimoriadny vestník EÚ Kapitola 15 Zväzok 01 S. 374 – 378.

nesprávne vyvodil RPMN (v smernici ako i , v zákone ako r).³¹ Vzorec v pôvodnom znení vládneho návrhu zákona znel:

$$r = \sqrt[t]{\frac{F}{P}} - 1$$

V zákone o spotrebiteľských úveroch bol vzorec publikovaný v nasledovnej podobe:

$$r = \sqrt[t]{\frac{F}{P}} - 1$$

Vzorce v smernici a v zákone (za nadneseného predpokladu, že vzorec v publikovanom znení zákona je zhodný s navrhovaným znením) vedú k rovnakému výsledku iba vtedy, ak bol úver poskytnutý jednorázovo a bol aj jednorázovo splatený (dokonca aj príklady, uvedené v dôvodovej správe k zákonu predpokladajú – na rozdiel od príkladov v smernici – iba jednorázové splatenie úveru). Podmienka jednorázovej splátky úveru v praxi mimoriadne zriedkavo naplnená, nakoľko charakteristickou črtou spotrebiteľských úverov je ich „splátkovitosť“. V prípade ak je úver splácaný postupne v splátkach, vedú vzorce k rozličným výsledkom, pričom použitie slovenského vzorca dáva podstatne nižšie sadzby RPMN. Do 1. júla 2006 (účinnosť opravnej novelizácie č. 264/2006 Z.z, ktorou sa nesprávny vzorec opravil) tak platil (v rozpore so smernicou) nesprávny vzorec na výpočet RPMN, za použitia ktorého mohla byť RPMN citeľne nižšia ako keby bola určená v súlade so smernicou. Je teda zrejmé, že ide o nesprávnu transpozíciu. Následkom nedostatočnej transpozície môže byť (vo všeobecnosti) buď *priamy účinok* smernice, alebo povinnosť *vykladať ustanovenie predpisu v súlade so smernicou* (nepriamy účinok) alebo *zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú nesprávnou transpozíciou*. Priamy účinok smernice sa pripúšťa iba vo vertikálnej rovine jednotlivcov – štát, preto nie je v tomto prípade užitočný (úverová zmluva je vzťahom medzi dvoma privátnymi subjektmi). Smernicokonformný výklad by mohol viesť k pretvoreniu jas-

---

³¹ Nie je možné vylúčiť, že vzorec v prílohe zákona vznikol zovšeobecnením a úpravou prvého vzorového príkladu uvedeného v prílohe smernice.

ného vzorca v zákone na obraz iného vzorca v smernici. Táto možnosť by ale podľa prevažujúcej mienky mala byť skôr neprípustná, keďže by sa jednalo o výklad *contra legem*.³² Je preto otázne, či je v tejto súvislosti možné uplatňovať si náhradu škody spôsobenú štátom z dôvodu nesprávnej transpozície. Rozsah príspevku však neumožňuje bližšie sa tejto otázke venovať. Problematickou by bola najmä otázka, či ustanovenia smernice o RPMN zakladajú práva jednotlivcov, nemenej problematickou by bola otázka príčinnej súvislosti vzniku škody a jej výšky. Každopádne sa žiada, aby boli uvedené otázky predložené v najbližšom možnom čase cestou prejudiciálnej otázky na rozhodnutie ESD.

3 Zodpovednosť za vady veci (smernica 1999/44/ES)

Právna úprava zodpovednosti za vady väčšiny západoeurópskych štátov zotrvala dlho na rímskoprávných základoch. Podľa rímskeho práva vyplývali z väd plnenia iba peňažné nároky a nepredpokladali sa nároky na opravu či výmenu veci. Osobitné nároky na *zrušenie zmluvy* alebo *zníženie kúpnej ceny* z dôvodu väd mali pôvod až v edikte kurulských edilov³³ a označovali sa ako *edilské nároky*. V dvadsiatom storočí sa začal presadzovať názor, podľa ktorého edilské nároky nepostačujú pre obchodný styk. Nové nároky na *dodanie náhradného tovaru*, resp. *opravu veci* prenikli najprv do sféry medzinárodných dohovorov unifikujúcich (obchodnoprávnu) kúpnu zmluvu.³⁴ Mnoho štátov však naďalej priznávalo (a nielen v oblasti „spotrebiteľsko-právnych“ vzťahov) iba edilské nároky.

---

³² Autor práce je názoru, že judikatúra ESD vedie (uznávajúc jej nejasnosť) k možnosti/povinnosti výkladu *contra legem*. K tomu pozri: CSACH, K.: Výklad harmonizovaných predpisov v Slovenskej republike. In: *Právny obzor*, 5/2006, s. 444 – 460.

³³ Kurulskí edili boli úradníkmi (najmä) s policajnou a rozhodovacou právomocou na trhoch.

³⁴ Haagsky dohovor o jednotnom práve pre medzinárodnú kúpu tovaru z r. 1964 už poznal možnosť nároku na náhradné plnenie a obmedzene aj na opravu (čl. 41 a nasl. dohovoru). (Viedenský) Dohovor OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru z r. 1980 pozná všetky spomínané nároky, neustanovuje však žiadnu ich hierarchiu (s výnimkou odstúpenia od zmluvy, ktoré pôsobí ako *ultima ratio* – pozri čl. 45 a nasl. dohovoru). Nárok na opravu však nebol v návrhu Dohovoru, ale dostal sa doň (čl. 46 ods. 3) až na diplomatickej konferencii vo Viedni r. 1980. Nároky na reálne plnenie sú však obmedzené čl. 28

(Česko)Slovenská právna úprava bola v porovnaní so západnými úpravami omnoho modernejšia (svojimi nárokmi na opravu/výmenu veci) a pre spotrebiteľa priaznivá, súčasne však aj omnoho komplexnejšia. Bola a naďalej je vybudovaná na existencii dvoch rozdielnych koncepcií zodpovednosti za plnenie s vadami. Prvou je *zodpovednosť za vady* existujúce v čase plnenia (základ v § 499 OZ) a druhou je tzv. *záruka za akosť*, teda zodpovednosť za vady, ktoré vzniknú aj neskôr, počas záručnej doby (základ v § 502 OZ). Jednoducho povedané, zodpovednosť za vady zabezpečuje, že bude plnené bez vád (vec nie je pokazená) a záruka za akosť garantuje, že plnenie bude bez vád počas celej záručnej doby (vec sa nepokazí).³⁵

Zákomom ustanovená *záruka za akosť* nachádzala uplatnenie iba v prípade predaja tovaru v obchode (§§ 619 ods. 2 a nasl. OZ), a to s variujúcou dĺžkou záručnej doby (8 dní až 6 mesiacov) a pri subtypoch zmluvy o dielo (§§ 645 a nasl., §§ 653 a nasl. OZ), tiež s odstupňovanou dĺžkou. V iných prípadoch platila záruka za akosť iba na základe dohody strán.

„Klasickú“ *zodpovednosť za vady* predpokladal zákon tak pri všeobecnom odplatnom prenechaní veci (§ 499 OZ), pri kúpnej zmluve všeobecne (596 a nasl. OZ), osobitne pri predaji v obchode (§ 619 ods. 1 OZ) rovnako ako aj pri subtypoch zmluvy o dielo (§§ 645 a nasl., §§ 653 a nasl. OZ).

Veľmi moderne boli pritom upravené nároky z vád, keďže popri tradičných edilských nárokoch na zrušenie zmluvy alebo na primeranú zľavu z ceny existovali aj nároky na opravu/odstránenie vady, resp. výmenu vadnej veci, pričom nároky na opravu a výmenu boli spravidla ustanovené ako primárne a edilské (iba) ako sekundárne, rozlišujúc pritom odstrániteľné/neodstrániteľné a podstatné/nepodstatné vady (§§ 622 a nasl., 648, 655 OZ). Iba úprava zodpovednosti za vady pri „všeobecnej“ kúpnej zmluve sa držala kontinentálnych tradícií a garantovala iba edilské nároky (zľava z ceny alebo odstúpenie

---

Dohovoru. K tomu pozri KANDA, A.: *Kupní smluva v mezinárodním obchodním styku (Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží)*. Praha: Linde, 1999, s. 106/107.

³⁵ Jednoznačnejšie je uvedené delenie badateľné v obchodnom práve. Základná úprava zodpovednosti za vady predmetu kúpy je vymedzená v §§ 420 a 422 a záruka za akosť ako fakultatívna v § 429 Obchodného zákonníka.

od zmluvy – § 597 OZ). Zrušenie zmluvy sa pritom všeobecne považovalo za *ultima ratio* a bolo prípustné iba pri podstatných neopraviteľných vadách, resp. opakujúcich sa nepodstatných vadách (§§ 507, 597, 623, 648 ods. 2, 655 ods. 1 OZ). Právna úprava tak predstavovala síce komplikovaný ale dostatočne ideovo kompaktný celok, ktorého koncept bol iba doplnený (a zvýraznený) ustanovením § 596 OZ normujúcim informačnú povinnosť predávajúceho.

Revolúciu v právnej úprave západoeurópskych krajín³⁶ spôsobila smernica 1999/44/ES o spotrebiteľskej kúpe tovaru³⁷ (ďalej aj smernica 99/44). Smernica ukladá predávajúcemu povinnosť dodať tovar bez väd, teda v súlade so zmluvou, pričom súlad so zmluvou osobitne definuje (čl. 2 smernice 99/44). Smernica upravuje zodpovednosť za vady, ktoré (!) *existujú v čase dodania tovaru* (čl. 3 ods. 1 smernice), a ktoré sa *prejavia v čase do dvoch rokov* od dodania (čl. 5 ods. 1 smernice). Na ochranu spotrebiteľa ustanovuje smernica vyvrátiťelnú domnienku, podľa ktorej sa vada, ktorá sa prejaví v rámci šiestich mesiacoch po dodaní považuje za vadu, existujúcu v čase dodania. V čase od šesť mesiacov do dvoch rokov po dodaní musí existenciu vady v čase dodania preukazovať spotrebiteľ (čl. 5 ods. 3 smernice). Smernica 99/44 ďalej revolučne normovala *hierarchiu právnych nárokov* spotrebiteľa. Ten má prioritne nárok na bezplatnú opravu/výmenu veci (pokiaľ to nie je nemožné alebo neprimerané), a iba následne má nárok na primerané zníženie ceny, resp. odstúpenie od zmluvy (posledne menované iba pri nie málo významnej vade). Priorita nápravných nárokov je odôvodnená tým, že predávajúci má ochrany hodný záujem na *práve druhého (náhradného) plnenia*, ktoré je mu preto potrebné umožniť. Spotrebiteľ tak podľa smernice nemá voľné právo výberu svojho nároku. Smernica zároveň umožňu-

³⁶ K historickému prehľadu právnej úpravy zodpovednosti za vady a vplyvu smernice 1999/44/ES na právne poriadky niektorých členských štátov EÚ pozri CSACH, K.: Edili by sa divili – Reforma zodpovednosti za vady smernicou 1999/44/ES v niektorých členských štátoch. Príspevok na konferencii mladých vedeckých pracovníkov s názvom „*Milníky práva v stredoeurópskom priestore*“ konanej v dňoch 16. – 18. apríla 2007 v Častej – Papierničke. (zborník v tlači).

³⁷ Smernica 1999/44/ES o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar. Ú.v. ES L 171, 7.7.1999, s. 12 a nasl. Slovenská verzia smernice sa nachádza v Mimoriadnom vestníku EÚ, kapitola 15. zväzok 4, s. 223 – 227.

je regresný nárok predávajúceho v rámci dodávateľskej reťaze, ak má byť zodpovedný za vadu, ktorú nespôsobil (čl. 4 smernice)³⁸ a ustanovila prípustnosť poskytnutia dodatočnej bezplatnej záruky na tovar, ktorá nesmie obmedziť práva garantované smernicou (čl. 6 smernice).

Slovenský zákonodarca pristúpil aj k tejto transpozícii svojsky. Napriek tomu, že smernica 99/44 sa dotýka najmä klasickej *zodpovednosti za vady* (vady existujúce v čase prenechania veci), rozhodol sa slovenský zákonodarca transponovať úpravu do oblasti *záruky za akosť* (vady vzniknuté do uplynutia záručnej doby). Takýmto krokom však mimoriadne sprísnil režim pre predávajúceho. Transpozícia bola uskutočnená do určitej miery mechanicky: všetky záručné doby ustanovené v osobitnej úprave o predaji tovaru v obchode (teraz doplnenej o podnázov „spotrebiteľská kúpna zmluva“) a zmluvy o zhotovení veci na zakázku (nie však v rámci zmluvy o oprave a úprave veci), dovtedy odstupňované, sa predĺžili na 24 mesiacov, pričom sa formálne uložila šesťmesačná povinnosť oznámiť vady (§ 505 OZ).³⁹ Takýmto krokom však neostal priestor pre transpozíciu šesťmesačnej doby, počas ktorej platí vyvrátiteľná domnienka existencie vady v čase dodania (čl. 5 ods. 3 smernice). Uvedená lehota nemá svoje miesto v koncepte *záruky za akosť*, nakoľko záruka pokrýva všetky vady počas plynutia záručnej doby a spotrebiteľ nemusí vôbec preukazovať, kedy vada vznikla. Preto nebolo potrebné uvedenú lehotu transponovať. Slovenský zákonodarca sa ale rozhodol inak, a lehotu s vyvrátiteľnou domnienkou normoval v § 508 ods. 2 OZ ako všeobecnú úpravu platnú pre všetky zmluvy o odplatnom prenechaní veci, bez ohľadu na to, či sú spotrebiteľské alebo nie

---

³⁸ „*Keď je posledný predávajúci zodpovedný spotrebiteľovi za nesúlad vyplývajúci z konania alebo nedbalosti výrobcu, predchádzajúceho predávajúceho v rovnakom zmluvnom reťazci alebo akéhokoľvek iného sprostredkovateľa, posledný predávajúci má právo uplatniť nárok na nápravu voči zodpovednej osobe alebo osobám v zmluvnom reťazci.*“

³⁹ Zmysel predmetného ustanovenia je mimoriadne otázný. Smernica 1999/44/ES ho nevyžaduje (s veľkou dávkou nadsadenia by sme mohli za vzor ustanovenia považovať čl. 5 ods. 2 uvedenej smernice). Notifikačná povinnosť oznámiť vady do šiestich mesiacov vzniká zistením vady, a nie časom, kedy vady mohli byť (pri náležitej starostlivosti) zistené. Takáto formulácia reálne znemožňuje predávajúcemu dovoľávať sa uplynutia šesťmesačnej lehoty, keďže nebude schopný preukázať, kedy spotrebiteľ vadu skutočne zistil.

a sprísnil tým režim nespotrebitel'ských zmlúv.⁴⁰ Vo svetle povedaného už iba ako detail pôsobí ponechanie oprávnenia predávajúceho vymeniť vec namiesto jej opravy (§ 622 ods. 3 OZ), ktoré je v zrejmom rozpore so smernicou, oprávňujúcou spotrebiteľa (a iba jeho) na výber nároku.

Slovenský zákonodarca opomenul tiež veľmi podstatnú úpravu smernice, ktorou sú **regresné nároky**. Regresný nárok v zmysle čl. 4 smernice je nárok posledného predávajúceho voči svojmu predchodcovi (výrobca, resp. distribútor), ktorý má mať posledný predávajúci k dispozícii, ak je voči nemu uplatnený nárok zo zodpovednosti z väd, za ktoré on nezodpovedá. Smernica upravuje oblasť, ktorá spadá výlučne do obchodného práva, a pravdepodobne preto nebola transponovaná (úprava regresu pritom nie je úplná novinka)⁴¹. V situáciách podľa čl. 4 smernice bude preto potrebné vykladať ustanovenia Obchodného zákonníka o zodpovednosti za vady v rámci podnikateľských vzťahov v súlade so smernicou, a prihliadať pri tom na skutočnosť, že právna úprava regresu podľa čl. 4 smernice (resp. ním zamýšľanej transpozičnej normy) je dispozitívna.⁴²

4 Záver

Na vybraných príkladoch sme poukázali na nedostatky pri transpozícií smerníc na ochranu spotrebiteľa do slovenského právneho poriadku. Mimoriadne negatívne bude pritom pôsobiť synergický efekt legislatívnych chýb. Ak nefunguje kontrola neprimeraných zmluvných podmienok, ak možno obísť mechanizmus uzatvárania zmluvy o spotrebiteľskom úvere, ak k tomu ďalej pripočítame naozaj výni-

---

⁴⁰ Sprísnenie je o to viac problematické, že nie je jasné, či je úprava v § 508 ods. 2 OZ dispozitívna, čomu by nasvedčoval napríklad § 507 ods. 2 OZ alebo § 2 ods. 3 OZ, alebo kogentná, čomu by nasvedčoval spotrebiteľskoprávny „pôvod“ uvedenej normy.

⁴¹ Zákonodarca reagoval na uvedenú situáciu už v Hospodárskom zákonníku (zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník), keď v § 198 ods. 2 písmeno b ustanovil (veľmi zjednodušene povedané), že v prípade, ak dodávateľ (D_1) dodáva odberateľovi (O_1) výrobky, ktoré tento (O_1) dodáva v nezmenenom stave ďalšiemu odberateľovi alebo spotrebiteľovi (O_2), predlžuje sa záručná doba vo vzťahu $D_1 - O_1$ (s určitými limitami) podľa záručnej doby vo vzťahu $O_1 - O_2$.

⁴² Pre záver o dispozitívnosti uvedeného pozri ods. 9 recitálu smernice 1999/44/ES.

močne prísne (pre dlžníka) záložné právo, prípadne virtuálny inštitút zabezpečovacieho prevodu práva, nevyjasnenú možnosť jednostrannej zmeny zmluvy, potom je zjavné, že s ochranou spotrebiteľa to slovenský zákonodarca veľmi úprimne nemyslí. Mimoriadne nekvalitné sú transpozície smerníc 1999/44/ES a 1993/13/EHS, ktoré sa uskutočnili (najmä) novelou Občianskeho zákonníka č. 150/2004 Z.z. Právna úprava neprijateľných klauzúl je síce vhodná ako vzor pre učebnicu metodológie smernicokonformného výkladu, nakoľko je na nej možné poukázať aj na také špecifické zaklínadlá akými sú smernicokonformný výklad presahujúcej transpozície, či (ne)presakovanie väd transpozície do transpozičného presahu.⁴³ O zmysluplnosti (a možnosti) aplikácie takýchto mechanizmov v bežnom právnom styku je možné veľmi vážne pochybovať. V nezávideniahodnej pozícii sú aj orgány aplikujúce právo, najmä súdy, ktoré sú povinné vždy sa oboznamovať aj s úpravou v smernici a nemôžu sa reálne spoliehať na vnútroštátnu úpravu. Ostáva držať palce súčasným kodifikátorom civilného práva, že sa im podarí tento nepodarok slovenského právneho systému pretvoriť v koherentný a zmysluplný celok.

---

⁴³ O tom pozri CSACH, K.: Výklad harmonizovaných predpisov v Slovenskej republike. In: *Právny obzor*, 5/2006, s. 444 – 460 a diela tam uvádzané.

Malé a stredné podnikanie po začlenení SR do EÚ – Možnosti a perspektívy¹

Ing. Karolína Červená

Úvod	28
1 Malé a stredné podnikanie vo všeobecnosti	29
2 Právne prostredie a právne predpoklady na rozvoj malého a stredného podnikania v SR	33
3 Kroky Európskej únie na zlepšenie podnikateľského prostredia	34
3.1 Európska charta pre malé podniky	35
3.2 Zelená kniha o podnikaní v Európe	35
3.3 Akčný plán pre podnikanie	37
4 Podpora malého a stredného podnikania v Slovenskej republike	38
4.1 Inštitucionálna podpora	38
4.1.1 Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania	39
4.1.2 Slovenská záručná a rozvojová banka	39
4.1.3 Ďalšie inštitúcie podpory MSP	40
4.2 Finančná podpora	41
4.3 Špecifické podporné programy	42
4.3.1 Schéma podpory nákupu inovatívnych technológií a budovania systémov manažérstva kvality	42
4.3.2 Schéma podpory poradenstva a vzdelávania pre malých a stredných podnikateľov	42
4.3.3 Program vzdelávania, školení a poradenstva pre vybrané skupiny záujemcov o podnikanie	42
4.3.4 Podpora malých a stredných podnikov prostredníctvom siete inkubátorov a metódy Research-based spin-off	43
4.3.5 Program Monitoring a výskum v oblasti malých a stredných podnikov	43
4.3.6 Webová stránka pre malé a stredné podniky	43
Záver	44

Úvod

Sektor malého a stredného podnikania sa na Slovensku začal rozvíjať po roku 1989. V ekonomike Slovenska predstavuje dnes malý a stredný podnik dynamicky sa rozvíjajúci podnikateľský subjekt.

Malé a stredné podniky poskytujú obrovský priestor na dosiahnutie nových pracovných príležitostí, na zvýšenie sociálnej stability, sú kreatívnejšie, flexibilnejšie a adaptabilnejšie k meniacim sa podmienkam trhu. Vďaka tomu sú konkurencieschopné a ľahšie prenikajú aj na trhy iných krajín.

---

¹ Tento príspevok je čiastkovým výstupom riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/4612/07.

Netreba však zabúdať, že malé a stredné podniky sú podstatne slabšie a zraniteľnejšie ako veľké podniky, a to najmä v prvých rokoch činnosti. Začínajúci podnikatelia čelia množstvu problémov, ktoré sa týkajú nedostatku kvalitných, aktuálnych a spoľahlivých informácií a nedostatku finančných prostriedkov pri začatí podnikania. V neposlednom rade k tomu prispieva aj často sa meniaci legislatíva, na ktorej zmeny nedokážu podnikatelia dostatočne včas zareagovať.

Práve preto by si mali nositelia politických a taktiež aj legislatívnych rozhodnutí uvedomiť, že kľúčový význam pre úspech v procese hospodárskeho rastu Slovenska spočíva práve v rozvoji malého a stredného podnikania.

1 Malé a stredné podnikanie vo všeobecnosti

Obchodný zákonník vymedzuje obsah pojmu *podnik*, kde sa pod týmto pojmom chápe súbor hmotných, ako aj osobných a nehmotných zložiek podnikania. K podniku patria veci, práva a iné majetkové hodnoty, ktoré patria podnikateľovi a slúžia na prevádzkovanie podniku alebo vzhľadom na svoju povahu majú na tento účel slúžiť. Ďalším pojmom definovaným Obchodným zákonníkom je *podnikanie*. Podnikanie sa rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom, vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť, s cieľom dosiahnuť zisk.

Podnikanie možno vymedziť aj v zmysle *zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní* v znení neskorších predpisov. Podnikanie je vymedzené prostredníctvom živnosti, ktorá sa chápe ako sústavná činnosť prevádzkovaná samostatne, vo vlastnom mene, na vlastnú zodpovednosť, s cieľom dosahovať zisk, za podmienok ustanovených zákonom.

Malé a stredné podnikanie na základe uvedených skutočností má svoj legislatívny rámec. Môžu ho vykonávať jednotlivci alebo kolektívy, ktoré všeobecne pri zohľadnení kritérií možno označiť za malé a stredné podnikateľské subjekty a ktoré vystupujú v SR ako podnikatelia – jednotlivci (tzv. fyzické osoby) a podnikateľské samostatné právne subjekty (tzv. právnické osoby).

Podniky môžeme členiť a špecifikovať podľa rôznych kritérií. *Zákon číslo 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci* definoval malého a stredného podnikateľa v závislosti od počtu pracovníkov, avšak zákonom č. 203/2004 Z.z. bol tento zákon zrušený. Táto definícia bola v súlade s odporúčaním Európskej komisie č. 96/280/EC z 3.4. 1996 a znela nasledovne : ²

- a) malým podnikateľom je podnikateľ, ktorý:
  1. zamestnáva menej ako 50 zamestnancov,
  2. dosahuje ročný obrat najviac 7 000 000 EUR alebo vykazuje v účtovnej závierke hospodársky výsledok najviac 5 000 000 EUR,
  3. je ekonomicky nezávislý,
- b) stredným podnikateľom je podnikateľ, ktorý:
  1. zamestnáva menej ako 250 zamestnancov,
  2. dosahuje ročný obrat najviac 40 000 000 EUR alebo vykazuje v účtovnej závierke hospodársky výsledok najviac 27 000 000 EUR,
  3. je ekonomicky nezávislý,
- c) ekonomicky nezávislým podnikateľom je podnikateľ, u ktorého:
  1. podiel iných podnikateľov ako malých podnikateľov a stredných podnikateľov na základnom imaní alebo na hlasovacích právach nie je 25% a viac,
  2. podiel takých malých podnikateľov a stredných podnikateľov, ktorých zakladateľmi sú iní podnikatelia ako malí podnikatelia a strední podnikatelia, na základnom imaní alebo na hlasovacích právach nie je 25% a viac,
  3. sú preukázateľne zistené vlastnícke vzťahy na účely overenia splnenia podmienok podľa bodov 1 a 2.

Tabuľka 1 Členenie malých a stredných podnikov

Kritéria	Mikropodniky	Malé podniky	Stredné podniky
Počet zamestnancov	0 - 9	10 - 49	50 - 250
Ročný obrat,	-	do 7 mil. Eur	do 40 mil.

² HOLEŠOVÁ, Henrieta. Malé a stredné podnikanie. Grafis s.r.o., 10s. pre Úrad vlády a Slovenskú obchodnú a priemyselnú komoru. ISBN 80-968789-9-9.

alebo			Eur
Ročná súvaha	-	do 5 mil. Eur	do 27 mil. Eur
Nezávislosť	-	Nie viac ako 25% kapitálu alebo hlasovacích práv držaných jedným alebo viacerými podnikmi, ktoré samotné nie sú malé a stredné podniky	

Zdroj : *Odporúčanie Európskej komisie č. 96/280/EC z 3.4. 1996*

V roku 2003 však došlo k úprave definícií, a to konkrétne v časti z odporúčania 2003/361/ES zo 6. mája 2003 o definícií mikro, malých a stredných podnikov (Ú. V. ES L 124, 20.5.2003, s. 36). Ako základné kritériá kvantitatívneho členenia podnikov používa počet zamestnancov, ročný obrat a bilančnú sumu z ročnej súvahy. Ako kritérium kvalitatívneho členenia rešpektuje nezávislosť podnikania, pod ktorým chápe držanie nie viac ako 25% kapitálu alebo hlasovacích práv jedným alebo viacerými podnikmi, ktoré samostatne nie sú malé a stredné podniky. Takto vymedzené malé a stredné podniky musia rešpektovať všetky orgány a inštitúcie EÚ, ktoré zodpovedajú za legislatívu a poskytovanie finančnej a inej pomoci prostredníctvom jednotlivých programov.

Tabuľka 2 Členenie malých a stredných podnikov v EÚ

Kritériá	Mikropodniky	Malé podniky	Stredné podniky
Počet zamestnancov	0 - 9	10 - 49	50 - 250
Ročný obrat, alebo	do 2 mil. Eur	do 10 mil. Eur	do 50 mil. Eur
Ročná súvaha	do 2 mil. Eur	do 10 mil. Eur	do 43 mil. Eur
Nezávislosť	-	Nie viac ako 25% kapitálu alebo hlasovacích práv držaných jedným alebo viacerými podnikmi, ktoré samotné nie sú malé a stredné podniky	

Zdroj: *Smernica Európskej komisie č. 2003/361/EC*

Z hľadiska podpory malého a stredného podnikania sú dôležité aj ďalšie pojmy, hlavne štátna pomoc a poskytovateľ. Štátnou pomocou, podľa zákona č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci, sa rozumie každá pomoc v akejkoľvek forme, ktorú poskytuje na podnikanie alebo v súvislosti s ním poskytovateľ priamo alebo nepriamo z prostriedkov štátneho rozpočtu, zo svojho rozpočtu alebo z vlastných zdrojov podnikateľovi. Štátna pomoc sa môže poskytnúť v súlade s týmto zákonom, osobitnými zákonmi a právnymi predpismi Európskeho spoločenstva §1.

Poskytovateľom podľa zákona č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci môžu byť štátne orgány, vyššie územné celky, obce a iné právnické osoby poskytujúce štátnu pomoc podľa osobitného zákona.

Priaznivé podnikateľské prostredie je základným predpokladom dlhodobej konkurencie schopnosti a rastu každej trhovej ekonomiky. Je to prostredie, v ktorom štát podporuje a chráni hospodársku súťaž, vytvára pre ňu jasné a stabilné pravidlá, efektívne zabezpečuje ich dodržiavanie všetkými účastníkmi trhu a zároveň minimalizuje administratívne prekážky a požiadavky smerom k podnikateľom.

O kvalite podnikateľského prostredia v roku 2004, redukcii bariér vytváraných štátom pre reguláciu podnikania a význame uskutočňovaných reforiem hovorilo hodnotenie Svetovej Banky prezentované v publikácii *Doing Business in 2004 – Removing Obstacles to Growth*.³ Svetová banka v tomto roku radila Slovenskú republiku medzi dvadsať krajín s najlepším podnikateľským prostredím na svete. Slovensko sa nachádzalo na 18. priečke zo 145 hodnotených štátov.

Svetová banka súčasne označila v roku 2004 Slovensko za lídra pomedzi 10 najreformnejších krajín vo vzťahu ku tvorbe vhodného podnikateľského prostredia - vzhľadom na zavedenie flexibilného pracovného času, uľahčenie prijímania zamestnancov do prvého zamestnania, skrátenie času potrebného na začatie podnikania atď.. Tento úspech sa podarilo dosiahnuť všeobecne vďaka redukcii, regulácií bariér a vďaka uľahčeniu podmienok pre podnikanie

---

³ <http://www.doingbusiness.org/CustomQuery/ViewCustomReport.aspx>.

v oblastiach: začatie podnikania, zamestnávanie a rozviazanie pracovného pomeru, vymáhateľnosť zmlúv a získanie úveru.

V roku 2005 sa však Slovenská republika ocitla až na 36. mieste spomedzi 155 porovnávaných krajín a v roku 2006 na 34. mieste. Táto situácia však bola zapríčinená zhoršením ukazovateľov, ktoré používa Svetová banka pre túto publikáciu ale aj spomalením či stagnáciou zlepšovania vybraných ukazovateľov a taktiež rýchlejšim progresom v krajinách, ktoré nás v tomto hodnotení v roku 2005 a 2006 predbehli.

Ak optimálne podnikateľské prostredie definujeme ako také, v ktorom existuje minimum nie nevyhnutných bariér podnikania a úloha vlády sa sústreďuje na strážcu a vymáhateľa pravidiel, hodnotenie priblíženia sa k takémuto ideálu poskytuje Index ekonomickej slobody americkej Heritage Foundation a prestížneho denníka Wall Street Journal.^{4, 5} Slovensko sa v tomto indexe v roku 2006 spomedzi hodnotených 161 krajín umiestnilo na 40. mieste a bolo zaradené medzi relatívne slobodnejšie krajiny s celkovým skóre 68,4 %, čo je o 0,8% menej ako v minulom roku.

Pozitívne hodnotenie získalo najmä v oblasti daňové a odvodové zaťaženie, bankový a finančný trh, stredne dobré hodnotenie získalo v oblastiach vládne zásahy do ekonomiky, zahraničné investície, mzdy a ceny, priemerné hodnotenie získalo v oblastiach obchodná politika, monetárna politika, regulácie a najhoršie hodnotenie v oblasti vymáhanie vlastníckych práv a korupcie v štátnej správe a justícii.

2 Právne prostredie a právne predpoklady na rozvoj malého a stredného podnikania v SR

Právne prostredie pre oblasť malého a stredného podnikania v Slovenskej republike sa postupne vyvíjalo a tento vývoj ešte stále po-

---

4

<http://www.heritage.org/research/features/index/downloads/2007FiscalBurdenData.xls>.

5

<http://www.heritage.org/research/features/index/downloads/2007PastScores.xls>.

kračuje. Nie je však tajomstvom, že súčasný legislatívny proces je príliš komplikovaný. Okrem absencie hodnotenia dopadov legislatívnych noriem na podnikateľské prostredie, ich časté zmeny, nejednoznačnosť, rôzny výklad ich obsahu, či komplikovanosť ich formulácií predstavujú významnú prekážku v podnikaní, dlhodobo avizovaných zo strany podnikateľov. Takmer každé legislatívne opatrenie a regulácia vyvolávajú nezamýšľané dôsledky a náklady. V mnohých prípadoch sa tvorcovia právnych predpisov zameriavajú na priame dopady regulácií, ale neberú do úvahy ich sekundárne efektmi a dodatočnými následkami, ktoré neskôr musia byť odstraňované inými legislatívnymi predpismi.

Aby sa podnikatelia vedeli zorientovať v tejto spletitej sieti zákonov platných v rôznych oblastiach súvisiacich s vykonávaním podnikateľskej činnosti Národná agentúra na podporu malého a stredného podnikania vytvorila prehľad právnych predpisov, ktorý je členený podľa oblastí, ktoré predpisy upravujú a obsahuje odkazy na normy vrátane noviel a doplnkov. Je absurdné, že tento zoznam právnych predpisov zaberie až 29 strán!

Rýchly a prehľadný prístup k právnym predpisom vydaným v Zbierke zákonov od roku 1945, aktualizovaným zneniam zákonov, vyhláškam a nariadeniam, ako aj ďalším dokumentom, ktoré jednotlivé podnikateľské subjekty potrebujú pre svoj výkon práv a povinností, umožňuje databáza komplexného informačného systému JASPI /jednotný automatizovaný systém právnych informácií/, ktorá je sprístupnená na webovej stránke Ministerstva spravodlivosti SR <http://jaspi.justice.gov.sk/>. Užívateľ internetu takto môže bezplatne získať nielen právne informácie, ale aj vyhľadať informácie z registra súdnych znalcov, tlmočníkov a prekladateľov.

3 Kroky Európskej únie na zlepšenie podnikateľského prostredia

Malé a stredné podniky sú považované za chrbtovú kosť európskej ekonomiky. Vytvárajú pracovné miesta pre milióny Európanov a sú základnom ekonomickej inovácie. Podmienky pre malé a stredné podniky a začínajúce firmy však v EÚ nie sú tak výhodné, ako v USA a podnikateľská iniciatíva a ochota podstupovať riziká sú aj

preto menej vyvinuté. Prieskum Eurobarometra z roku 2002 zistil, že občania EÚ sa stávajú podnikateľmi menej ochotne a viac sa boja rizík ako obyvatelia USA. Keď je už firma založená, jej rast býva tiež pomalší než v USA. Okrem toho sú podmienky pre založenie novej firmy v jednotlivých častiach EÚ značne rozdielne.

3.1 Európska charta pre malé podniky

Situáciu malých podnikov v Európskej únii môžu zlepšiť opatrenia zamerané na stimulovanie podnikania, vyhodnotenie existujúcich opatrení a keď to je opodstatnené, upravovať ich tak, aby boli vhodnejšie pre malé podniky. Tvorcovia politik by mali zabezpečiť dôsledné zohľadnenie potrieb malých podnikov. Na to, aby sa dosiahol tento výsledok si na jar v roku 2000 na Lisabonskom stretnutí Európska únia vytýčila strategický cieľ pre nadchádzajúcu dekádu, a to stať sa najkonkurencieschopnejšou a najdynamickejšou ekonomikou na svete, ktorá bude schopná trvalého rastu s vyšším počtom kvalitnejších pracovných miest a vyšším stupňom sociálnej súdržnosti.

Európska rada preto prijala Európsku chartu pre malé podniky.⁶ Táto charta predstavuje záväzok Európskej únie podporiť malé podniky ako najslubnejšie zdroje nových pracovných príležitostí, inovácií, ekonomického rozvoja tak, aby boli schopné využiť všetky príležitosti informačnej spoločnosti do ktorej smeruje EÚ aj Slovenská republika.

3.2 Zelená kniha o podnikaní v Európe

EÚ si problémy podnikateľov veľmi dobre uvedomuje a preto jedným z hlavných cieľov Lisabonskej stratégie prijatej v roku 2000 určila podnikanie. Aj H. Holešová uvádza, že⁷ „hlavným motívom balíčka Európskej komisie venovaného podnikaniu je potreba zame-

---

⁶ Európska komisia; Európska charta pre malé podniky. Luxembourg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev, 2004. 15s ISBN 92-894-7615-X.

⁷ HOLEŠOVÁ, Henrieta. Malé a stredné podnikanie. Grafis s.r.o., 12.s. pre Úrad vlády a Slovenskú obchodnú a priemyselnú komoru. ISBN 80-968789-9-9.

rania sa na malé a stredné podniky už v procese prípravy politik a návrhu právnych noriem a úroveň konzultácií s malými podnikmi je v oboch prípadoch veľmi nízka“ . Komisia preto spustila sériu iniciatív namierených na podporu malých firiem v EÚ. V januári 2003 prijala Zelenú knihu o podnikaní v Európe, ktorá mala stimulovať debatu medzi rozhodovateľmi, podnikateľmi, zástupcami organizácií a expertmi, s cieľom nájsť spôsoby efektívnejšej podpory podnikania v EÚ. Štúdia mala nájsť odpovede na dve základné otázky: Ako vytvoriť väčšie množstvo podnikateľov? a Ako zabezpečiť, aby rástlo viac firiem? Po procese konzultácií o Zelenej knihe vydala Komisia 11. februára tzv. Akčný plán: Európska agenda pre podnikanie. Mal vytvoriť strategický rámec podpory podnikania, dopĺňajúc už prebiehajúce snahy, hlavne pod Viacročným programom pre podniky a podnikanie 2000.

Cieľom Akčného plánu je podporiť väčšie množstvo ľudí v rozhodnutí začať podnikat' a pomôcť im následne uspieť. Komisia zdôraznila, že je potrebná spoločná snaha členských krajín, profesijných organizácií, i regionálnych vlád. Preto presadzovala koordinovaný prístup.

Pre zlepšenie podnikateľského prostredia v Európe navrhla Komisia konkrétne kroky v piatich strategických oblastiach:

- Podnikateľské myslenie - podpora podnikateľského ducha prezentovaním najosvedčenejších modelov a podpora podnikateľských zručnosti a postojov medzi mladými ľuďmi.
- Lepšie incentívy pre podnikateľov - možnosť rýchlo a lacno zaregistrovať firmu a potreba spravodlivejšej rovnováhy medzi rizikom a odmenou.
- Rast a konkurencieschopnosť - podpora manažérskych tréningových programov pre podnikateľov s rôznym sociálnym zázemím, zameraných na ženy a etnické minority.
- Prístup k financiám - vytvorenie väčších možností na získanie financií zlepšením dostupnosti venture kapitálu a investičných fondov.
- Regulačný a administratívny rámec - administratívne bariéry a regulačné prekážky musia byť zredukované a zjednodušené

v oblastiach ako je zdaňovanie, zamestnávanie či životné prostredie.

Na Jarnom summite v roku 2004 prijala Európska rada závery o „Podpore podnikania“. Uznala v nich, že podnikanie je hlavným motorom inovácií, konkurencieschopnosti, zamestnanosti a rastu, a podpora a tréning väčšieho počtu ľudí k tomu, aby sa stali podnikateľmi, sú nevyhnutnými predpokladmi na dosiahnutie Lisabonských cieľov. Komisia a členské krajiny sú v záveroch vyzývané, aby podporovali podnikateľského ducha prostredníctvom vzdelávania, tréningu, zlepšenia regulačného rámca, podpory prístupu k informáciám a posilnením dialógu medzi podnikateľmi a rozhodovateľmi.

3.3 Akčný plán pre podnikanie

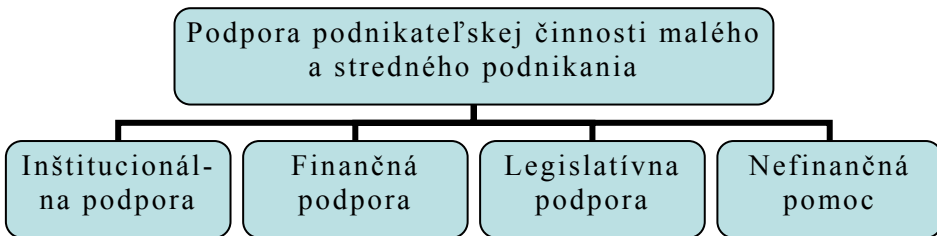
Komisia publikovala 29. júla 2004 detaily kľúčových krokov v Akčnom pláne pre podnikanie popisujúcich 38 plánovaných čiastkových opatrení, cieľov a dopadov, ktoré by tieto aktivity mali mať. Dokument tiež stanovuje úlohy pre rozličných zainteresovaných aktérov (Komisia, národné vlády a regionálne inštitúcie, organizácie podporujúce podnikateľov), ako aj príklady úspešných postupov.

Európsky parlament prijal 23. októbra 2003 vlastnou iniciatívou správu, v ktorej od členských krajín žiada:

- intenzívnejšie využitie pozitívnych príkladov z iných členských krajín pre ich vlastné programy na podporu podnikania,
- urýchlenie implementácie Európskej charty pre malé podniky, prijatej Európskou radou v júni 2000 vo Feira,
- zintenzívnenie snáh v oblastiach ako vzdelávacia politika, regulácie, náklady a čas potrebný na začatie podnikania, poskytovanie rizikového kapitálu a financovania začínajúcich firiem, inovácie a transfer technológií.

4 Podpora malého a stredného podnikania v Slovenskej republike

Podporu podnikateľskej činnosti malého a stredného podnikania možno hodnotiť z hľadiska predmetu podpory a znázorňuje ho nasledovná schéma :

Toto členenie býva označované ako komplexná podpora podnikateľskej činnosti malých a stredných podnikateľov prevažne zo strany štátu. V živote malých a stredných podnikateľov znamená podpora a pomoc rozvoj. Bez nej môže nastať stagnácia a úpadok. Jednotlivé druhy podpory pre malých a stredných podnikateľov sú zhodnotené podrobnejšie v nasledujúcich častiach práce.

4.1 Inštitucionálna podpora

Pri skúmaní možnosti podpory podnikania sme sa zamerali na dva základné piliere podpory malých a stredných podnikateľov, a to na Národnú agentúru pre rozvoj malého a stredného podnikania (NARMSP) a Slovenskú záručnú a rozvojovú banku (SZRB), vzhľadom na ich nezastupiteľné miesto v tomto procese.

4.1.1 Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania⁸

Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky v zmysle zákona c. 347/90 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov je nositeľom štátnej hospodárskej politiky a tvorcom ekonomickej stratégie. Tieto svoje úlohy realizuje prostredníctvom NARMSP. Pôvodne NARMSP patrila pod Ministerstvo hospodárstva SR.

NARMSP vznikla spoločnou iniciatívou programu Európskej únie, PHARE a vlády SR. Svoju samostatnú činnosť začala vo februári 1993. Zabezpečuje koordináciu všetkých aktivít na podporu malého a stredného podnikania vrátane finančných, jednak na medzinárodnej úrovni, ale i národnej a lokálnej úrovni.

4.1.2 Slovenská záručná a rozvojová banka⁹

Slovenská záručná banka a od júla 1997 Slovenská záručná a rozvojová banka (SZRB) je špecializovaný finančný inštitút – štátny peňažný ústav zriadený v roku 1991 ako verejnoprávna peňažná inštitúcia so špecializovanou bankovou činnosťou na podporu, vznik a rozvoj súkromného podnikania. V období svojho založenia bola prvou inštitúciou svojho druhu v krajinách bývalého východného bloku.

V roku 2002 bola SZRB podľa zákona c. 483/2001 Zb. o bankách transformovaná na akciovú spoločnosť so 100 percentnou majetkovou účasťou štátu. Poslaním SZRB je podpora financovania malých a stredných podnikateľov a to najmä poskytovaním záruk za úvery prijímané od komerčných bánk a nenávratných príspevkov na úhradu úrokov za úvery prijímané od komerčných bánk

---

⁸ KUBRICKÁ, M. 2006. Podpora malého a stredného podnikania v Slovenskej republike - sprievodca iniciatívami. Bratislava: Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania, 2006. ISBN 80-88957-23-0.

⁹ Slovenská záručná a rozvojová banka, Dostupný z WWW <http://www.szrb.sk/Default.aspx?CatID=116>

4.1.3 Ďalšie inštitúcie podpory MSP

System podpory realizujú aj ďalšie inštitúcie:

Združenie podnikateľov Slovenska bolo založené v roku 1989 ako prvé záujmové združenie súkromných podnikateľov SR. Počas celej svojej existencie je neziskovou organizáciou, ktorá vykonáva svoju činnosť výhradne z príspevkov svojich členov ako i darov domácich a zahraničných fyzických a právnických osôb. 1.03.1993 sa stalo členom Európskej konfederácie asociácií malých a stredných podnikov so sídlom v Bruseli.

Slovenský živnostenský zväz bol zriadený Ministerstvom vnútra SR v roku 1992. SZŽ je združením stavovských organizácií, t.j. živnostenských spoločenstiev, cechov a iných spolkov živnostníkov, ako i malých a stredných podnikateľov, na báze dobrovoľnosti.

Slovenská obchodná a priemyselná komora je verejno-právna inštitúcia, ktorá vyvíja činnosti na podporu a ochranu podnikania svojich členov na Slovensku a v zahraničí. Zastupuje a koordinuje ich spoločné záujmy, poskytuje im služby a plní ďalšie úlohy podľa zákona.

Slovenská živnostenská komora je samostatnou právnickou osobou pôsobiacou na území Slovenskej republiky. Hlavným poslaním SŽK je ochrana a podpora spoločných záujmov svojich členov s cieľom prispieť k riadnemu a odbornému prevádzkovaniu živností.

Podnikateľská aliancia Slovenska bola založená v roku 2001 Inštitútom pre ekonomické a sociálne reformy INEKO a Centra pre hospodársky rozvoj s cieľom združenia podnikov pôsobiacich na Slovensku. PAS na seba prevzala zodpovednosť za skvalitnenie formálneho i neformálneho podnikateľského prostredia pre všetkých.

Sieť Euro info centier (EIC) bola založená v roku 1987 Európskou komisiou – Generálnym riaditeľstvom pre podnikanie. V súčasnosti pôsobí v 42 krajinách. Na Slovensku sa nachádzajú dve EIC – v Bratislave pri Národnej agentúre pre rozvoj malého a stredného podnikania a v Prešove, kde je hosťiteľskou organizáciou Regionálna poradenská a informačná kancelária. Hlavným poslaním EIC je podpora a rozvoj spolupráce podnikateľov na medzinárodnej úrovni.

Business Angels sa rozumejú fyzické osoby, ktoré ako investori vstupujú do perspektívnych podnikov prostredníctvom poskytnutia svojich vedomostí, zručností a skúseností. Najčastejšie ide o vstup pri samotnom zrode podniku či v počiatočnej fáze rozvoja jeho činnosti. Dôležitým faktorom je, že na základe svojich poznatkov v danom odbore či odvetví podnikania môžu prispieť k získaniu dodatočných finančných prostriedkov (úver apod.) potrebných pre rozvoj podnikania. Na dôvažok majú spravidla široké kontakty a znalosti zo samotného riadenia podniku, ktoré môžu tiež úspešne uplatniť. Týmto spôsobom výrazne zvyšujú pravdepodobnosť úspešného etablovania sa podniku na trhu.

4.2 Finančná podpora

Jednou z foriem zásahov štátu je finančná podpora podnikov zabezpečovaná na ťarchu štátneho rozpočtu, rozpočtov územných celkov a účelových fondov. Podľa D. Luptáka štátna finančná podpora je smerovaná najmä na :¹⁰

- vedeckovýskumné, konštrukčné a vývojové práce vykonávané v podnikoch (ide o zvýšenie technickej a technologickej úrovne výroby, a tým aj o zvýšenie konkurencieschopnosti na domácich a zahraničných trhoch),
- realizáciu zámerov štátnej štruktúrnej politiky,
- úhradu nákladov spojených s riešením ekologických problémov,
- projekty so sociálnym zameraním,
- stimulovanie vzniku a rozvoja malých a stredných podnikov,
- rozvoj poľnohospodárstva a potravinárstva, s cieľom dosiahnuť sebestačnosť krajiny,
- podporu exportu v súlade s hospodársko–politickými zámermi štátu,
- rozvoj ekonomických aktivít v hospodársky slabo rozvinutých oblastiach.

---

¹⁰ LUPTÁK, D.1997. *Malé a stredné podnikanie*. Bratislava : Metodické centrum, 1997.ISBN 80-88796-81-4

4.3 Špecifické podporné programy

4.3.1 Schéma podpory nákupu inovatívnych technológií a budovania systémov manažerstva kvality

Predmetom tejto schémy je poskytovanie pomoci formou nenávratných finančných príspevkov z prostriedkov ŠR. Jej cieľom je podpora zvyšovania konkurencieschopnosti MSP, modernizácia MSP, zvyšovanie produktivity práce MSP, uľahčenie uplatnenia sa MSP v medzinárodnej spolupráci.

4.3.2 Schéma podpory poradenstva a vzdelávania pre malých a stredných podnikateľov

Predmetom tejto schémy je poskytovanie pomoci, ktorá spočíva v poskytnutí úľavy na poplatku za zrealizované poradenské a vzdelávacie služby pre podnikateľov a ich zamestnancov. Poradenské služby vykonávajú odborní poradcovia a lektori v rámci siete RPIC. Jej cieľom je zvýšiť vedomostný potenciál MSP a sprístupniť aktuálne informácie v oblasti podnikania, pomôcť MSP prekonať počiatočné problémy v oblasti podnikania prostredníctvom finančne prijateľných informačných a poradenských služieb, vzdelávania a školení potrebných pre úspešné fungovanie podniku, zvýšiť konkurencieschopnosť MSP, udržanie zamestnanosti a podpora tvorby nových pracovných miest.

4.3.3 Program vzdelávania, školení a poradenstva pre vybrané skupiny záujemcov o podnikanie

Predmetom a účelom programu je umožniť záujemcom o podnikanie z radov zamestnancov, nezamestnaných a absolventov získať teoretické vedomosti a praktické návyky z najdôležitejších oblastí trhovej ekonomiky (oblasť manažmentu, marketingu, vypracovanie podnikateľského zámeru, mapovanie podmienok podnikania v regióne, právna, finančná a daňová problematika, psychológia, účtovníctvo, poistenie). Príjemcami môžu byť záujemcovia o podnikanie z radov zamestnancov, nezamestnaných a absolventov.

4.3.4 Podpora malých a stredných podnikov prostredníctvom siete inkubátorov a metódy Research-based spin-off

Cieľom je vybudovať alebo zrekonštruovať minimálne 5 - 6 inkubátorov a zabezpečiť efektívne fungovanie celkovo 12 – 13 inkubátorov vrátane tých, ktoré sa vybudujú z programu PHARE. Ich poslaním bude poskytovať začínajúcim podnikateľom vhodné štartovacie podmienky na fungovanie ich podniku v období približne troch rokov. Inkubátor bude organizáciou neziskového charakteru.

Podpora vybudovania inkubátorov a špecializovaných inkubátorov sa bude poskytovať vo forme grantu na základe predloženého projektu schváleného Správnou radou NARMSP a súhlasu poskytovateľa.

4.3.5 Program Monitoring a výskum v oblasti malých a stredných podnikov

Predmetom a účelom je analyzovať a odborne interpretovať všetky informačné vstupy v časových radoch na základe zvolenej množiny kritérií. Je veľmi dôležité základný výskum v oblasti MSP vykonávať na permanentnom základe, čo znamená i so stálym personálom a harmonizovať ho s týmito činnosťami realizovanými v ostatných krajinách EÚ.

Priamym príjemcom podpory je NARMSP, ktorej výstupy z programu budú slúžiť potrebám štátnych inštitúcií ako podklad pre kompetentné rozhodovanie o zmenách podnikateľského prostredia a efektívnu podporu MSP. Program je určený na vytvorenie kapacity pre základný výskum v doteraz nepokrytej oblasti.

4.3.6 Webová stránka pre malé a stredné podniky

Predmetom a účelom je monitorovanie www stránok a ďalších informačných zdrojov na internete, efektívne poskytovanie komplexných informácií o podpore MSP. Vytvoriť informačnú stránku, ktorá by informovala zahraničné subjekty komplexne o podnikateľskom prostredí na Slovensku, ponúkla im informácie o dôležitých inštitú-

ciách, legislatíve, finančných a pracovnoprávných podmienkach podnikania, podnikateľských podujatiach, výstavách a veľtrhoch, ale najmä profily slovenských firiem, ktoré sú pripravené vstupovať do obchodných a iných kooperačných vzťahov so zahraničnými partnermi. V neposlednom rade by toto www sídlo slúžilo ako platforma pre elektronický obchod typu firma - firma.

Záver

Aj keď je na Slovensku pomerne dostatočne rozpracovaný systém podpory malého a stredného podnikania, existuje pomerne široká sieť inštitúcií zameraných na ich rozvoj, aj napriek tomu podnikatelia ešte stále dostatočne nevyužívajú dostupné formy podpory a situácia malého a stredného podnikania nie je ani zďaleka ideálna. Existuje niekoľko dôvodov prečo je situácia taká aká je.

Mohli by sme ich rozdeliť do niekoľkých oblastí :

- nedostatočný prístup ku kapitálu
- legislatívne a administratívne bariéry
- nedostatočná informovanosť a možnosť vzdelávania.

Hlavným problémom je nedostatok finančných prostriedkov, ktorý je najmarkantnejší u začínajúcich podnikateľov. Nedostupný je štartovací kapitál, ale aj zdroje na financovanie bežných výdavkov, keďže na Slovensku pretrváva druhotná platobná neschopnosť. Na riešenie týchto nedostatkov existuje pomerne široká škála programov cez Seed Capital a záručné programy Slovenskej záručnej a rozvojovej banky. Taktiež veľké množstvo komerčných bánk má v svojom portfóliu mikropôžičky a úvery, ktoré sú zamerané na malých a stredných podnikateľov. Môže sa zdať, že by nemal byť vážnejší problém pri získavaní financií, avšak realita prináša so sebou úplne opačné informácie. Aj napriek množstvu podporných programov, je veľká časť hlavne pre začínajúcich podnikateľov nedostupná, pretože zvyčajne nespĺňajú náročné podmienky na ich získanie. Taktiež by bolo potrebné znížiť úrokové sadzby týchto programov, pretože komerčné banky poskytujú nižšie úrokové sadzby ako inštitúcie na to zriadené. Touto otázkou by sa malo zaoberať ministerstvo hospodárstva ako najväčší poskytovateľ pomoci prostredníctvom Národnej

agentúry na rozvoj malého a stredného podnikania. Myslím si, že vhodným skombinovaním národných podporných programov s podpornými programami Európskej únie sa dá vytvoriť zdravé podnikateľské prostredie.

Ďalším veľkým problémom je aj nestála a príliš komplikovaná legislatíva, na ktorú malí a strední podnikatelia nestačia včas reagovať. Je potrebné minimalizovať zmeny zákonov. Tento problém by si mali riešiť jednotlivé ministerstvá zodpovedné za predkladanie návrhov zákonov, ktoré pred schválením a zavedením do praxe budú dôkladne posúdené, aby nemuselo dôjsť v krátkom čase k ich viacnásobným novelizáciám. S problematikou legislatívy veľmi úzko súvisí aj potreba zvýšenia vymožitelnosti práva a taktiež, aby sa skrátila doba súdnych konaní.

Veľkým dielom k súčasnému stavu prispievajú aj administratívne bariéry a byrokracia. Je to veľmi viditeľné hlavne pri začiatku podnikania, keď slovenský podnikateľ musí absolvovať niekoľkomesačnú tortúru vybavovačiek po úradoch. Veľkým prínosom by bolo vytvorenie jednotného kontaktného miesta na vybavovanie všetkých náležitostí pre začínajúceho podnikateľa.

Nezanedbateľným dôvodom súčasného stavu je aj nedostatočná informovanosť podnikateľov o možnostiach podpory a jej nedostatočná propagácia. Celý systém podpory je tak strašne komplikovaný, že mnohí podnikatelia sa nedokážu v tej spleti organizácií a inštitúcií na podporu malého a stredného podnikania vôbec orientovať. Danú situáciu by mala riešiť vláda prostredníctvom informačnej kampane, ktorá by hlavne jednoducho a stručne vysvetlila podnikateľovi na koho sa má obrátiť a kto mu môže poskytnúť pomoc.

Uvedenými problémami by sa mala zaoberať predovšetkým vláda a ňou poverené ministerstvá a inštitúcie na to zriadené. Avšak vláda a štát nemôže riešiť všetky problémy malých a stredných podnikateľov. V prvom rade sa musia naučiť postarať o seba sami. V novom európskom priestore síce existuje široká škála podporných programov, ale prináša so sebou trhové, a teda tvrdé konkurenčné prostredie. Ak v ňom bude chcieť podnikateľ obstáť musí sa naučiť využívať poskytovanú pomoc, začať sa vzdelávať a využívať možnosti poskytovaných školení, ktoré môžu hlavne začínajúcim podnikateľom pomôcť zorientovať sa v zložitom podnikateľskom prostredí.

Malé a stredné podniky predstavujú hybnú silu každej ekonomiky ako vyplýva z úvodných častí, kde je uvedený vývoj počtu malých a stredných podnikov, jeho podiel na zamestnanosti aj HDP a tiež aj dôvody prečo je tento sektor tak dôležitý.

Úvod do problematiky všeobecných právnych zásad komunitárneho práva

Mgr. Ján Čipkár

S kategóriou všeobecných právnych zásad (*general principles of law, principes généraux de droit, allgemeine Rechtsgrundsätze*) ako nepísaného prameňa práva sa možno stretnúť takmer vo všetkých vnútroštátnych právnych poriadkoch. Jednou z ich funkcií je pomáhať pri vyplňovaní *lacunae* v práve a pri zaisťovaní efektívneho fungovania právnych noriem. Mimoriadny význam ale majú v európskom práve, kde sa vzhľadom na jeho špecifickú povahu vyskytujú omnoho častejšie. Ich jestvovanie v právnom poriadku Spoločenstva odráža samotnú podstatu európskeho práva a jeho vzťah k právnym poriadkom členských štátov.

Je známe, že podstatnú zásluhu na rozvíjaní všeobecných právnych zásad na úrovni európskeho práva má Európsky súdny dvor (ďalej ESD), ktorý si vypracoval doktrínu stanovujúcu, že právo Spoločenstva netvorí len Zmluva a legislatíva Spoločenstva, ale môže byť odvodené aj zo všeobecných právnych zásad.¹ Tento krok predstavoval pre mnohých pozorovateľov šikovní spôsob, ktorým ESD ospravedlnil resp. opodstatnil svoj vstup na pole komunitárneho právotvorného procesu. V tomto zmysle zohral ESD pomerne kreatívnu rolu: identifikoval tieto zásady pod podmienkou spoločného právneho presvedčenia ako dôležitého prostriedku poznania existencie a podoby všeobecnej právnej zásady a za pomoci Zmluvných ustanovení sa dovoľával všeobecných právnych zásad ako právneho základu vo svojich rozsudkoch. Takis Tridimas prirovnáva všeobecné právne zásady aplikované ESD „k deťom vnútroštátnych právnych poriadkov.“ Dodáva ale, že „akonáhle sa ich výchovy ujal súd, stali sa z nich vplyvom tvorivého a eklektického súdneho postupu *enfants terribles*.“²

---

¹ K prameňom komunitárneho a únieového práva pozri: Dobrovičová, G.: Vybrané otázky recentných prameňov práva v Slovenskej republike. Košice: UPJŠ 2005, str. 25 – 33.

² Tridimas, T.: Proportionality in Community Law: Searching for the Appropriate Standard of Scrutiny. Ellis, 1999, str. 65-84.

Funkcia všeobecných právnych zásad v komunitárnom práve je trojaká. Fungujú ako **interpretačné kritéria, kritéria platnosti a ako pravidlá, ktorých porušenie môže viesť k mimozmluvnej zodpovednosti**. Funkcia všeobecných právnych zásad ako interpretačného kritéria vychádza z toho, že ESD musí rešpektovať zákaz *denegatio iustitae* a zapodievať sa každou vecou, ktorá spadá do jeho právomoci. Nemôže však aplikovať vnútroštátne právo členského štátu. Ak chýba jasné pravidlo, podľa ktorého môže ESD rozhodnúť, musí si vypomôcť analógiou alebo vyhľadať pravidlo zo všeobecných právnych zásad. Týmto spôsobom ESD prekračuje rámec rozhodovania sporov medzi účastníkmi konania a praxou sudcovského práva, ktorú uznávajú ostatné orgány EÚ i členské štáty, dotvára a rozvíja právny poriadok EÚ.³

Prvé odkazy na všeobecné právne zásady obsahovali už ranné rozhodnutia ESD, vydané na základe Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ. Zárodok princípov zákazu diskriminácie a proporcionality možno nájsť už v judikatúre päťdesiatych rokov – ich účelom bolo zmierňovať reštriktívne účinky trhovoregulačných opatrení Vysokkej autority na ekonomické slobody. Úrodnú pôdu pre rozvoj komunitárneho práva verejného, a tým aj všeobecných právnych zásad, predstavovali v rannom období aj spory medzi Spoločenstvami a ich zamestnancami. Dekáda rokov sedemdesiatych sa niesla v znamení položenia základov princípov rovnosti, proporcionality a ochrany legitímnych očakávaní. Uznanie základných práv ako neoddeliteľnej súčasť všeobecných právnych zásad spadá tiež do tohto obdobia.⁴ Judikatúra rokov osemdesiatych zaviedla pravidlo, že všeobecné právne zásady komunitárneho práva nezaväzujú len komunitárne orgány, ale aj členské štáty v prípadoch, keď implementujú komunitárne právo.⁵ Aplikácia všeobecných právnych zásad sa v deväťdesiatych rokoch rozšírila aj na akty, resp. opatrenia členských štátov, ktoré boli vydané na základe povolených

---

³ Pomahač, R.: Evropské právo. Praha: Karolinum 2003, str. 67.

⁴ Internationale Handelsgesellschaft v Einfuhr- und Vorratsstelle Getreide C-11/70 [1970] ECR 125, Nold v Commission 4/73 [1974] ECR 491, Hauer v Land Rheinland-Pfalz 44/79 ECR 3727

⁵ Klensch v Secrétaire d'État spoj. prípady 201 & 202/85 [1986] ECR 3477

výnimiek zo zákazu obmedzovania základných slobôd,⁶ napr. na základe čl. 30 Zmluvy. Podľa rozhodnutia v prípade *ERT*⁷ také opatrenie členského štátu, ktoré je v rozpore so základnými právami (ako súčasťou všeobecných právnych zásad), nemôže požívať výhody, ktoré preň vyplývajú z výslovnej derogácie zo základných slobôd. Aj vyššie uvedené rozhodnutie je neodškriepiteľným dôkazom zvýšenej „rezonancie“ ochrany základných práv na komunitárnej úrovni v posledných dvoch desaťročiach. Tento pozitívny vývoj vyúsťuje v prospech uznania nových všeobecných zásad komunitárneho práva, k novej generácii ľudských práv, jednak vo sfére politickej (zásada transparentnosti), či sociálnej (práva transsexuálov).

V súvislosti s vývojom judikatúry základných práv považujem za dôležité spomenúť rozhodnutie ESD v prípade *Schmidberger*,⁸ v ktorom súd uviedol, že ochrana základných práv ako všeobecná právna zásada komunitárneho práva je legitímny záujem, ktorý v zásade ospravedlňuje obmedzenie povinností uložených komunitárnym právom, a to aj za predpokladu, že vyplývajú zo základných slobôd. Ďalej poukázal na potrebu zmierenia týchto proti sebe stojacich hodnôt. Dodal, že *„skúmané záujmy sa musia zväziť s prihliadnutím na všetky okolnosti prípadu za účelom zistenia, či bol medzi nimi dosiahnutý primeraný pomer.“*

Odvolať sa ESD na všeobecné právne zásady prichádza do úvahy jednak na základe výslovného odkazu obsiahnutého v právnom texte (ide o povinnú aplikáciu všeobecných právnych zásad) alebo „spontánne“, a to za účelom vyplnenia medzier v písanom práve, keď to ESD považuje za vhodné. Ak hovoríme o prvom prípade, Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (ďalej len „Zmluva“) obsahuje dva odkazy – priamy, resp. výslovný v čl. 288 (2)⁹ a nepriamy v čl. 220. Ďalšie možno nájsť v čl. 6(1) a (2) Zmluvy o Európskej únii.¹⁰

---

⁶ Komplexným cieľom európskeho integračného úsilia je jednotný vnútorný trh, teda priestor charakterizovaný štyrmi základnými slobodami – voľným pohybom tovarov, osôb, služieb, kapitálu a platieb.

⁷ ERT C-260/89 [1991] ECR I-2925

⁸ Schmidberger Internationale Transporte und Planzüge v Austria C-112/ 00 [2003] ECR-5659

⁹ V čl. 288(2) sa uvádza, že *„v prípade mimozmluvnej zodpovednosti nahradí Spoločenstvo v súlade so všeobecnými zásadami spoločnými právnym po-*

Spomedzi uvedených článkov čl. 220 Zmluvy si zasluhuje najväčšiu pozornosť. Uvádza sa v ňom totiž, že „*Súdny dvor a Súd prvého stupňa zaistujú v rámci svojich právomocí dodržovanie práva pri výklade a vykonávaní tejto zmluvy.*“ Z tejto formulácie možno vo svetle judikatúry ESD dospieť k nasledujúcim záverom:

- a) Použitie pojmu „právo“ naznačuje, že do úvahy prichádzajú všetky druhy prameňov práva.
- b) Spoločenstvo je založené na princípe legality.
- c) Predmetný článok udeľuje ESD mandát na vypracovanie právnych zásad za účelom posúdenia, či je akt, resp. postup Spoločenstva alebo členského štátu v súlade s právom.
- d) Predstavuje splnomocnenie pre nachádzanie „inšpirácie“ mimo komunitárnej sféry v právnych poriadkoch členských štátov, nakoľko všeobecné právne zásady ako pramene práva nie sú (snád' okrem zásady proporcionality a rovnosti) inherentné písanému komunitárnemu právnemu poriadku, ale národným právnym poriadkom.

Záver uvedený v bode d) bezpochyby nasvedčuje tomu, že medzi národnými právnymi poriadkami členských štátov a tvorbou všeobecných právnych zásad komunitárneho práva existuje úzka väzba. ESD hľadá na národné poriadky ako na **pramene poznania práva**. Z nich predovšetkým za použitia účelovej (teleologickej) interpretácie ako nástroja pre zachovanie celkového súladu komunitárneho práva a len doplňujúcej komparatívnej metodológie predstavujúcej akýsi „legitimizačný“ základ pre vytvárané zásady, formuluje resp. odvodzuje všeobecné zásady komunitárneho práva ako **samostatné pramene komunitárneho práva**.

---

riadkom členských štátov škody spôsobené jeho orgánmi alebo zamestnancami pri výkone ich funkcií.“

¹⁰ V čl. 6 Zmluvy o EÚ sa deklaruje: „*Únia je založená na zásadách slobody, demokracie, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv a základných slobôd, zásadách, ktoré sú spoločné členským štátom. Únia rešpektuje základné ľudské práva, ktoré zaistuje Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podpísaný v Ríme dňa 4. novembra 1950, a ktoré vyplývajú z ústavných tradícií spoločných členským štátom ako všeobecné právne zásady Spoločenstva.*“

Považujem za dôležité zdôrazniť skutočnosť, že ESD nepoužíva komparatívnu analýzu predpisov národných právnych poriadkov s cieľom identifikovať a na konkrétny prípad aplikovať „spoločného menovateľa,“ ale slovami Generálneho advokáta Lagrangea, „*vyberá si z každého členského štátu také riešenie, ktoré sa s ohľadom na ciele Zmluvy javí ako najlepšie alebo ako najpokrokovejšie. To je ten duch..., ktorý sprevádza Súd až doteraz.*“¹¹ S poukázaním na uvedené, odvolávanie sa ESD na všeobecné právne zásady komunitárneho práva podľa mňa predstavuje **užitočný nástroj, umožňujúci Súdu rýchlejšiu a efektívnejšiu reakciu na zmeny spoločenských, politických či ekonomických pomerov.**

Použitie národných právnych poriadkov, resp. ich koncepcií ako prameňov poznania práva viedlo k vypracovaniu skupiny všeobecných právnych zásad na komunitárnej úrovni, ktoré by sa dali súhrnne označiť ako zásady, resp. **princípy verejného práva.** Ich úlohou je chrániť jednotlivca a zabezpečiť, aby komunitárne orgány a orgány členských štátov postupovali len na základe práva a len spôsobom ustanoveným právom. Inými slovami, dopĺňajú písané právo a predstavujú právne medze výkonu moci Spoločenstva. Ide najmä o tieto princípy:

- a) Právo na súdnu ochranu a procesné záruky.¹²
- b) Princíp rovnakého zaobchádzania a nediskriminácie.¹³

---

¹¹ Hoogovens v High Authority 14/61 [1962] ECR 253, body 283 – 284.

¹² Pozri napr. rozhodnutie ESD v prípade *Transocean Marine Paint v Commission* 17/74 [1974] ECR 1063. Združenie podnikov, vyrábajúcich farby a nátery určené pre námorný priemysel požadovalo zrušenie ustanovenia rozhodnutia Komisie o nových podmienkach udelenia výnimky zo zákazu kartelových dohôd z dôvodu procesnej chyby. Žalobcovia tvrdili porušenie povinnosti, ustanovenej v rokovacom poriadku Komisie, zaoberať sa výlučne tými námietkami proti podnikom a združeniam podnikov, pri ktorých im bolo umožnené vyjadriť svoje stanovisko. Opierajúc sa o články rokovacieho poriadku Komisie ESD konštatoval, že „*osoba, ktorej záujmy boli zreteľne ovplyvnené rozhodnutím prijatým verejným orgánom, musí mať možnosť vyjadriť svoj názor. Toto pravidlo si vyžaduje, aby bol podnik včas a jasne informovaný o podstate podmienok, ktorými Komisia zamýšľa podmieniť výnimku a musí mať príležitosť predložiť svoje zdôvodnenia Komisii.*“ Na deklarovaný princíp, pôvodne prebratý z anglického common law, začal ESD neskôr odkazovať ako na právo na obhajobu.

¹³ Pozri napr.: Pecho, P. – Michel, F.: Zásada rovnosti v práve EÚ a v judikatúre Súdneho dvora Európskych spoločenstiev (Prednáška prednesená v rámci De-

- c) Princíp proporcionality.¹⁴
- d) Princíp právnej istoty.¹⁵
- e) Princíp ochrany legitímnych očakávaní.¹⁶
- f) Ochrana základných práv.¹⁷ Význam všeobecných právnych zásad ešte viac zvyrazňuje potvrdenie základných práv ako neodlučiteľnej súčasti noriem vyššej právnej sily, čo je dôležitým činiteľom pre poznanie primárnych prameňov komunitárneho práva.

Vyššie uvedené zásady majú **ústavnoprávny status**.¹⁸ Pre komunitárne orgány sú právne záväzné a právny akt, ktorý im odporuje (na-

---

siatej jesennej školy práva v Modre – Harmónii 11.- 19. novembra 2005). Právny obzor, 2006, č. 2, str. 139.

- ¹⁴ Podľa štandardnej „formulky,“ využívanej ESD pre posúdenie súladu ustanovenia komunitárneho práva s princípom proporcionality, je potrebné najprv skúmať, či v ňom zakotvené prostriedky na dosiahnutie cieľa sú primerané závažnosti cieľa a či sú nevyhnutné pre jeho dosiahnutie (pozri rozhodnutie v prípade Fromançais SA v Fonds d'Orientation et de Régularisation des Marchés Agricoles (FORMA) 66/82 [1983] ECR 395).
- ¹⁵ Podľa ESD v prípade Administration des Douanes v Gondrand Frères 169/80 [1981] ECR 1931 zásada právnej istoty vyžaduje, aby ustanovenie o dávkach bolo jasné a zreteľné tak, aby povinný mohol jednoznačne rozpoznať svoje práva a povinnosti a mohol vykonať príslušné opatrenia. Princíp právnej istoty má aj ďalší aspekt – princíp zákazu retroaktivity (pozri: prípad R v Kirk 63/83 [1984] ECR 2689).
- ¹⁶ Tento princíp znamená to, že každá osoba má právo spoľahnúť sa na také očakávania, aké v ňom vyvolala niektorá z inštitúcií Spoločenstva. Princíp vychádza z toho, že adresát práva (právnej normy) legitímne očakáva, že právo sa bude aplikovať takým spôsobom, akým sa aplikovalo doteraz. Pozri napr. rozhodnutia ESD v prípadoch Topfer v Commission 112/77 [1978] ECR 1019, Mulder v Minister van Landbouw en Vissenji 120/86 [1988] ECR 2321.
- ¹⁷ K problematike bližšie pozri: Jánošíková, M.: Európska únia a ľudské práva. In: *Právna kultúra a európsky integračný proces – historické, politicko-právne a filozofické aspekty práva a právnej kultúry, diel 3*. Košice: UPJŠ 2005, str. 303 – 323.
- ¹⁸ K princípom, ktoré charakterizujú „európsku ústavnosť“ patria podľa viacerých autorov aj tzv. štrukturálne princípy, tvoriace organizačný základ Európskej únie a vyjadrujúce „materiálne hodnotové obsahy, ktoré sú týmto princípom vlastné a ktoré vo svojej ucelenosti potom predstavujú vlastný hodnotový systém.“ Ide napr. o princíp priameho účinku a bezprostrednej použiteľnosti práva EU v právnych poriadkoch členských štátoch, princíp prednosti práva EÚ, princíp vymedzených právomocí, princíp subsidiarity, princíp loajality,

riadenie, smernica, rozhodnutie, odporúčanie alebo stanovisko, príp. iný, hybridný akt) je protiprávny a môže byť ESD vyhlásený za neplatný. Rovnako záväzné sú pre členské štáty.

Legalita právnych aktov vydaných orgánmi Spoločenstva sa posudzuje v konaní o žalobe pre neplatnosť podľa č. 230 Zmluvy. Cieľom tohto konania je odstránenie protiprávneho aktu a tým aj zaistenie súladu sekundárneho práva s právom primárnym. Ak súd žalobe vyhovie, zruší napadnutý akt, a to buď úplne alebo sčasti. Takto vydaný rozsudok má konštitutívne účinky s časovou pôsobnosťou *ex tunc* (t.j. ruší napadnutý akt od samého počiatku) a pôsobí *erga omnes*.

Príkladom prípadu, keď ESD zistil rozpor komunitárneho predpisu so všeobecnou právnou zásadou bola kauza *Sabbatini*.¹⁹ Jej predmetom bola otázka diskriminácie na základe pohlavia. Podľa sporného predpisu Spoločenstva sa poskytnutie príspevku euroúradníkom na kompenzáciu zvýšených nákladov a nevýhod spojených so zmenou bydliska viazalo na štatút hlavy rodiny. Bolo stanovené, že ženy sa mohli stať hlavou rodiny len vo výnimočných prípadoch (invalidita, vážne ochorenie manžela). Keďže ochrana proti sexuálnej diskriminácii bola podľa ESD všeobecnou právnou zásadou a k diskriminácii skutočne došlo, pravidlo muselo byť zrušené.

Naopak, v prípade *Airola*²⁰ to bol právny akt členského štátu, ktorý bol diskriminujúci. Podľa talianskeho práva, uzavretím manželstva s talianskym štátnym príslušníkom, nadobudla cudzinka talianske štátne občianstvo *ipso iure* a to aj proti jej vôli. Na druhej strane, toto pravidlo sa nevzťahovalo na cudzinca mužského pohlavia. Kvôli tomu navrhovateľka stratila nárok na rovnaký príspevok ako v prípade *Sabbatini*, pretože sa stala občiankou krajiny, v ktorej pracovala. ESD rozhodol v neprospech navrhovateľky, požadujúcej zrušenie komunitárneho právneho predpisu – odôvodnil to tým, že komunitárna právna úprava nemohla počítať s občianstvom získaným proti vôli podľa vnútroštátneho právneho ustanovenia.

---

princíp flexibility, princíp užšej spolupráce (pozri bližšie: Blahož, J. – Klíma, K. – Skála, J.: Ústavní právo Evropské unie. Dobrá Voda u Pelhřimova 2003, str. 91- 103).

¹⁹ *Sabbatini v European Parliament* 20/71 [1972] ECR 345

²⁰ *Airola v Commission* 21/74 [1975] ECR 221

Pri posudzovaní všeobecných právnych zásad komunitárneho práva sa na záver vynára otázka: aké vlastnosti, aké atribúty musí právne pravidlo mať, aby bolo uznané za prameň komunitárneho práva? Pomoc pri hľadaní odpovede na položenú otázku zaiste treba hľadať **v texte, v cieľoch, v úlohách Zmluvy a v iných ustanoveniach komunitárneho práva**. Treba sa tiež upriamiť na **právne poriadky členských štátov** a na **medzinárodné zmluvy**, na tvorbe ktorých členské štáty spolupracovali alebo ku ktorým pristúpili. Na to, aby určité pravidlo bolo povýšené medzi základné právne zásady, musí byť **široko akceptované**. Generálny advokát v prípade *Hautala*²¹ uviedol, že stačí ak členské štáty majú k dotknutému právu spoločný prístup, ktorý „*vyjadruje rovnakú túžbu poskytnúť právnu ochranu, a to aj za predpokladu, že úroveň tejto ochrany je v členských štátoch upravená odlišne.*“ Na tomto základe Generálny advokát dospel k záveru, že právo na prístup k úradným dokumentom je základným právom komunitárneho práva, a to bez toho, aby jeho existencia bola potvrdená v právnych poriadkoch členských štátov alebo v medzinárodných zmluvách.

Ďalším predpokladom pre uznanie právneho pravidla ako všeobecnej právnej zásady komunitárneho práva je **možnosť objektívneho vymedzenia jeho obsahu**. Pre nedostatok tejto podmienky ESD odmietol uznať princíp spravodlivosti ako samostatnú všeobecnú právnu zásadu – pojem spravodlivosti je totiž veľmi abstraktný a neurčitý.

Všeobecné právne zásady ako prameň komunitárneho práva sú teda pre komunitárny právny poriadok kľúčovým fenoménom. Na ich vypracovaní sa podieľal ESD svojou aktívnou činnosťou. Majú ústavnoprávny status a právnu silu primárneho práva. Ich imanentnú časť tvoria základné práva. Ako výsledok vzájomného pôsobenia komunitárneho práva a národných právnych poriadkov svojimi funkciami dynamicky dotvárajú komunitárny právny poriadok a celkovo prispievajú k naplneniu cieľov Spoločenstva.

---

²¹ Council v Hautala C-353/99P [2001] ECR I-9565

Vplyv medzinárodného práva a európskeho práva na právny poriadok Slovenskej republiky.

doc. JUDr. Gabriela Dobrovičová, CSc.

Vnútroštátne právo, medzinárodné právo a európske právo sú relatívne samostatné právne poriadky, ktoré zároveň vzájomne na seba pôsobia na území štátu, aj keď medzinárodné právo a právo európske má pôsobnosť širšiu. Ktoré právne systémy pôsobia na území Slovenskej republiky, ktoré sú na jej území platné, nám určuje Ústava SR. Z jej jednotlivých ustanovení sa dozvedáme, že upravuje vzťah vnútroštátneho práva a medzinárodného práva, ale aj to, že štát postúpil časť svojej právomoci v oblasti tvorby práva nielen na iné subjekty verejnej moci vo vnútri štátu, ale aj na nadštátnej úrovni.

I.

Integračné snahy Slovenskej republiky ovplyvnili aj ústavnú úpravu vzťahu medzinárodných zmlúv (medzinárodného práva) a vnútroštátneho práva, z ktorej vyplývajú podmienky, za akých sa medzinárodné zmluvy stávajú súčasťou platného právneho poriadku a aké postavenie majú v hierarchii právnych predpisov.

Systém medzinárodného práva v porovnaní s vnútroštátnym právom sa vyznačuje určitými osobitosťami, výpočet ktorých nie je stále rovnaký, ale ako podstatné sú spravidla vymedzované:

- subjekty medzinárodného práva a ich vzájomné vzťahy,
- pramene medzinárodného práva a ich tvorbu,
- sankčný mechanizmus medzinárodného práva.¹

Vzhľadom na rozdiely medzi vnútroštátnym právom a medzinárodným právom dôležité je riešenie ich vzájomného vzťahu. Medzinárodné právo nestanovuje žiadne pravidlo, či a ako má byť prenesený obsah jeho noriem do práva vnútroštátneho. Či sa prenos noriem medzinárodného práva uskutoční ponecháva medzinárodné právo na

---

¹ Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava, 2004, s. 46.

zvrchovanom rozhodnutí štátu.² Medzinárodné právo sa zaujíma o to, či medzinárodný záväzok štátu je plnený, toto plnenie vyžaduje a neplnenie postihuje. Z článku 27 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve z roku 1969 vyplýva, že „strana sa nemôže dovolávať ustanovení svojho vnútroštátneho práva ako dôvodu pre neplnenie zmluvy.“³

Vzhľadom na absenciu uvedeného pravidla doktrína medzinárodného práva sformovala základné teórie, prostredníctvom ktorých sa jednotliví autori pokúšali interpretovať vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva. Spravidla sú uvádzané tri základné prístupy a teórie riešenia vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva, a to teória monistická s primátom vnútroštátneho práva, dualistická teória a teória monistická s primátom medzinárodného práva.

Vo vzťahu medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom je podstatné si uvedomiť, že hoci medzinárodné právo verejné možno považovať za viac-menej autonómny právny systém, k uplatňovaniu záväzkov, ktoré vyplývajú pre štáty, dochádza v rámci a často aj prostredníctvom ich vnútroštátnych právnych poriadkov. Ide o vplyv, miesto a úlohy vnútroštátneho práva v procese „transformácie“ záväzkov buď v rámci dualistickej, či monistickej koncepcie medzinárodného práva. Normy vnútroštátneho práva vo vzťahu k medzinárodnému právu plnia špecifickú úlohu, nakoľko sa stávajú nositeľmi záväzkov a hodnôt z oblasti medzinárodného práva.⁴

V niektorých prípadoch medzinárodné právo dokonca priamo odkazuje na vnútroštátnu právnu úpravu v tom smere, že jej porušenie signalizuje porušenie medzinárodného záväzku štátu (napr. čl. 5 a 6 Dohovoru o ľudských právach a základných slobodách). Tieto inštitúty vnútroštátneho práva tak majú súvislosť a sú významné nielen pre vnútroštátne právo, ale aj pre medzinárodné právo, pretože vytvá-

---

² Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému. 4 opravené a doplněné vydání. Brno 2004, s. 369.

³ Slovenský preklad Dohovoru: Vyhláška FMZV č. 15/1988 Zb.

⁴ Klučka, J. : Koncepcia vedeckej práce a výučby v odbore medzinárodného práva verejného. (Prednáška prednesená v rámci konania na menovanie na profesora na Právnickej fakulte Masyrykovej Univerzity v Brne, 6. Jún 2006). Právny obzor, 89, 2006, č. 4, s. 327.

rajú nevyhnutné predpoklady na praktické uplatňovanie konkrétnych noriem medzinárodného práva a niekedy zakladajú medzinárodnoprávnu zodpovednosť.⁵

Okrem toho je potrebné zdôrazniť, že normy medzinárodného práva sa v čoraz väčšej miere aplikujú priamo a bezprostredne, čo poukazuje na rastúcu akceptáciu ich obsahu.

V našom právnom poriadku zaznamenávame postupné zmeny vo vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva. Československé ústavy sa k pomeru medzinárodného a vnútroštátneho práva nevyjadrovali vôbec. Recepciu niektorých medzinárodných zmlúv do vnútroštátneho právneho poriadku zabezpečovali odkazujúce ustanovenia v „obyčajných“ zákonoch, čo malo za následok neprehľadnosť, ale aj obmedzenú váhu týchto zmlúv v československom práve.

Prvým ústavným pravidlom, ktoré oslabilo dualistický prístup bolo ustanovenie § 2 ústavného zákona č. 23/1991 Zb., ktorým bola uvedená Listina základných práv a slobôd. Ustanovenie, z ktorého vyplýva, že medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou ratifikované a vyhlásené, sú na jej území všeobecne záväzné a majú prednosť pred zákonom, odstránilo predel medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom a otvorilo československý právny poriadok intenzívnemu vplyvu univerzálnych a európskych štandardov ochrany ľudských práv a slobôd. Následne v Ústave SR sa objavuje ustanovenie čl. 11, ktoré určuje, že: „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred jej zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd.“ Na základe vyššie uvedenej úpravy bol vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva hodnotený ako mierny dualizmus.

Najmarkantnejšie sa vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva dotkla novelizácia Ústavy SR ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., ktorou došlo k prelomeniu doteraz pretrvávajúcej mierne dualistickej koncepcie.

---

⁵ Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava, 2004, s. 95.

Pre úpravu obsiahnutú v čl. 1 ods. 2, z ktorej vyplýva, že „Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky“, sa stala základom monistickej teórie. Zo systematického zaradenia tohoto textu a hlavne z jeho obsahu vyplýva, že ide o ústavný princíp, ktorý má význam pre interpretáciu ostatných noriem obsiahnutých v Ústave SR alebo v predpisoch nižšej právnej sily.⁶ Možno z neho vyvodiť napr. povinnosť Parlamentu neprijímať zákony, ktorých úprava by štátu znemožnila dodržať jeho záväzky z medzinárodného práva. Citované ustanovenie sa dotýka všetkých záväzkov, ktoré pre Slovenskú republiku z medzinárodného práva vyplývajú, a to bez ohľadu na ich zmluvnú alebo obyčajovú povahu a tiež bez ohľadu na to, či vznikajú priamo uplatnením noriem medzinárodného práva alebo v dôsledku rozhodnutí súdnych alebo arbitrážnych orgánov.

Z ústavne recipovanej základnej zásady medzinárodného práva o poctivom plnení medzinárodných záväzkov vyplýva povinnosť pre štát resp. štátne orgány a orgány verejnej moci, ktorých pôsobenie sa zarátaava štátu z hľadiska medzinárodného práva. Subjekty slovenského práva sa môžu dovoľávať toho, aby jednotlivé orgány verejnej moci, voči ním príslušný medzinárodný právny záväzok dodržiavali za predpokladu, že je tento záväzok z hľadiska povahy vzťahu, ktorý upravuje, presaditeľný do práva vnútroštátneho a bol subjektom vnútroštátneho práva z vôle subjektov medzinárodného práva skutočne určený.

Výrazným posilnením monistickej prístupu Ústavy SR k medzinárodnému právu je zakotvenie prednosti vybraného okruhu medzinárodných zmlúv pred zákonmi. Ústavná úprava prednosti medzinárodných zmlúv pred zákonom je priblížením sa k európskemu štandardu, na základe ktorého sa môžu fyzické a právnické osoby dovoľávať svojich práv a príslušný orgán aplikácie práva musí aplikovať prednostne medzinárodnú zmluvu. Z teraz platného znenia Ústavy SR táto možnosť vyplýva vtedy, keď:

---

⁶ Čorba J.: Prednosť medzinárodných zmlúv pred zákonom. *Justičná revue* 2002, č. 6-7, s. 1-2.

- medzinárodná zmluva o ľudských právach a slobodách bola ratifikovaná a vyhlásená pred účinnosťou novely Ústavy SR a zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd (medzinárodné zmluvy podľa čl. 154c ods. 1 ústavy),
- iná zmluva bola ratifikovaná a vyhlásená pred účinnosťou novely Ústavy SR a na jej prednostné použitie odkazuje zákon⁷ (medzinárodné zmluvy podľa čl. 154c ods. 2 ústavy),
- medzinárodná zmluva má prednosť pred zákonom podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy SR.

Článok. 7 ods. 5 Ústavy SR obsahuje taxatívny výpočet medzinárodných zmlúv majúcich prednosť pred zákonom po tom, ako boli ratifikované a vyhlásené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Medzi ne patria:

- medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách,
- medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon,
- medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických alebo právnických osôb.

V ustanovení čl. 154c Ústavy SR sa po prvýkrát v platnom ústavnom texte určitá skupina medzinárodných zmlúv⁸ vyhlasuje priamo za súčasť právneho poriadku Slovenskej republiky. Je potrebné poukázať na to, že ide o skupinu medzinárodných zmlúv, ktorá do novelizácie Ústavy SR bola upravená v čl. 11 Ústavy SR a preto aj podmienky ich použitia sú viazané na režim ich „podmienečnej priority“

---

⁷ V súlade s doterajšou praxou úprava týchto zmlúv sa uskutočňuje prostredníctvom tzv. prioritných alebo prednostných doložiek v konkrétnych zákonoch. Napr. § 17 zák. č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky alebo § 42 devízového zákona a iné.

⁸ Znenie čl. 154c Ústavy SR je nasledovné: „medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd.“

pred zákonom, čo znamená, že možno ich priamo použiť iba vtedy, ak zabezpečujú „väčší rozsah ústavných práv a slobôd“.⁹

Súčasná ústavná úprava vtáhuje do slovenského právneho poriadku medzinárodné zmluvy v oveľa širšom rozsahu v porovnaní s pôvodným znením Ústavy SR, na základe ktorej, ako vyplýva z vyššie uvedeného, boli inkorporované do vnútroštátneho práva iba medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách. V porovnaní v českou republikou, s ktorou sme na základe Listiny základných práv a slobôd mali rovnaký prístup k riešeniu vzťahu vnútroštátneho práva a práva medzinárodného pri novelizácii ústavy sme zvolili odlišný spôsob úpravy jednotlivých druhov zmlúv. Ústava Českej republiky upustila od ústavného rozlišovania medzi zmluvami o ľudských právach a základných slobodách a ostatnými zmluvami. Podľa tvrdenia J. Malenovského zmluvy o ľudských právach zostávajú aj naďalej súčasťou českého právneho poriadku, pretože z hľadiska svojho obsahu nesporne spadajú pod širší pojem medzinárodných zmlúv, ktoré upravujú „práva a povinnosti osôb“ (čl. 49a Ústavy Českej republiky) a spadajú taktiež pod čl. 10 ústavy.¹⁰

Na to, aby vymedzený okruh medzinárodných zmlúv mohol byť prednostne aplikovaný, je potrebné aby to boli zmluvy ratifikované, platné a vnútroštátne vyhlásené spôsobom ustanoveným v zákone. Prednostná aplikácia medzinárodných zmlúv taktiež vyžaduje, aby tieto medzinárodné zmluvy alebo aspoň niektoré ich ustanovenia obsahovali príslušné konkrétne právne pravidlá v podobe, v akej majú byť vnútroštátne aplikované. Tieto zmluvy sa označujú ako „self-executing“, teda priamo použiteľné na právne pomery vnútroštátnych subjektov. Malenovský J. uvádza, že podmienkou na to, aby mohla byť zmluva (resp. jej ustanovenie) priamo aplikovateľné, musí byť k tomu smerujúca alebo aspoň tomu neodporujúca vôľa jej zmluvných strán.¹¹

Pokiaľ ide o ratifikáciu medzinárodných zmlúv, treba zvýrazniť, že uzatváranie medzinárodných zmlúv je prejavom právnej spôsobilosti

---

⁹ Klučka, J.: Miesto a úprava noriem medzinárodného práva v Ústave Slovenskej republiky. *Justičná revue* 2002, č. 4, s. 385.

¹⁰ Malenovský, J.: Dielo citované v pozn. č. 2, s. 422.

¹¹ Malenovský, J.: *Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva*. Doplněk. Brno 2000, s. 37.

suverénneho štátu. Dojednávanie a ratifikácia medzinárodných zmlúv sú právomoci ústavne zverené prezidentovi SR, ktorý sa podľa zásad platných v medzinárodnom práve a podľa Ústavy SR považuje za zástupcu a hlavu štátu. V súlade s obsahom Viedenského dohovoru o zmluvnom práve sa pod ratifikáciou rozumie medzinárodný úkon, ktorým štát prejavuje na medzinárodnom poli svoj súhlas s tým, že bude viazaný medzinárodnou zmluvou.

Ratifikácia je iba jednou z foriem, ktorými Slovenská republika zastupovaná prezidentom SR môže vyjadriť svoj súhlas byť viazaná medzinárodnou zmluvou.

Ustanovenie čl. 102 ods. 1 písm. a) Ústavy SR umožňuje prezidentovi SR preniesť dojednávanie medzinárodných zmlúv na vládu SR alebo so súhlasom vlády na jej jednotlivých členov. V porovnaní s ústavnou úpravou iných európskych krajín je pravidlo upravujúce právomoc prezidenta dojednávať a ratifikovať medzinárodné zmluvy obsiahnuté v Ústave SR koncipované príliš široko a môže byť považované za určitú odchýlku v del'be moci medzi prezidentom a vládou v prospech hlavy štátu. Niektoré štáty (napr. Nemecko ale Rakúsko) poverujú hlavu štátu iba uzatváraním medzinárodných zmlúv, a nie aj ich dojednávaním. Francúzska ústava zmocňuje prezidenta dojednávať a ratifikovať medzinárodné zmluvy, a stanovuje povinnosť informovať ho o procese dojednávania medzinárodných zmlúv, ktoré nepodliehajú ratifikácii. Okrem toho, novšie ústavy štátov výslovne zverujú vláde oprávnenie dojednávať a uzatvárať niektoré typy medzinárodných zmlúv (napr. ústava portugalská, rumunská či poľská).

Zákon o Zbierke zákonov Slovenskej republiky č. 1/1993 Z. z. v znení neskorších predpisov upravuje vyhlasovanie medzinárodných zmlúv. Medzinárodná zmluva sa vyhlasuje v Zbierke zákonov bezodkladne po jej odovzdaní na uverejnenie, najneskôr v deň nadobudnutia jej platnosti pre Slovenskú republiku; týmto vyhlásením je záväzná pre fyzické osoby a právnické osoby, ak v medzinárodnej zmluve nie je ustanovený neskorší deň nadobudnutia jej platnosti. Podľa § 10 ods. 3 zákona o Zbierke zákonov Ministerstvo zahraničných vecí SR je povinné odovzdať medzinárodné zmluvy na uverejnenie v Zbierke zákonov najneskôr 15 dní pred dňom nadobudnutia ich účinnosti.

Ako z vyššie uvedeného ustanovenia vyplýva, vyhlásenie medzinárodných zmlúv spôsobom ustanoveným zákonom je dôležité z hľadiska vzniku ich vnútroštátnej záväznosti.

Podľa zákona o Zbierke zákonov Slovenskej republiky sa v zbierke zákonov vyhlasujú:

- zmluvy ratifikované prezidentom republiky a
- iné zmluvy, ak obsahujú úpravu týkajúcu sa právneho postavenia fyzických a právnických osôb alebo ich oprávnených záujmov.

Možno konštatovať, že naďalej sa uskutočňuje vyhlasovanie medzinárodných zmlúv dvojakým spôsobom. Podľa ustanovenia § 6 ods. 2 citovaného zákona sa medzinárodné zmluvy majúce prednosť pred zákonom a medzinárodné zmluvy pri ktorých sa pred ratifikáciou vyžaduje súhlas Národnej rady SR uverejňujú v Zbierke zákonov v úplnom znení. Vyhlasovanie ostatných zmlúv je ponechané na úvahu Ministerstva zahraničných vecí SR, ktoré môže rozhodnúť o vyhlásení medzinárodnej zmluvy v úplnom znení resp. iba o vydaní oznámenia obsahujúceho údaj o tom, kde možno do zmluvy nazrieť.

Zákomom o Zbierke zákonov štát určil formu prostredníctvom ktorej medzinárodné zmluvy nadobudli vnútroštátnu záväznosť. Touto formou je oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky, avšak prameňom práva nie je oznámenie, ale medzinárodná zmluva. Prostredníctvom oznámenia sú medzinárodné zmluvy inkorporované do právneho poriadku Slovenskej republiky. Ak však dôsledne vychádzame z obsahu pojmu inkorporácia zistíme, že súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky sa môžu stať len tie medzinárodné zmluvy, ktoré boli vyhlásené v úplnom znení. Pokiaľ ide o medzinárodné zmluvy, ktoré nie sú vyhlasované v úplnom znení nemožno považovať za inkorporované do nášho právneho poriadku, a preto sa naskytá otázka, či tieto medzinárodné zmluvy nadobudnú vnútroštátne účinky, teda že budú všeobecne záväzná pre vnútroštátne subjekty.

Priznanie prednosti vymedzených medzinárodných zmlúv pred zákonom a snaha predísť medzinárodnoprávnej zodpovednosti v prípade neplnenia medzinárodnej zmluvy sa odrazila aj v ústavnej úprave preventívnej kontroly ústavnosti dojednaných medzinárodných zmlúv s Ústavou SR a ústavnými zákonmi.

Prednosť medzinárodných zmlúv pred zákonom ovplyvnila aj proces aplikácie práva a súdna moc je podľa čl. 144 ods. 1 Ústavy SR pri rozhodovaní viazaná ústavou, ústavným zákonom, medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 2 a 5 ústavy a zákonom.

II.

Vznik Európskej únie a právo ES/EÚ vertikálne zcelili vzťahy orgánov Európskej únie a národných ústavných systémov. Európske spoločenstvá a Európska únia majú vlastný autonómny právny poriadok. Napriek tomu tento právny poriadok zaväzuje nielen členské štáty, ale aj ich občanov.

Účasť každého štátu v medzinárodných organizáciách je založená na dobrovoľnosti a zmluvnom prejave vôle. Slovenská republika už pred vstupom do Európskej únie prejavila záujem vzdať sa za určitých podmienok časti svojej právomoci a preniesť ju na nadštátnu úroveň. V procese prípravy na tento dôležitý krok bola okrem iného novelizovaná Ústava SR s cieľom prispôsobiť ju podmienkam integrácie.

Za základnú „integračnú normu“ možno považovať novelizovaný čl. 7 Ústavy SR, v ktorom v odseku 1 je zakotvená možnosť účasti nášho štátu v nadnárodných združeniach vôbec a v odseku 2 je upravená možnosť nášho štátu preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu osobitne. Kľúčovou otázkou je tu ústavné vyjadrenie prenesenia kompetencií z orgánov národného štátu na špecifické nadnárodné zoskupenie formou medzinárodnej zmluvy, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom. Uzavretie, či pristúpenie k takejto „osobitnej medzinárodnej zmluve“ znamená cititeľné ústavné sebaobmedzenie štátu. Právnym základom Európskych spoločenstiev a Európskej únie sú medzinárodné zmluvy, ktoré slobodne a dobrovoľne uzavreli medzi sebou národné štáty, ale súčasné pôsobenia štruktúr, ktoré vznikli na základe týchto medzinárodných zmlúv sa dotýka nielen štátnych orgánov, ale aj občanov v doteraz kvalitatívne a kvantitatívne nevídanom rozsahu.

Európska integrácia a bezprostredná konfrontácia národného právneho poriadku s európskym komunitárnym právom zasiahla do pôvod-

ného chápania parlamentu ako suverénneho zákonodarcu a ponímania moci parlamentu pri prijímaní zákonov, ktorá nemala byť podriadená žiadnej inej „vyššej“ norme. Suverénny status parlamentu bol spochybnený rozhodnutím Európskeho súdu v prípade Costa v. E.N.E.L. (1964), ktorým bola priznaná prednosť komunitárneho práva pred právom národným. Podľa tohoto rozhodnutia parlament nie je oprávnený prijať zákon, ktorý by odporoval právu Európskych spoločenstiev. A pokiaľ parlament inkorporuje do národného práva medzinárodné zmluvy (Rímske zmluvy) zaviazhe tým do budúcna aj ďalšieho zákonodarcu. Z rozhodnutia vyplýva, že keby štát mohol jednostranne poprieť účinky komunitárneho práva, boli by ustanovenia o jeho účinkoch zbavené akéhokoľvek zmyslu. Z ďalšej judikatúry, konkrétne z rozsudku ESD vo veci Internationale Handelsgesellschaft GmbH v. Einfuhr-und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel sa vyvodzuje, že aplikácia komunitárneho práva má prednosť i pred aplikáciou ústavných predpisov členských štátov. V uvedenom rozsudku sa uvádza, že „platnosť komunitárneho opatrenia alebo jeho účinky vo vnútri členského štátu nemôžu byť spochybňované tvrdením, že komunitárne opatrenie odporuje právam vyjadreným v ústave príslušného štátu alebo zasadám jeho ústavného usporiadania.“

Princíp prednosti práva ES nebol výslovne stanovený v zakladajúcich zmluvách, ale ako už bolo uvedené bol vytvorený judikatúrou ESD. Efektívne fungovanie komunitárneho práva je zabezpečené aj tým, že princíp prednosti práva ES pred vnútroštátnym právnym poriadkom je dopĺňaný princípom priameho účinku komunitárneho práva, ktorý taktiež nie je stanovený v primárnom práve, ale je deklarovaný judikatúrou ESD. ESD v snahe zabezpečiť, aby aj jednotlivci mohli účinne využívať svoje komunitárnym právom zaručené práva, prvýkrát stanovil princíp priameho účinku ustanovení primárneho práva v rozhodnutí Van Gend en Loos. V tomto rozhodnutí je komunitárne právo popísané ako nový právny poriadok medzinárodného práva, v prospech ktorého členské štáty obmedzili v niektorých oblastiach svoje suverénne práva a jeho subjektami sú ako členské štáty, tak aj jednotlivci. Princíp priameho účinku tak znamená, že jednotlivci sa môžu dovolávať priamo ustanovení právneho aktu, v tomto prípade ustanovení Zmluvy ES pred národnými súdmi. Táto zásada však neplatí automaticky na všetky ustanovenia

primárneho a sekundárneho práva, ale až po splnení podmienok stanovených ESD.

Na rozdiel od práva komunitárneho, právo únie nevytvára žiadny svojbytný právny systém, je založené na medzivládnej spolupráci členských štátov EU, nemá teda samo o sebe prednosť pred vnútroštátnym právnym poriadkom členských štátov, je súčasťou medzinárodného práva verejného. Preto aj s ohľadom na kompetencie jednotlivých inštitúcií ES pri výkone legislatívnej funkcie a záväznosti prameňov práva je vhodné odlišovať právo „komunitárne“ ako právo Európskych spoločenstiev, tvorené na základe zakladajúcich zmlúv Európskych spoločenstiev a právo „únijské“, teda medzinárodné právo verejné, ktoré vzniklo na základe medzivládnej spolupráce v rámci druhého a tretieho piliera.¹² Právne normy obsiahnuté v primárnom (zmluvnom) únieovom práve majú, ako z vyššie uvedeneho vyplýva, povahu prameňov medzinárodného práva verejného. Ich záväznosť vyplýva z princípu pacta sunt servanda a zásad zmluvného práva upraveného Viedenským dohovorom o zmluvnom práve medzi štátmi.

Záväznosť právnych aktov sekundárneho únieového práva sa odvíja od záväznosti Zmluvy o Európskej únii (ďalej aj „ZEU“) aj napriek tomu, že táto zmluva neobsahuje ustanovenie, z ktorého by vyplývala priama záväznosť sekundárnych prameňov únieového práva¹³ a záväznosť sekundárneho (ako aj primárneho) *acquis de l'Union* vyplýva zo záväzku lojality členských štátov voči Európskej únii.¹⁴

Pokiaľ ide o prednosť únieového práva pred právnymi poriadkami členských štátov EÚ samotná ZEÚ neupravuje vzťah práva EÚ a právnych poriadkov členských štátov z hľadiska prednosti únieového práva. S ohľadom na charakter práva EÚ možno povedať, že jeho prednostná aplikácia bude závisieť od prístupu jednotlivých člen-

---

¹² Blahož, J., Klíma, K., Skála, J. a kol.: Ústavní právo Evropské unie. Dobrá Voda 2003, s. 119-120.

¹³ Zmluva o Európskej únii neobsahuje ustanovenie analogického článku 249 Zmluvy o Európskom spoločenstve, ktoré by priamo stanovilo záväznosť sekundárnych prameňov únieového práva.

¹⁴ Podrobnejšie: Čorba, J., Klučka, J., Prochádzka, R., Vávrová, V.: Uplatňovanie európskeho práva na Slovensku. In: Európske právo na Slovensku. Bratislava 2003, s. 231.

ských štátov, konkrétne od ich ústavnej úpravy vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva.¹⁵ Preto pre aplikáciu únievého práva na území Slovenskej republiky je rozhodujúca úprava vzťahu slovenského a medzinárodného práva obsiahnutá v Ústave SR. Právny základ pre aplikáciu primárneho únievého práva tvorí čl. 7 ods. 5 Ústavy SR všeobecne upravujúci prednostnú a priamu aplikáciu medzinárodných zmlúv, ktoré boli schválené Národnou radou SR, ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Článok 7 od. 2 Ústavy SR upravujúci prednosť záväzných právnych aktov Európskej únie pred zákonmi by mal tvoriť právne záväzný základ aplikácie sekundárneho únievého práva.¹⁶ Pod právnymi aktmi Európskej únie je potrebné rozumieť sekundárne únievé právo, pretože primárne ako komunitárne tak aj únievé právo má zmluvný charakter. Právne záväzné akty, ktoré nebudú vyžadovať implementáciu orgánmi Slovenskej republiky, budú mať prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky podľa článku 7 ods. 2 Ústavy SR, druhá veta a v zmysle doktríny priameho účinku budú bezprostredne zakladať práva a povinnosti fyzickým a právnickým osobám v Slovenskej republike. V prípade právne záväzných aktov únie, vyžadujúcich vnútroštátnu implementáciu, vznikne Slovenskej republike povinnosť zabezpečiť ju. Ak by Slovenská republika nespĺnila svoju implementačnú povinnosť bude Slovenská republika čeliť sankčnému mechanizmu EÚ, ktorého hlavnými inštitucionálnymi zložkami sú Komisia a Európsky súdny dvor. Okrem toho môže vzniknúť aj zodpovednosť orgánov SR za prípadnú nesprávnu implementáciu voči fyzickým a právnickým osobám.

Procesu prehlbovania ekonomickej integrácie je imanentná strata bezprostrednej normotvornej právomoci národných orgánov. Na druhej strane je potrebné poznamenať, že nadštátnosť sa nerozprestiera nad jurisdikciou členských štátov neobmedzene, ale len v rozsahu právomoci Európskeho spoločenstva/ Európskej únie. Osobitosťou právneho systému ES je aj to, že právny poriadok ES má upravovať len tie otázky, ktorých právna úprava je potrebná na vytváranie a fungovanie spoločného, resp. teraz jednotného vnútorného trhu.

---

¹⁵ Tichý, L., Arnold, P., Svoboda, R., Zemánek, J., Král, R.: *Evropské právo*. Praha 1999, s. 170 –173, s. 222 a nasl., s. 302-305.

¹⁶ Podrobnejšie: Dielo citované v pozn. č. 14, s. 233-236.

Princíp prednosti práva ES taktiež neznamená, že komunitárne právo ruší vnútroštátne právo, ale znamená, že iba vylučuje jeho aplikáciu. Vzhľadom na to, že komunitárne právo a vnútroštátny právny poriadok členského štátu EU tvoria dva odlišné právne systémy, stáva sa odporujúca vnútroštátna norma iba neaplikovateľná a nie neplatná.

Okrem toho oslabenie parlamentu sa prejavuje aj v tom, že veľká časť normotvorby Európskych spoločenstiev / Európskej únie je prijímaná do vnútroštátneho právneho poriadku podzákonnými právnymi predpismi, čo je dané materiálnym a technickým obsahom nariadením ES/EÚ, a tým je vytváraný širší priestor pre realizáciu právomoci výkonnej moci. Okrem toho praktické presadzovanie komunitárneho a únieového práva zostáva v prevažnej väčšine na národných výkonných orgánoch.

Rozdiel medzi vnútroštátnymi subjektami verejnej moci podieľajúcimi sa na tvorbe práva a subjektami verejnej moci tvoriacimi právo majúce nadštátny charakter je okrem iného v tom, že vznik vnútroštátnych subjektov verejnej moci a rozsah ich právomoci je odvodený od právneho poriadku štátu. Tieto subjekty, aj keď sú od štátu nezávislé, sú rovnako ako každý iný subjekt vrátane štátu viazané ústavou a zákonom. Právne predpisy, ktoré sú výsledkom ich normotvornej činnosti existujú paralelne vedľa právnych predpisov, ktoré vydal štát.

Nadštátne resp. nadzákonné pozitívne právo je tvorené hlavne medzinárodným právom a právom Európskej únie. Orgány tvoriace nadštátne právo získavajú pri tvorbe práva stále väčšiu mieru nezávislosti na členských štátoch.

Právo Európskej únie určuje aj obsah vnútroštátneho práva. V našich podmienkach zákonodarný orgán formou zákona preberá (iba) s prekladom do slovenského jazyka časť európskej normotvorby, alebo aby Národná rada SR bola od tejto činnosti ušetrená, vláda formou aproximačného nariadenia vydá obsah normatívneho aktu ES/EÚ, ktorý musí byť transponovaný do nášho právneho poriadku a stáva sa platným právom na území Slovenskej republiky. Možno povedať, že nastala situácia, keď dve suverénne authority určujú vzťahy svojich normatívnych aktov, pretože vedľa seba pôsobia dva normatívne systémy a ich zjednotenie je otvoreným problémom. Nezodpovedaná je otázka, či má celý právny poriadok Európskej únie

prednosť pred celým právnym poriadkom členských štátov, vrátane ústavy.

K právu ES/EÚ je potrebné uviesť, že je výsledkom mnohostranných kompromisov, ktoré boli dosiahnuté pri jeho vzniku, čo sa odráža v používaní buď veľmi abstraktnej terminológie alebo opačne v detailnom legislatívno-technickom vyjadrení na jednej strane, prípadne v uplatňovaní zásady proporcionality pri využívaní právomoci Európskej únie (v niektorej z oblastí, ktoré sú spoločné s členskými štátmi) na strane druhej. Dôsledná vynútiteľnosť takýchto úprav si vyžaduje okrem špeciálnych legislatívnych vedomostí pri transpozícii aj použitie odlišných výkladových postupov (napr. teleologický výklad) resp. aj odlišné procesné inštitúty ako napr. konanie o predbežnej otázke pred ESD.

Právu ES/EÚ chýba systematické oddelenie normatívnych právnych aktov, ktorých obsah je všeobecne záväzný od individuálnych právnych aktov. Primárne európske právo nestanovilo jasné pravidlá pre povinné používanie buď formy nariadenia alebo smernice, alebo pre použitie rozhodnutia v jednotlivých prípadoch. Rovnako aj hierarchické usporiadanie prameňov ES/EÚ je málo prehľadné, pretože vzťahy medzi jednotlivými normatívnymi aktmi sú určované nielen ich formou, v ktorej sú vyjadrené, ale aj charakterom ich obsahu.

Problémy pri aplikácii práva sa prejavujú aj v nevyjasnenom vzťahu judikatúry Európskej únie k judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva, hlavne pri riešení odlišných právnych názorov v obdobných prípadoch. Na niektoré problémy majú odlišný názor národné ústavné sudy. Okrem toho skúsenosti s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva ukazujú, že súd zahŕňa pod výklad niektorých inštitútov Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd ďalšie, nové vzťahy, ktorých výklad vôbec nebol očakávaný.

Pluralizácia v postmodernej dobe neobišla ani pozitívne právo. Jeho základným cieľom je zabezpečiť právnu istotu, slobodu a poriadok v spoločnosti a ako vyplýva z už uvedeného, naplnenie tohoto cieľa je v súčasnosti značne problematické, no napriek tomu tvorbu práva a jeho vymáhateľnosť je potrebné považovať za exkluzivitu verejnej moci vo vnútri štátu, ale aj na nadštátnej úrovni.

Žijeme v dobe, keď tvorba práva pod ktorou rozumieme tvorbu resp. vznik prameňov práva sa uskutočňuje v troch relatívne samostatných úrovniach. Tieto tri úrovne sú určované subjektami tvorby práva a vznikli ako dôsledok vzdania sa časti právomoci štátom pri tvorbe práva. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie má pri tvorbe práva kľúčový význam otázka kde sa právo tvorí resp. kto právo tvorí. Ide tu o vymedzenie kompetencií medzi orgánmi Slovenskej republiky a inštitúciami EÚ, t. j. stanovenie okruhu spoločenských vzťahov, na ktoré sa vzťahuje a v ktorých sa vykonáva príslušná právomoc inštitúcií EÚ na strane jednej, resp. orgánov Slovenskej republiky na strane druhej.

Doménové mená v komunitárnom práve

JUDr. Marcel Dolobáč

1	Štruktúra doménových mien	70
1.1	Najvyššia doména .eu	72
1.2	Registrácia domény pod TLD.eu	73
2	Špekulatívne registrácie a zneužitie registrácie	75
2.1	Vymedzenie špekulatívnej registrácie podľa WIPO	75
2.2	Úprava špekulatívnych registrácií v komunitárnom práve	78
3	Riešenie sporov domény TLD .eu	79
3.1	Právomoc rozhodcovského súdu	80
3.2	Oprávnené nároky navrhovateľa	80
3.3	Jazyk riešenia sporov	81
3.4	Záväznosť rozhodnutí	82
	Zhrnutie	83

Internet dnes nie je len komunikačným prostriedkom. Služby, ktoré táto celosvetová sieť poskytuje, sa stali významným nástrojom pre podnikanie. So stúpajúcim nárastom rôznych oblastí podnikania v priestore internetu stúpa aj význam doménových mien. Doménové mená, prostredníctvom ktorých sa zobrazujú webové stránky, slúžia vlastne na označovanie subjektov, ich produktov a služieb. Vhodne zvolené doménové meno je konkurenčnou výhodou s potenciálnou trhovou hodnotou. Aj keď množstvo webových stránok má povahu osobných prezentácií či prezentácií neziskových subjektov, stále prevažujú tie, ktorých obsah je komerčný. Doménové meno sa tak stáva významnou súčasťou nehmotného majetku podnikateľa. Vzhľadom na rozsah príspevku podávam len stručný výklad štruktúry a procesu registrácie doménového mena s akcentom na legislatívu Európskej únie.

1 Štruktúra doménových mien

Doménové meno možno definovať ako hierarchicky zostavenú postupnosť znakov, ktoré sú pomocou DNS serverov prevádzané na Internet Protokol adresy za účelom adresovania počítačov pripoje-

ných k počítačovej sieti internet¹. Inými slovami, doménové meno je jednoduchá forma internetovej adresy, ktorá má umožniť užívateľom lokalizovať stránky na internete jednoduchým spôsobom². Textový reťazec doménového mena je tvorený malými písmenami bez diakritiky, číslami a znakmi; musí mať najmenej dva znaky, najviac 63 znakov.

Doména sa skladá z viacerých úrovní, pre ktoré sa ustálil anglický termín domain-level. Štandardný popis každej domény je možné zhrnúť ako: host.subdomain.second-level-domain.top-level-domain. Z tejto štruktúry je second-level-domain /doménové meno druhého stupňa/ a top-level-domain /doménové meno najvyššieho stupňa/ pridelené a registrované centrálné, subdomain a host je v plnej dispozícii prevádzkovateľa.³ Pozornosť upriamim na najdôležitejšiu doménu, top-level-domain.

Domény najvyššieho stupňa stoja v centre medzinárodného systému internetových domén. Možno ich kategorizovať do dvoch základných skupín:

- *všeobecné domény najvyššej úrovne* /angl. generic top-level-domain/⁴, ktoré nespádajú pod určitý štát alebo územie. Medzi gTLD patria tieto domény: *.aero* (určená pre letecký priemysel), *.biz* (obchod), *.com* (komerčné organizácie), *.coop* (družstvá), *.edu* (vzdelávacie organizácie), *.info* (informačné služby), *.int* (medzinárodné organizácie), *.jobs* (oblasť ľudských zdrojov), *.mobi* (mobilný operátori), *.museum* (múzeá), *.name* (osobné stránky), *.net* (správcovia sietí), *.org* (neziskové organizácie), *.pro*

---

¹ FRIMMEL, M.: Právni aspekty doménových jmen. Právni rádce č.8/2000, s. 11. Rovnako aj REED, CH.: Internet Law. Text and Materials. Second Edition. Cambridge University Press, 2004, s. 42-45.

² Bližšie PALOVSKÝ, R., SKLENÁR, V.: Informace a internet. Technická univerzita, Praha 1998. In CIBUĽA, M.: Ochrana doménových mien – 1. časť. Duševné vlastníctvo 1/2004 s. 43. K technickej stránke doménových mien pozri aj HUITEMA, CH.: A Bůh stvořil internet. Mladá fronta, Praha, 1996.

³ Bližšie MATES, P., SMEJKAL, V. In SMEJKAL, V. a kol.: Právo informačních a telekomunikačních systémů. 1 vydání. Praha: C.H.Beck, 2001, s.408-420.

⁴ Ďalej aj ako gTLD. Táto skratka z angl. generic top-level-domain je bežne používaná nielen v cudzojazyčnej, ale aj slovenskej či českej odbornej literatúre.

(profesné združenia) a *.travel* (cestovanie)⁵. V súčasnosti gTLD *.com*, *.net* a *.org* nie sú uzatvorené, záujemca si môže zaregistrovať tieto domény aj keď oblasť jeho pôsobnosti nespadá pod pôvodný zámer.

- *domény najvyššej úrovne s kódom krajiny* /angl. country code top-level-domain/⁶, napríklad *.de* (Nemecká spolková republika), *.cz* (Česká republika) a pod⁷. Slovenská republika má pridelenú doménu tvorenú literami „sk“.

1.1 Najvyššia doména .eu

Stúpajúci význam doménových mien si uvedomila aj Európska komisia, ktorá si v politickej iniciatíve e-EUROPE⁸ stanovila za cieľ vytvorenie domény najvyššej úrovne *.eu*⁹ na stimuláciu cezhraničného elektronického obchodovania v rámci EÚ.

Tento cieľ bol splnený a najvyššia doména *.eu* bola zavedená nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002 z 22. apríla 2002 o zavedení domény najvyššej úrovne „*.eu*“¹⁰. Najvyššia doména *.eu* pomôže užívateľom poskytnúť jasne vymedzené spojenie so spoločenstvom a získať vyššiu viditeľnosť na virtuálnom trhu internetu. Zároveň, vytvorenie TLD *.eu* by malo prispieť k podpore pre-

---

⁵ Štruktúra gTLD je predmetom kritiky. Poukazuje sa pritom na zbytočne úzko vymedzené gTLD *.museum* a *.mobi*. Ako možné návrhy nových gTL sa uvádzajú najmä *.kids* (pre deti) a *.xxx* (pre pornografiu). Takéto označenie by malo zvýšiť ochranu neplnoletých pred nežiadúcimi informáciami. Je treba dodať, že počet gTLD nie je konečný.

⁶ Ďalej aj ako ccTLD z angl. country code top-level-domain.

⁷ ccTLD označuje štát, v ktorom bolo zaregistrovaná hierarchicky podriadená doména druhého stupňa, tá sa uvedie pred kód krajiny. Sídlo, bydlisko, či občianstvo registrátora je irelevantné.

⁸ Po prvýkrát Európska komisia navrhla túto aktivitu na konci roka 1999 a bola prijatá na zasadnutí Rady vo Feire ako súčasť Lisabonskej stratégie k dosiahnutiu modernizácie európskej ekonomiky. Iniciatíva e-EUROPE bola potvrdená Európskou radou na jej zasadnutí v Lisabone 23. a 24. marca 2000. Hlavný cieľ programu je ambiciózný: preniesť každého občana, školu, podnik a úrad do digitálnej epochy a spojiť ich online.

⁹ Ďalej aj ako TLD *.eu*.

¹⁰ Úradný vestník L 113, 30/04/2002 s. 0001-0005.

zentovania Európskej únie v globálnych informačných sieťach a priniesť pridanú hodnotu k internetovému mennému systému.

Pre naplnenie týchto predpokladov smerujúcich k posilneniu európskej integrácie je nutné stanoviť presný okruh subjektov oprávnených užívať TLD .eu. Na registráciu doménového mena pod TLD .eu sú oprávnené len tieto subjekty : a) podnik, ktorý má registrovanú kanceláriu, centrálnu správu alebo hlavné miesto podnikania v Spoločenstve, b) organizácia so sídlom v Spoločenstve bez toho, aby bolo dotknuté uplatňovanie vnútroštátneho práva, c) fyzická osoba s bydliskom v Spoločenstve.¹¹

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002 o zavedení domény najvyššej úrovne .eu bolo doplnené nariadením Komisie (ES) č.874/2004 z 28. apríla 2004, ktorým sa stanovujú pravidlá verejnej politiky týkajúcej sa implementácie a funkcií domény najvyššej úrovne .eu a zásady, ktorými sa riadi registrácia.¹²

Na základe týchto legislatívnych aktov je možné od roku 2005 registrovať doménové mená pod doménou najvyššieho stupňa .eu. Je nutné poznamenať, že motívom zavedenia TLD .eu nebolo nahradiť súčasné domény s kódmi jednotlivých krajín, ale ich doplniť a tým posilniť vnútorný trh.

1.2 Registrácia domény pod TLD.eu

Systém registrácie domén pod TLD .eu je obdobne ako pri doméne najvyššieho stupňa .sk viacstupňový. TLD .eu spravuje súkromná nezisková organizácia určená Európskou Komisiou¹³, European Registry for Internet Domains ([EURid](#))¹⁴.

---

¹¹ Čl. 4 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002.

¹² Úradný vestník L162, 30/04/2004 s. 0040-0050.

¹³ Rozhodnutie Komisie o určení registra domény najvyššej úrovne „eu“, Ú. v. EÚ L 128 z 24.5.2003, s. 29.

¹⁴ EURid je nezisková organizácia, ktorú v apríli 2003 založili organizácie prevádzkujúce národné domény najvyššej úrovne pre Belgicko, Taliansko a Švédsko. Neskôr sa členmi organizácie EURid stali aj organizácie prevádzkujúce domény najvyššej úrovne pre Českú republiku a Slovinsko.

Domény druhej úrovne smú registrovať registrátori, ktorí spĺňajú podmienky uložené príslušnými nariadeniami EURid-u.

Na zabezpečenie prednostných práv uznávaných právom Spoločenstva alebo vnútroštátnym právom bol vytvorený postup tzv. fázovanej registrácie. Registrácia domén pod TLD .eu prebiehala v dvoch fázach s cieľom zabezpečiť, aby držiteľia prednostných práv mali vhodné príležitosti zaregistrovať názvy, pre ktoré sú držiteľmi prednostného práva. V priebehu prvej fázy doménové mená mohli registrovať iba verejné orgány¹⁵ a majitelia zapísaných ochranných známk. Prvá fáza začala oficiálne 7.decembra 2005 a trvala dva mesiace.

Po nej nasledovala druhá fáza, počas ktorej mohli byť registrované názvy iných prednostných práv, konkrétne neregistrované obchodné značky, obchodné názvy, obchodné identifikátory, názvy spoločností, rodinné mená a charakteristické tituly chránených literárnych a umeleckých diel.

Hľadiac na tento výpočet a na rôznorodú národnú úpravu práv na označenie je zrejmé, že nebolo možné zostaviť exaktný zoznam týchto iných prednostných práv. Z tohto dôvodu nariadenie Komisie (ES) č.874/2004 výslovne požaduje, aby každá žiadosť podaná na základe nároku na prednostné práva bola podložená overiteľným listinným dôkazom, ktorý preukazuje právo podľa právneho systému, na základe ktorého toto právo existuje. Oprávnenosť nároku na prednostné zaregistrovanie doménového mena posudzovali tzv. validační agenti¹⁶.

Hneď po ukončení druhej fázy registrácie nastala odo dňa 7. apríla 2007 voľná registrácia, ktorá je založená na princípe „kto prv príde, ten prv melie“ (anglicky first come first served).

---

¹⁵ Verejné orgány zahŕňujú: inštitúcie a orgány Spoločenstva, národné vlády a miestne správy, vládne orgány, úrady, organizácie a orgány upravované verejným právom a medzinárodné a medzivládne organizácie. Článok 10. Nariadenia Komisie (ES) č.874/2004.

¹⁶ Validační agenti sú renomované orgány usadené na území Spoločenstva s vhodnými odbornými znalosťami. Register vyberá validačných agentov objektívnym, transparentným a nediskriminačným spôsobom, pričom zabezpečí čo najširšiu možnú geografickú rôznorodosť. Článok 14. Nariadenia Komisie (ES) č.874/2004 z 28. apríla 2004.

Po polroku registrácie možno konštatovať, že zámer Európskej komisie bol naplnený. O registráciu doménového mena pod TLD .eu je mimoriadny záujem a doména najvyššieho stupňa .eu sa tak stáva silným nástrojom posilnenia vnútorného trhu.¹⁷

2 Špekulatívne registrácie a zneužitie registrácie

Osobitným závažným problémom v oblasti doménových mien sú účelové registrácie označované aj ako cybersquatting. Cybersquatting je vžitý anglický výraz pre špekulatívne blokovanie domén za účelom hospodárskeho profitu na úkor subjektov majúcich k názvu doménového mena iné práva.

2.1 Vymedzenie špekulatívnej registrácie podľa WIPO

Špekulatívnemu registrovaniu doménových mien venuje značnú pozornosť Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO). WIPO v tzv. Jednotnej politike rozhodovania sporov súvisiacich s doménovými menami¹⁸ vymedzila, že vo všeobecnosti sa bude registrácia doménového mena považovať za protiprávnu, ak sú splnené nasledovné kumulatívne podmienky: a) doménové meno držiteľa je identické alebo zameniteľne podobné s ochranou známkou, na ktorú má tretia osoba právo, b) držiteľ domény nemá žiadne právo alebo legitímny nárok vo vzťahu k doméne, c) doménové meno bolo registrované a je používané v zlej viere¹⁹.

---

¹⁷ K 12.10.2007 bolo pod TLD .eu zaregistrovaných 2.599.794 domén. Pre porovnanie- z toho zo SR 11.644 domén, z ČR 54.960 a z NSR 828.722 domén. Dostupné na <http://status.eurid.eu/>. Stav k 12.10.2007.

¹⁸ Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy prijatá 26.08.1999.

¹⁹ Pre porovnanie- cybersquatting je v americkom právnom poriadku definovaný ako neoprávnená registrácia alebo použitie ochranných známk ako doménových mien, čo uvádza zákazníkov a verejnosť do omylu čo sa týka pôvodu produktov a služieb, poškodzuje elektronický obchod, ktorý je dôležitý pre ekonomiku USA a pripravuje majiteľov ochranných známk o značné príjmy a dobrú povesť. Anti-cybersquatting Consumer Protection Act, zákon prerokovaný Senátom USA dňa 21.06.1999 a prijatý Kongresom USA 29.11.1999.

Táto definícia cybersquattingu sa stala podkladom pre prijatie nariadenia Komisie (ES) č.874/2004 a zakotvenie prostriedkov ochrany proti špekulatívnemu registrovaniu domén pod TLD .eu.

Čo sa týka našej vnútroštátnej právnej úpravy, doménové mená nemajú osobitú úpravu a teda naša legislatíva pojem cybersquatting po obsahovej stránke bližšie nešpecifikuje. Cybersquatting a právne prostriedky ochrany proti nemu preto treba posudzovať podľa viacerých právnych predpisov.

Právo užívať doménové meno sa v zásade môže dostať do konfliktu s nasledovnými inými právami: a) právo k ochrannej známke, b) právo názvu právnickej osoby vrátane obchodného mena, c) práva späté s osobnosťou človeka, d) právo k inému doménovému menu.

Ad a). Právo majiteľa k ochrannej známke je upravené zákonom o ochranných známkach²⁰. Pre aplikáciu právnych prostriedkov ochrany podľa ZOZ sa požaduje, aby doménové meno bolo príznačné pre rovnaké alebo zameniteľné tovary či služby. Pri špekulatívnej registrácii sa však zaregistrované doménové mená väčšinou nijako nevyužívajú a teda nemožno k nim priradiť žiaden tovar alebo službu. Tým ochrana podľa ZOZ neprichádza do úvahy.²¹

Ad b). Inak je tomu pri kolízií doménového mena a názvu právnickej osoby. Pri neoprávnenom použití názvu právnickej osoby sa možno domáhať, aby sa neoprávnený užívateľ zdržal jeho užívania a odstránil závadný stav; možno sa tiež domáhať primeraného zadosťučinenia, ktoré možno požadovať aj v peniazoch.²² Takto široko vymedzená ochrana názvu právnickej osoby v Občianskom zákonníku je všeobecná a používa sa vtedy, ak nie je ochrana zabezpečená inými zákonmi. Podstatný význam nadobudne vtedy, keď názov právnickej osoby nebude používaný ako obchodné meno v hospodárskej súťaži (napr. názov nadácie, neziskovej organizácie, obce, vyššieho územného celku a pod.).

---

²⁰ Zákon č. 55/1997 Z.z. o ochranných známkach v platnom znení ďalej len „zákon o ochranných známkach“ alebo „ZOZ“.

²¹ Bližšie MATES, P., SMEJKAL, V.: Domény a práva na označení. Právní rádce, VII., 1999, č.6, s.42

²² Ust. §19b ods. 2 zákona č.40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení. Ďalej aj ako „OZ“.

Ochrana obchodného mena je osobitne upravená ustanoveniami Obchodného zákonníka.²³

V rámci ochrany proti špekulatívnemu registrovaniu doménového mena pripadá do úvahy aj aplikácia ustanovení ObZ o právnych prostriedkoch ochrany proti nekalosúťažnému konaniu.²⁴ Súťažiteľ sa môže domáhať ochrany jednak podľa generálnej klauzuly nekalej súťaže²⁵, ale aj na základe osobitnej skutkovej podstaty vyvolania nebezpečenstva zámieny²⁶.

Ad c). Fyzická osoba, ktorá sa textom doménového mena cíti dotknutá na svojich právach, bude chrániť práva späté so svojou osobnosťou najmä na základe ustanovení Občianskeho zákonníka o ochrane osobnosti (§11 až 16OZ).²⁷

Ad d). K stretu dvoch absolútne zhodných doménových mien nemôže dôjsť z dôvodu jedinečnosti každého doménového mena; kolízia prichádza do úvahy pri doménových menách, ktoré sú zameniteľné. Tu sa možno domáhať ochrany iba na základe ustanovení o nekalej súťaži.²⁸

---

²³ Ust. § 12 zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v platnom znení. Ďalej aj ako „ObZ“. Prostriedky ochrany obchodného mena podľa § 12 ObZ boli spresnené zákonom č. 84/2007 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 618/2003 Z.z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1. marca 2007 na základe Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/48/ES z 29. apríla 2004 o vymožitelnosti práv duševného vlastníctva (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 17/zv. 2, Ú. v. EÚ L 157, 30. 4. 2004

²⁴ Bližšie k druhovému označeniu služieb ako nekolosúťažnému konaniu KUPKA, P.: Doménové jména a poskytování právních služeb na internetu. Bulletin advokacie. č.3/2004, s.18-26

²⁵ Ust. § 43 ObZ.

²⁶ Ust. § 47 ObZ.

²⁷ Ak by webová stránka bola autorským dielom, alebo by obsahovala autorské diela dotknutej fyzickej osoby, do úvahy by prichádzala ochrana mena podľa ustanovenia § 17 ods.1 písm. a) zákona č. 618/2003 Z.z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon). Takýto postup je však málo pravdepodobný a doteraz nebol prejudikovaný.

²⁸ MATEJKA, J.:Foneticky zaměnitelné domény a související otázky – aktuální vývoj a stav v právu ČR. IT právo – server o internetovém a počítačovém právu. Dostupné na www.itpravo.cz. Stav k 30.09.2007.

Takáto paleta právnych prostriedkov ochrany proti špekulatívnemu registrovaniu doménových mien sa na prvý pohľad zdá ako dostačujúca. Treba však mať na pamäti vyvstávajúce právne otázky, ktoré sú dané predovšetkým celosvetovou pôsobnosťou doménového mena. V prvom rade je to konflikt rôznych národných úprav. V oblasti doménových mien neexistuje medzinárodná zmluvná úprava, ktorá by vecne upravovala vzťahy s medzinárodným prvkom; rozhodné právo a právomoc súdov sa preto riadi kolíznymi normami. Takýto stav nie je celkom vyhovujúci.

Ďalším problémom je dĺžka samotného súdneho konania. Súdna ochrana práv, k porušeniu ktorých dochádza v prostredí globálnej siete internetu, by mala byť zvlášť rýchla. Pre tieto načrtnuté problémy rozhodovanie sporov sa stále viac presúva z národných súdov do rúk nadnárodných nezávislých orgánov.

2.2 Úprava špekulatívnych registrácií v komunitárnom práve

Na rozdiel od našej vnútroštátnej úpravy, nariadenie Komisie (ES) č.874/2004 pozitívne vymedzuje tzv. špekulatívne registrácie a zneužitie registrácie. Za špekulatívnu registráciu považuje zaregistrovanie doménové meno s názvom, ktorý je identický s názvom alebo zameniteľne podobný názvu, ktorý je chránený vnútroštátnym právom a/alebo právom Spoločenstva a súčasne, ak:

- a) doménové meno bolo zaregistrované jeho držiteľom bez práv alebo legitímneho záujmu o tento názov; alebo
- b) bolo zaregistrované alebo sa používa so zlým úmyslom.²⁹

Zlý úmysel je daný účelovosťou konania držiteľa doménového mena. Ten bude preukázaný v prípade, ak názov domény bol zaregistrovaný alebo získaný najmä na účel predaja, prenájmu alebo iného prevodu názvu domény; alebo za účelom neumožniť tretej osobe registrovať doménové meno s názvom, ku ktorému má iné práva; alebo s cieľom prerušiť profesionálne činnosti konkurenta; prípadne s cieľom vyvolať u používateľa internetu omyl a tak parazitovať na podobnom označení. Zlý úmysel bude preukázaný aj v prípade, ak zaregistro-

---

²⁹ Čl. 21 nariadenia Komisie (ES) č.874/2004.

vaný názov domény je osobné meno, pre ktoré neexistuje preukázateľné spojenie medzi držiteľom názvu domény a zaregistrovaným názvom domény.³⁰

Takto široké vymedzenie špekulatívnej registrácie dáva osobám majúcim iné práva k rovnakým alebo zameniteľným názvom s doménovým menom dostatočnú možnosť ochrany.

Na druhej strane, držiteľ doménového mena má možnosť obhájiť oprávnenosť jeho užívania, ak preukáže spojitosť medzi vlastnou osobou či podnikaním a názvom doménového mena. Navyše, nie každé zaregistrovanie doménového mena s textom, ktorý je zhodný alebo zameniteľný s názvom, ktorý požíva ochranu vnútroštátnym právom alebo právom Spoločenstva, musí byť automaticky považované za špekulatívne. Držiteľ doménového mena preukáže tzv. legitímny záujem (čiže oprávnenosť užívania), ak doménové meno užíva na nekomerčné účely bez úmyslu zavádzať spotrebiteľov alebo poškodzovať dobré meno právom chráneného názvu.

3 Riešenie sporov domény TLD .eu

Registrácia a aj samotné užívanie doménového mena pod najvyššou doménou .eu má nadnárodný charakter. Je teda zrejmé, že riešenie prípadných sporov iba prostredníctvom národných súdov by bolo nevyhovujúce.

Nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002 bola preto ako jedna z povinností registra stanovená aj povinnosť uplatňovať politiku mimosúdneho urovnania sporov založenú na návratnosti nákladov a postupy okamžitého riešenia sporov medzi držiteľmi doménových mien týkajúcich sa mien, vrátane práv duševného vlastníctva ako aj sporov týkajúcich sa jednotlivých rozhodnutí registra³¹. Povinnosť alternatívneho riešenia sporov bola posilnená nariadením Komisie (ES) č.874/2004, podľa ktorého register by mal zabezpečiť postup alternatívneho riešenia sporu, ktorý zohľadňuje najlepšiu medzinárodnú prax v tejto oblasti, a najmä príslušné odporú-

---

³⁰ Čl. 21 nariadenia Komisie (ES) č.874/2004.

³¹ Čl. 4 bod 2 písm. d) Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002.

čania Svetovej organizácie pre duševné vlastníctvo. Alternatívnym riešením sporov by sa mala, pokiaľ je to možné, zabrániť špekulatívnym a nezákonným registráciám³².

Alternatívne riešenie sporov bolo rozhodnutím EURid-u zverené Rozhodcovskému súdu pri Hospodárskej komore Českej republiky a Agrárnej komore Českej republiky so sídlom v Prahe³³.

3.1 Právomoc rozhodcovského súdu

Na rozhodcovský súd sa môže obrátiť každý kto namieta, že

- a) registrácia doménového mena je špekulatívna alebo je zneužitá; alebo
- b) rozhodnutie prijaté EURid-om je v rozpore s nariadením Komisie (ES) č.874/2004 alebo s nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002.

Žaloba teda môže smerovať buď proti držiteľovi doménového mena alebo proti EUR-idu. Účasť na alternatívnom riešení sporu je povinná pre oboch, ako pre EUR-id, tak aj pre držiteľa názvu domény.

Procesný postup je upravený Pravidlami riešenia sporov týkajúcich sa domén .eu, ktoré vydal rozhodcovský súd v súlade s dotknutou komunitárnou úpravou³⁴.

3.2 Oprávnené nároky navrhovateľa

Navrhovateľ má právo žiadať

- a) zrušenie registrácie doménového mena a
- b) prevod doménového mena na navrhovateľa.

---

³² Čl. 22 Nariadenia Komisie (ES) č.874/2004.

³³ Rozhodcovský súd pri Hospodárskej komore Českej republiky a Agrárnej komore Českej republiky (Ďalej len Rozhodcovský súd).

³⁴ Pravidlá sú prístupné na http://www.adr.eu/html/sk/adr/adr_rules/adr%20rules_sk.pdf na k 30.10.2007 Stav

Názov domény sa zruší, ak rozhodcovský súd zistí, že registrácia je špekulatívna alebo je zneužitá tak, ako je definované v článku 21 s nariadenia Komisie (ES) č.874/2004. Rozhodnúť o prevedení názvu domény na navrhovateľa možno iba za predpokladu, ak navrhovateľ žiada o tento názov domény a spĺňa všeobecné kritériá oprávnenosti, stanovené v článku 4 ods. 2 písm. b) nariadenia (ES) č. 733/2002.

V prípade konania proti EUR-idu rozhodcovský súd posudzuje, či rozhodnutie je v súlade s nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002 a nariadením Komisie (ES) č.874/2004. V prípade rozporu rozhodnutia EUR-idu s nariadeniami, rozhodcovský súd vysloví, že rozhodnutie má byť zrušené a vo vhodných prípadoch môže rozhodnúť, že predmetný názov domény sa prevedie, zruší alebo prisúdi navrhovateľovi.

3.3 Jazyk riešenia sporov

Jazykom konania proti EUR-idu je angličtina. V konaní na základe žaloby proti držiteľovi názvu domény je sporovým stranám umožnené dohodnúť si jazyk, v ktorom sa bude viesť konanie. Výber je v zásade neobmedzený, pretože rozhodcovský súd je v súčasnosti schopný zabezpečiť alternatívne riešenie sporov týkajúcich sa domén .eu prakticky vo všetkých jazykoch Európskej únie.

Ak k dohode nedôjde, jazykom konania je jazyk zmluvy o registrácii spornej domény. Informácia o jazyku zmluvy o registrácii domény je verejne prístupná. Možno ju jednoducho zistiť vyhľadaním v databáze WHOIS³⁵.

Záverom je nutné dodať, že vo výnimočných prípadoch rozhodcovský súd je oprávnený na základe písomnej žiadosti navrhovateľa podanej pred podaním žaloby rozhodnúť, že jazyk konania bude iný než jazyk registračnej zmluvy o názve domény, ktorá je predmetom sporu. Takýto postup sa však v praxi takmer vôbec nevyužíva.

---

³⁵ Databáza WHOIS bola zriadená na základe článku 16 Nariadenia Komisie (ES) č.874/2004. Účelom databázy WHOIS je poskytovať dostatočne presné a aktuálne informácie o držiteľovi názvu domény a o technických a administratívnych kontaktných miestach spravujúcich názvy domény v rámci TLD.eu

3.4 Závaznosť rozhodnutí

Nález rozhodcovského súdu je konečný a nemožno sa voči nemu odvolať. Avšak, proces alternatívneho riešenia sporov domény registrovanou pod TLD .eu plne rešpektuje právo na súdnu ochranu. Výsledky alternatívneho riešenia sporu sú záväzné pre strany sporu a register, iba pokiaľ nebude do 30 kalendárnych dní od oznámenia výsledku stranám sporu začaté súdne konanie. V prípade iniciovania súdneho konania v stanovenej lehote sa nález rozhodcovského súdu až do meritórneho rozhodnutia súdu nevykoná.

Ak súdne konanie nebude začaté v uvedenej lehote 30 kalendárnych dní, rozhodcovský nález sa v súlade s nariadením Komisie (ES) č.874/2004 stáva vykonateľným.

Súhrnne možno konštatovať, že výhody alternatívneho riešenia sporu týkajúceho sa domény pod TLD .eu rozhodne prevyšujú jeho nevýhody. Proces je rýchly, flexibilný a menej formálny v porovnaní so súdnym konaním.

Rozhodcovský súd spravidla prijíma žaloby alebo aj iné dokumenty v rámci sporového konania elektronicky prostredníctvom on-line platformy. V konaní sa kladie dôraz na aktívne vystupovanie sporových strán. Neschopnosť ktorejkoľvek zo strán odpovedať v rámci stanovených lehôt, alebo nedostavenie sa na vypočutie pred komisiou, sa môže pokladať za dôvody na prijatie nárokov protistrany.

Samotné konanie v priemere trvá dva až tri mesiace odo dňa podania žaloby až do vydania nálezu.

Určitou nevýhodou alternatívneho konania sú vysoké poplatky. Tie musí v zásade vždy hradiť navrhovateľ³⁶. Minimálny poplatok za vedenie sporu ohľadom jedného alebo maximálne dvoch doménových mien je 1850 EUR. Navyše, rozhodcovský súd nemá dostatok právomoci, aby neúspešnú stranu v konaní zaviazal na zaplatenie poplatku. Úspešná strana je nútená túto kompenzáciu žiadať prostredníctvom príslušného národného súdu.

---

³⁶ Výnimku tvorí prípad ak užívateľ domény nesúhlasí s rozhodovaním jedného rozhodcu a žiada, aby spor rozhodol trojčlenný senát. Vtedy užívateľ domény znáša zvýšené poplatky spoločne s navrhovateľom

Zhrnutie

Neustálym rozvojom internetu naberá na vážnosti aj menný priestor tejto globálnej siete. Naznačené problémy sú len úzkym priesečníkom problematiky doménových mien. Status quo, keď doménové meno nie je predmetom samostatnej legislatívnej úpravy, považujem za neudržateľný.

Prvý okruh problémov spočíva v samotnom vymedzení právnej povahy doménového mena. V odbornej literatúre neexistuje jednotný názor na to, či doménové meno možno považovať za vec, právo alebo inú majetkovú hodnotu.³⁷ Táto nejasnosť vyvoláva ďalšie otázky; ani teória ani samotná prax nedáva jednoznačnú odpoveď, či doménové meno možno dať do zálohu, viesť naň výkon rozhodnutia či vložiť do podnikania ako iný nehmotný majetok.

Druhú skupinu problémov tvoria otázky týkajúce sa zodpovednosti za registráciu a užívanie doménového mena v rozpore s právami k nehmotným statkom a následných právnych prostriedkov ochrany. Nazdávam sa, že zodpovednosť za protiprávne užívanie doménového by sa mala rozšíriť aj na samotného registrátora, čím by boli posilnené možnosti ochrany práv tretích osôb.

Zároveň sa domnievam, že vnútroštátny právny poriadok by mal reagovať na narastajúcu prax špekulatívneho registrovania doménových mien. Napokon, nemusí ísť o samostatný právny predpis, ochrana by mohla byť rozšírená a včlenená do ZOZ, pretože doménové meno sa najčastejšie dostáva do kolízie práve s ochrannou známkou. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002 a nariadenie Komisie (ES) č.874/2004 by mohli byť istým zdrojom inšpirácie.

---

³⁷ Bližšie MATEJKA, J.: Doménové jméno – dílo autorské (a otázky související). IT právo – server o internetovém a počítačovém právu. Dostupné na www.itpravo.cz. Stav k 30.09.2007, CIBUĽA, M.: Ochrana doménových mien – 2.časť. Duševné vlastníctvo 2/2004 s. 34-39, SMEJKAL, V.: Internet@§§§. 1. vydání. Praha. GRADA, 1999, s.54; SEHNALEK, D.: Právní povaha doménového jména. IT právo – server o internetovém a počítačovém právu. Dostupné na www.itpravo.cz. Stav k 30.09.2007

Vplyv medzinárodného a európskeho práva na slovenské obchodné právo¹

Doc. JUDr. Ján Husár, CSc.

Skúmanie a posudzovanie (hodnotenie) vplyvu medzinárodného a európskeho práva na vývoj slovenského obchodného práva predpokladá vymedzenie kľúčových pojmov skúmaných vzťahov a to pojmov „slovenské obchodné právo“, „medzinárodné právo“, „európske právo“ a tiež konkretizáciu všeobecného pojmu „vplyv“ na pojem „vplyv na právo“. Časové ohraničenie skúmania predmetnej problematiky zahŕňa obdobie od roku 1918, t. j. od vzniku Československej republiky až po súčasnosť. Vo vymedzenom období bolo Slovensko v rôznych štátnych, či administratívnych pozíciách, ba dokonca po istú dobu ani neexistovalo ako osobitný štát alebo dokonca ani ako osobitný administratívny útvar.

V prvom rade je teda na mieste otázka čo je to slovenské právo, resp. kedy v období po roku 1918 možno hovoriť o slovenskom práve. Na túto otázku dáva veľmi fundovanú odpoveď J. Beňa, keď uvádza, že v období rokov 1918 - 1938 a osobitne v období od roku 1918 až do roku 1927, kedy Slovensko netvorilo ani administratívno-teritoriálny osobitný, resp. samostatný útvar sa právny poriadok platný na Slovensku vymedzoval takto:

- a) „slovenské právo“ - pojem použitý „akoby mimochodom“ (nie cielene, s vymedzeným obsahom),
- b) právo platné na Slovensku a Podkarpatskej Rusi
- c) základy tvoriaceho sa slovenského práva².

Tento problém sa opätovne nastoľuje aj v období po druhej svetovej vojne, prakticky až do nadobudnutia účinnosti ústavného zákona o československej federácii. Ak teda chceme skúmať vplyv medzinárodného a európskeho práva na slovenské obchodné právo, môžeme

---

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/4655/07 „Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv“.

² BEŇA, J.: Vývoj slovenského právneho poriadku, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, 2001, s. 27

tak robiť predovšetkým v období, keď existovala, resp. existuje Slovenská republika ako subjekt medzinárodného práva, a v ostatnom období t.j. v období od roku 1918 do marca 1939 a potom od roku 1945 až do roku 1992 z hľadiska vplyvu na československé právo. Aj v tom čase pôjde o relevantné skúmanie vplyvu na slovenské právo, keďže Slovenská republika v období rokov 1939 až 1945 bola právny nástupcom Československej republiky a Slovenská republika, ktorá vznikla 1. januára 1993 je rovnako - ako Česká republika - právny nástupcom Českej a Slovenskej federatívnej republiky.

Najprv je na mieste veľmi stručne vymedziť ponímanie obchodného práva v českej a slovenskej komercialistike. Pojem obchodné právo vymedzuje napr. P. Kubíček ako odvetvie súkromného práva, ktoré je súčasťou systému práva – právneho poriadku Slovenskej republiky, ktoré je charakterizované dvomi základnými koncepciami jeho kreovania, a to tak princípom objektívnym, ako aj princípom subjektívnym. Subjektívny princíp konštituuje obchodné právo ako právo určitej profesijnej skupiny – obchodníkov (kupcov, podnikateľov). Objektívny princíp konštituuje obchodné právo ako právo, ktoré sa vzťahuje na určitú činnosť – t. j. na obchody (podnikanie). Inými slovami obchodné právo je právom obchodníkov (kupcov, podnikateľov) a právom obchodov (podnikania). Takéto vymedzenie zodpovedá už vymedzeniu F. Roučeka z medzivojnového obdobia československej komercialistiky.³ Do systému obchodného práva uvedený autor zahŕňa popri základných inštitútoch obchodného práva, postavenia obchodných spoločností a družstiev a záväzkových vzťahov, tiež úpravu obchodného registra, účtovníctva podnikateľov, súťažného práva, práva cenných papierov a búr, ako aj rozhodcovské konanie v obchodných sporoch. Podľa autorov Eliáš K., Bejček J., Hajn P., Ježek J. a kol. za východisko úvah o obchodnom práve možno vziať charakteristiku, ktorú pred viac ako 100 rokmi vyjadril vynikajúci nemecký komercialista Heinrich Thöl slovami, že: „Obchodné právo predstavuje právne inštitúty patriace k obchodu.“⁴ Podľa uvedených autorov obchodné právo je predovšetkým právom súkrom-

---

³ KUBÍČEK, P.: Teória obchodného práva (vybrané problémy), Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2004, s. 7

⁴ ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J. a kol.: Kurs obchodného práva – Obecní část – Soutěžní právo, 4. vydání, C. H. Beck, 2004, s. 5

ným a jeho podstatná časť predstavuje subsystém občianskeho práva hmotného. Súčasťou obchodného práva sú podľa uvedených autorov aj právne normy a predpisy z ďalších právnych odborov, a to i verejnoprávných, napr. do obchodného práva možno zaradiť niektoré normy civilného procesu (čo sa týka náuky o obchodnom registri alebo výkladov o konkurze a vyrovnaní, atď.), predpisy práva správneho (napr. výklady o práve kartelovom alebo antimonopolnom, prípadne o práve živnostenskom a pod.).⁵ Títo autori rozlišujú obchodné právo v užšom slova zmysle, do ktorého patrí tzv. súkromné obchodné právo (i keď i v jeho rámci sú vykladané niektoré verejnoprávne otázky, osobitne čo sa týka úpravy obchodného registra, tzv. obchodných kníh a vedenia účtovníctva a pod.). Súhrn verejnoprávných predpisov, ktorých predmetom je úprava týkajúca sa obchodov a obchodníkov, býva niekedy označovaný – ako to podotýkajú uvedení autori – ako právo hospodárske, prípadne takto býva označované celé obchodné právo v širšom zmysle, t. j. tzv. súkromné i verejné právo obchodné právo spoločne.⁶ Podľa názoru I. Pelikánovej je obchodné právo „celkom účelovo vytvoreným súborom právnych noriem, ktorý len viac-menej koinciduje s obsahom Obchodného zákonníka“.⁷ Uvedená autorka ďalej zdôrazňuje, že v obchodnom práve je veľké množstvo noriem verejno-právnej povahy a že rozsah kogentnej regulácie, ktorá je pre verejnoprávnu úpravu charakteristická, sa v ostatných rokoch významne rozširuje.⁸ Naproti tomu J. Suchoža zastáva názor, že obchodné právo, najmä po vydaní Obchodného zákonníka, sa postupne formuje ako samostatné právne odvetvie. Toto tvrdenie vyvodzuje z historických faktorov, ale aj z meritórnych dôvodov daných samou povahou obchodovania (podnikateľskej činnosti). Rovnako zdôrazňuje, že obchodné právo sa vyznačuje tak súkromnoprávnymi, ako aj verejnoprávnymi prvkami a znakmi. Až vzájomná súvislosť a podmienenosť týchto prvkov a znakov vytvára novú kvalitu tohto odvetvia práva.⁹

---

⁵ tamtiež, r. 10 a 11

⁶ ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J. a kol.: Kurs obchodního práva – Obecní část – Soutěžní právo, 4. vydání, C. H. Beck, 2004, s. 11

⁷ PELIKÁNOVÁ, I. a kol.: Obchodní právo – I. díl, Codex, Praha 1993, s. 15

⁸ tamtiež, s. 15

⁹ SUCHOŽA, J. a kol.: Slovenské obchodné právo, I. diel, UMB Banská Bystrica, 1998, s. 24 a 25

O obchodnom práve, ako o oblasti súkromného práva, či už v podobe samostatnej časti súkromného práva alebo subsystému všeobecného civilného práva môžeme hovoriť v období rokov 1918 - 1948, s výnimkou vojnových rokov 1939 - 1945 kedy hovoríme o modifikovanej podobe, ktorá sa vytvorila v podmienkach vojnového hospodárstva. V klasickej súkromnoprávnej podobe nefungovalo obchodné právo ani v podmienkach povojnovej obnovy (do roku 1948).

Špecifická situácia nastala po roku 1948, kedy bol postupne zavedený hospodársky systém založený na direktívnom plánovaní a administratívnom direktívnom rozhodovaní, kedy nemožno vôbec hovoriť o obchodnom práve v podmienkach Československa. Ako paradox sa potom javí, že v tomto období bol prijatý zákon č. 101/1963 Zb. o právnych vzťahoch v medzinárodnom obchode (Zákonník medzinárodného obchodu), ktorý bol označovaný aj Haagskou konferenciou za vzorový a nasledovaniahodný príklad národného zákonodarstva v oblasti regulácie obchodných záväzkových vzťahov. A. Kanda, ktorý sa priamo zúčastnil na prácach pri unifikácii práva medzinárodnej kúpnej zmluvy, ktoré prebiehali v rámci Komisie OSN pre medzinárodné právo obchodné (UNCITRAL) uvádza, že československý zákonník medzinárodného obchodu bol v správe sekretariátu Ústavu pre zjednotenie súkromného práva v Ríme (UNIDROIT) daný ako vzor pre schému ideálneho zákonníka medzinárodného obchodu.¹⁰ Tento zákonník bol však použiteľný len pre obchodné vzťahy s cudzím prvkom, aj to len v prípade, že sa na použití československého práva dohodli zmluvné strany alebo ak na použitie tohto práva odkazovala kolízna norma.

K obnoveniu obchodného práva došlo až v súvislosti s postupným uskutočňovaním procesu ekonomickej transformácie zo systému administratívno-direktívneho na podmienky trhového hospodárstva, ktorý započal v máji 1990. Ani v období medzi rokmi 1948 až 1990 však nemožno tvrdiť, že by najmä medzinárodné právo nemalo vplyv na naše právo, i keď, ako už bolo naznačené, tento vplyv bol zreteľný len na relatívne úzky okruh obchodných vzťahov, medzi tuzemskými organizáciami oprávnenými na zahraničnú obchodnú činnosť (podniky zahraničného obchodu a akciové spoločnosti pre zahraničný obchod) a zahraničnými obchodnými partnermi. V období medzi

---

¹⁰ KANDA, A.: Mezinárodní kupní smlouva, Academia Praha, 1988, s. 27

dvomi svetovými vojnami možno skúmať len vplyv medzinárodného práva na naše obchodné právo, nie vplyv európskeho práva, keďže európske spoločenstvá sa začali formovať až od začiatku 50-tych rokov. Keďže Československo sa stalo súčasťou Rady vzájomnej hospodárskej pomoci ako hospodárskej organizácie, ktorej členmi boli štáty strednej a východnej Európy, ale aj ďalšie krajiny, začlenené do sféry vplyvu vtedajšieho Sovietskeho zväzu, možno tiež skúmať vplyv právnych aktov vytvorených v rámci tejto organizácie, napr. Všeobecných dodacích podmienok (VDP RVHP, ktoré boli po vydané v roku 1958, neskôr boli nahradené novými VDP RVHP 1968/1975), či Všeobecných servisných podmienok a Všeobecných montážnych podmienok na naše právo, avšak aj v tomto prípade platí, že možno hovoriť len o vplyve na právne vzťahy v oblasti zahraničného obchodu medzi organizáciami oprávnenými na zahranično-obchodnú činnosť členských štátov RVHP.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 sa naša legislatíva, a to nielen v oblasti obchodného práva, ešte nedokázala ani naplno rozvinúť ako autonómna legislatíva, a už od uzavretia tzv. dohody o pridružení bol započatý proces aproximácie nášho práva s právom Európskej únie, pričom tento proces významne ovplyvnil tak smerovanie, ako aj obsah obchodného zákonodarstva. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie, t. j. po 1. máji 2004, je pre nás a teda aj pre našu legislatívu, vrátane obchodnej legislatívy záväzné rešpektovanie nariadení a smerníc EÚ, resp. ES.

Po začatí prístupových rokovaní ohľadne nášho členstva v EÚ možno pozorovať zreteľné oslabenie vplyvu medzinárodného práva na slovenské obchodné právo a výrazné zvýšenie vplyvu európskeho práva, čo vyplynulo jednak zo záväzkov prijatých v prístupovom procese. Po našom vstupe do EÚ možno hovoriť o vplyve medzinárodného práva na slovenské obchodné právo predovšetkým ako o sprostredkovanom cez komunitárne právo.

Medzinárodné právo je vymedzované ako súbor pravidiel vytváraných samotnými štátmi, ktorými sa upravujú jednotlivé oblasti vzťahov medzi štátmi, napr. J. Azud vymedzuje medzinárodné právo verejné ako súhrn právnych pravidiel, upravujúcich vzťahy medzi jeho subjektami, ktorými sú štáty i medzinárodné organizácie vládnej po-

vahy.¹¹ M. Potočný poníma medzinárodné právo ako súbor pravidiel, ktoré upravujú najmä chovanie štátu.¹² Podľa M. Potočného samotný predmet medzinárodného práva, vzťahy medzi zvrchovanými štátmi, dodáva pravidlám medzinárodného práva odlišnú povahu na rozdiel od vnútroštátneho práva.¹³ Vymedzenie európskeho práva predstavuje zrejme najzložitejší problém, a to už aj z hľadiska samotného pojmu „európske právo“. Pôvodne sa používal výraz - a aj doteraz pretrváva - „komunitárne právo“, avšak už aj vo viacerých učebniciach sa pojem „komunitárne právo“ nahrádza pojmom „európske právo“, prípadne sa tieto pojmy používajú ako synonymá. Je však zreteľné, že v takomto prípade sa nemá na zreteli právo, ktoré by bolo platné na celom geograficky vymedzenom teritóriu Európy, ale len v jej časti Európy, ktorá zahŕňa teritórium členských krajín Európskeho spoločenstva, resp. Európskej únie. V takomto zúženom význame je tento pojem vžitý.¹⁴ J. Klučka pri vymedzovaní vzťahu komunitárneho a medzinárodného práva uvádza posun, ku ktorému došlo v ponímaní komunitárneho práva, keď ešte v roku 1962 Súdny dvor v prípade Van Gend en Loos (č. 26/62) uviedol, že „Spoločenstvo vytvára nový právny poriadok medzinárodného práva, v prospech ktorého členské štáty obmedzili, aj keď len vo vymedzených oblastiach, svoje suverénne práva, subjektami ktorého nie sú len členské štáty, ale aj ich štátni príslušníci“.¹⁵ O dva roky neskôr však už Súdny dvor v prípade Costa (č. 6/64) konštatuje, že „na rozdiel od bežných medzinárodných zmlúv, zmluva o založení EHS vytvorila vlastný právny systém, ktorý sa stal - len čo zmluva nadobudla platnosť - integrálnou súčasťou právnych systémov členských štátov a ktorý musia ich súdy aplikovať“.¹⁶ J. Klučka poukazuje na to, že v druhom prípade Súdny dvor dospel k názoru, že sa tu vytvára „nový právny poriadok“, ktorý je síce odvodený z medzinárodného práva, ale má svoje špecifiká, ktoré ho umožňujú kvalifikovať ako auto-

---

¹¹ AZUD, J.: Medzinárodné právo verejné, Veda, Bratislava, 2003, s. 17

¹² POTOČNÝ, M.: Mezinárodní právo veřejné, Orbis, Praha, 1973, s. 9

¹³ tamtiež s. 9

¹⁴ podrobnejšie pozri KLUČKA, J. - MAZÁK, J. a kol.: Základy európskeho práva, IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 105 a nasl.

¹⁵ KLUČKA, J. - MAZÁK, J. a kol.: Základy európskeho práva, IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 107

¹⁶ tamtiež, s. 107

nómny právny poriadok¹⁷. V konečnom dôsledku sa komunitárne právo s prvkami „nadrárodnosti“ podľa J. Klučku podobá skôr vnútroštátnemu ako medzinárodnému právu, keďže v rámci členských štátov upravuje vzťahy všetkých jeho subjektov, vrátane fyzických a právnických osôb, zatiaľ čo medzinárodné právo upravuje predovšetkým vzťahy medzi štátmi¹⁸.

Vplyv jedného práva na iné právo možno vnímať ako pôsobenie jedného práva obsah iného práva na konštrukciu právnych inštitútov, či na koncepcie právnych úprav. Vplyv možno diferencovať na priamy vplyv, kedy sa normatívne úpravy jedného práva stávajú prameňmi iného práva alebo kedy z normatívnych úprav jedného práva vyplýva povinnosť transponovať právne inštitúty do iného práva. O nepriamom vplyve hovoríme, keď pramene jedného práva sú inšpiratívnym vzorom pre iné právo.

V období po roku 1918 ovplyvnili vývoj československého obchodného práva najmä viaceré unifikované medzinárodnoprávne úpravy predovšetkým v oblasti prepravného práva, napr. Dohovor CIM a Dohovor CIV, ku ktorým pristúpilo tiež Československo a ktoré boli publikované vo vyhláške 139/1928 Sb. z. a n. a 140/1928 Sb. z. a n. Obsah týchto dohovorov bol premietnutý aj do vnútroštátnych prepravných poriadkov, ktoré boli vydávané až približne do roku 1990 formou vyhlášok ministerstva dopravy. V oblasti leteckého práva možno za najvýznamnejšiu úpravu, ktorá ovplyvnila naše obchodné právo považovať Dohovor o zjednotení niektorých pravidiel o medzinárodnej leteckej doprave (tzv. Varšavský dohovor), ktorý bol podpísaný v októbri 1929 vo Varšave¹⁹. Tento dohovor bol publikovaný vyhláškou č. 18/1935 Sb. z. a n. V medzivojnovom období ovplyvnilo vývoj obchodného práva tiež plnenie záväzku, ktorý pre zmluvné štáty a ich právnych nástupcov vyplynul z Parížskeho dohovoru na ochranu priemyselného vlastníctva z roku 1883, ktoré sa uskutočnilo – okrem iného - prijatím zákona 111/1927 Sb. z. a n. o ochrane proti nekalej súťaži.

---

¹⁷ tamtiež, s. 107

¹⁸ tamtiež, s. 107

¹⁹ takto charakterizuje uvedený dohovor BYSTRICKÝ, L. a kol.: Právo medzinárodného obchodu, Svoboda, Praha 1967, s. 484

V období po druhej svetovej vojne malo na naše obchodné právo výrazný vplyv najmä uskutočňovanie unifikačných projektov realizovaných v rámci Organizácie spojených národov a k nej pridružených organizácií. Tento vplyv sa ešte posilnil po tom, čo v roku 1966 došlo ku kreovaniu Komisie OSN pre medzinárodné právo obchodné (UNCITRAL).

Po roku 1989 Česká a Slovenská federatívna republika pristúpila ku viacerým významným dohovorom v oblasti medzinárodného obchodu, z ktorých za najvýznamnejší možno označiť Dohovor OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru, ktorý bol prijatý v roku 1980 vo Viedni. Prijatím tohto Dohovoru bola úspešne zavŕšená snaha o unifikáciu úpravy medzinárodnej kúpnej zmluvy. S týmto Dohovorom súvisí aj Dohovor OSN o premlčaní pri zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru, ktorý bol prijatý v roku 1974 v New Yorku²⁰. Dohovor OSN o medzinárodnej kúpe tovaru ovplyvnil právnu úpravu kúpnej zmluvy, a to nielen v Obchodnom zákonníku ale aj v Občianskom zákonníku, najmä pokiaľ ide o proces uzavierania zmlúv. V dôsledku prijatia tohto Dohovoru došlo aj k zavedeniu štvorročnej premlčacej doby v obchodných vzťahoch (namiesto dotedy platnej trojročnej premlčacej doby), ktorá by mala byť postupne všeobecnou premlčacou dobou v súkromnom práve.

V súčasnosti, po tom, čo sme sa stali plnoprávnymi členmi EÚ, dominuje vplyv európskeho práva na naše obchodné právo a základný smer nášho obchodného zákonodarstva je daný našim členstvom v Európskej únii a záväzkami z neho vyplývajúcimi.

Preto je potrebné poznávať a skúmať jednak smernice či nariadenia, ktoré prenikajú do nášho práva, resp. ktoré sa stávajú súčasťou nášho obchodného práva a poznávať a skúmať ako naše obchodné právo reaguje na požiadavky vyplývajúce z európskych smerníc, ako využíva priestor ponechaný nariadeniami ES a EÚ pre národné právne poriadky a ako reaguje na judikatúru Európskeho súdneho dvora.

---

²⁰ Dohovor OSN o medzinárodnej kúpe tovaru prijatý za pomerne krátke obdobie po tom, čo sa nestretol so širším ohlasom medzi štátmi Jednotný haagsky zákon o uzavieraní medzinárodných kúpnych zmlúv, z ktorého vychádzal československý Zákonník medzinárodného obchodu - viď pozn. č. 6

Poznávanie či skúmanie týchto procesov by malo byť realizované v komparácii s tým, ako sa s týmito procesmi vyrovnávajú v iných krajinách, predovšetkým v tých, ktoré sa ocitli v rovnakej alebo obdobnej pozícii, v akých sa ocitla Slovenská republika. A to najmä v porovnaní napr. s Českou republikou, Poľskom a Maďarskom, s ktorými nás spájajú nielen susedské vzťahy, ale aj obdobné problémy spočívajúce v nevyhnutnosti ekonomickej transformácie, problémy spojené s vytváraním súkromných podnikateľských subjektov, problémy spojené s vytváraním trhového prostredia od začiatku 90-tych rokov, ale tiež skutočnosť, že právne poriadky v týchto krajinách boli ovplyvňované predovšetkým nemeckým a rakúskym právom.

Pre smerovanie slovenského obchodného práva vo väzbe na vplyv európskeho práva sú príznačné najmä tieto tendencie:

- 1) Tendencia precizácie normatívnych právnych úprav
- 2) Tendencia prenikania verejnoprávnych inštitútov do obchodného práva
- 3) Tendencia sprísňovania sankcií za porušenie noriem obchodného práva
- 4) Tendencia previazanosti obchodnoprávnych inštitútov s inými právnymi inštitútmi
- 5) Tendencia regulácie nových foriem obchodovania a regulácie nových foriem obchodno-právnych úkonov

ad 1) Tendencia precizácie normatívnych právnych úprav je zreteľná najmä vo sfére práva obchodných spoločností, ako súčasti obchodného práva a prejavuje sa najmä precizáciou úprav jednotlivých inštitútov v oblasti kapitálových spoločností, predovšetkým spoločností s ručením obmedzeným a akciových spoločností.

Túto tendenciu možno sledovať aj na časovej osi, keď napr. v pôvodnom znení Obchodného zákonníka bol pomerne podrobne upravený proces zakladania a vzniku obchodných spoločností, avšak zrušenie a zánik obchodných spoločností bolo upravené len veľmi

stručne. Až s odstupom niekoľkých rokov, konkrétne zákonom č. 500/2001 Z. z. bol podrobnejšie upravený postup pri zrušení obchodných spoločností s likvidáciou i bez likvidácie. Obdobne by bolo možné takto sledovať postupnú precizáciu úprav napr. aj takých inštitútov, ako sú práva a povinnosti spoločníkov v spoločnosti s ručením obmedzeným, valného zhromaždenia spoločnosti s ručením obmedzeným, založenia akciovej spoločnosti na základe výzvy na upisovanie akcií, práv a povinností akcionárov, valného zhromaždenia akciovej spoločnosti, predstavenstva akciovej spoločnosti, zvýšenia základného imania upísaním nových akcií, zníženia základného imania a pod.

Prejavom pôsobenia tendencie precizácie obchodnoprávných úprav je aj zakomponovanie niektorých nových právnych inštitútov, a to najmä v oblasti práva obchodných spoločností. Medzi takéto nové právne inštitúty možno zaradiť zákaz zneužitia práv spoločníka (§ 56a, ods. 1), zákaz znevýhodnenia spoločníka (§ 56a, ods. 2), inštitút ovládanej a ovládajúcej osoby (§ 66a), konanie v zhode (§ 66b), neplatnosť spoločnosti (§ 68a), zavedenie inštitútu rozdelenia spoločnosti zlúčením (§ 69, ods. 4), zmena právnej formy (§ 69b – namiesto premeny obchodnej spoločnosti), možnosť zrušenia rozhodnutia o zrušení spoločnosti a jej vstupe do likvidácie (§ 68, ods. 10), dodatočná likvidácia majetku bývalej spoločnosti (§ 75a), právo spoločníka uplatniť v mene verejnej obchodnej spoločnosti nárok na splatenie vkladu, alebo právo na náhradu škody, ktoré má spoločnosť voči spoločníkovi alebo spoločníkom (§ 81a), právo jediného spoločníka verejnej obchodnej spoločnosti, ktorý zostal spoločníkom v zrušenej spoločnosti prevziať ako jej nástupca imanie zrušenej spoločnosti bez likvidácie (§ 88a), obmedzenie práva fyzickej osoby byť jediným spoločníkom v spoločnosti s ručením obmedzeným na tri obchodné spoločnosti (§ 105a, ods. 1, druhá veta), zákaz jednoosobovej spoločnosti s ručením obmedzeným založiť ďalšiu spoločnosť s ručením obmedzeným, alebo byť jediným spoločníkom v inej spoločnosti s ručením obmedzeným (§105a, ods. 1, prvá veta), možnosť zriadiť záložné právo na obchodný podiel v spoločnosti s ručením obmedzeným (§ 117a), rozhodujúci deň pre určenie, ktorá osoba môže uplatňovať práva akcionára voči spoločnosti (§ 156a), zákaz dohôd, ktorými sa akcionár zaväzuje voči spoločnosti, alebo niektorému z jej orgánov, alebo členovi niektorého z jej orgánov (§ 186a), kombino-

vané zvýšenie základného imania akciovej spoločnosti (§ 209a) atď. Naproti tomu niektoré inštitúty boli z Obchodného zákonníka vypustené, napr. premena obchodnej spoločnosti, náhradné valné zhromaždenie akciovej spoločnosti, stanovenie hranice uznášaniaschopnosti valného zhromaždenia, minimálny počet členov predstavenstva akciovej spoločnosti a pod.

ad 2) Tendencia prenikania verejnoprávnych inštitútov do obchodného práva – táto tendencia sa prejavuje jednak tým, že obchodnoprávnym subjektom sa ukladá čoraz viac povinností verejnoprávneho charakteru, najmä pokiaľ ide o zverejňovanie niektorých informácií o dosiahnutých hospodárskych výsledkoch, či o ich aktuálnej situácii. Táto tendencia súvisí s požiadavkou transparentného podnikania, ktorej súčasťou je aj napĺňanie predstavy o tom, že ten, kto chce podnikat', musí si byť vedomý, že môže mať síce určité obchodné tajomstvá, môže určité skutočnosti obchodnej, výrobnjej a technickej povahy chrániť pred tretími osobami, avšak na druhej strane si musí rešpektovať, že nielen jeho obchodní partneri, ale aj verejnosť potrebuje mať informácie o jeho dosiahnutých hospodárskych výsledkoch, o tom, či nie je v konkurze, reštrukturalizácii alebo v likvidácii, aký dosiahol zisk alebo stratu, kto sú osoby, ktoré sú spoločníkmi daného podnikateľa, či osoby, ktoré pôsobia v orgánoch daného subjektu.

Ďalší prienik verejnoprávnych inštitútov do súkromnoprávnej sféry možno registrovať v oblasti úpravy podmienok podnikania, kde možno zreteľne postrehnúť, že verejnoprávne úpravy sprísňujú podmienky, ktoré musia splniť tí, ktorí chcú podnikat' v určitých (vybraných) činnostiach, pričom okruh činností, ktoré je možné vykonávať podnikateľským spôsobom za sprísnených podmienok sa výrazne rozširuje a rozširujú sa tiež spôsoby zasahovania verejnoprávnych orgánov do činnosti súkromných podnikateľských subjektov, napr. popri vykonávaní dohľadu nad určitými kategóriami podnikateľov, je zreteľná tendencia rozširovať okruh úkonov, ktoré môžu súkromnoprávne podnikateľské subjekty vykonať až po predchádzajúcom súhlase orgánov verejnej moci. Rozširuje sa aj paleta nástrojov, ktorými je možné postihnúť porušenie povinností pri podnikaní v týchto vybraných činnostiach. Takéto sprísnenie podmienok podnikania je zreteľné predovšetkým v činnostiach, ktoré možno zaradiť do sféry finanč-

ného trhu, ale obdobné tendencie možno sledovať aj v ďalších činnostiach, ako je napr. činnosť znalcov, správcov, audítorov a pod.

ad 3) Tendencia sprísňovania sankcií za porušenie noriem obchodného práva – táto tendencia sa uplatňuje tak v normách súkromnoprávných, ako aj v normách verejnoprávných (ktoré sú niekedy zaradované do sféry hospodárskeho práva). V normách obchodného práva sa táto tendencia premieta napríklad rozšírením prípadov, kedy môže súd zrušiť obchodnú spoločnosť, rozšírením prípadov, kedy je možné nedobrovoľne ukončiť účasť spoločníka v obchodnej spoločnosti, či stanovením prísnejších pravidiel pre úhradu úrokov z omeškania a pod.

ad 4) Tendencia previazanosti obchodnoprávných inštitútov s inými inštitútmi - pri tejto tendencii možno poukázať na previazanie všeobecnej právnej úpravy dedenia s úpravou dedenia obchodného podielu v obchodných spoločnostiach, s všeobecnou úpravou prevodu nehnuteľností, s právnou úpravou plnenia vkladovej povinnosti, ak predmetom vkladu je nehnuteľnosť a s previazaním úpravy záložného práva so založením obchodného podielu, ako zálohu, s exekúciou na obchodný podiel atď. Veľmi zreteľné je previazanie úpravy obchodných spoločností, ich fungovania s úpravou konkurzného konania.

Pokiaľ ide o previazanosť s verejnoprávnymi úpravami je potrebné poukázať najmä na previazanosť úpravy vedenia účtovníctva a zverejňovania určitých účtovných dokumentov v Obchodnom vestníku, resp. v obchodných periodikách, na previazanosť obchodnoprávných úprav s daňovými úpravami, najmä pokiaľ ide o zosúladenie okamihu vzniku subjektu ako právnickej osoby s okamihom vzniku daňového subjektu, a rovnako pokiaľ ide o zánik, previazanie vzniku alebo zániku povinností zo záväzkového vzťahu s úpravou vzniku resp. zániku daňových povinností.

ad 5) Tendencia regulácie nových foriem obchodovania a regulácie nových foriem obchodno-právných úkonov – V záujme právnej isto-

ty je na mieste regulovať nové formy obchodovania, najmä nové typy zmlúv, na základe ktorých sa takéto zmluvy realizujú. Ide o také obchodné vzťahy, ktoré sú označované ako faktoring, forfaiting, franchising, lízing a pod., ako aj právnu reguláciu elektronickej formy uskutočňovania obchodných úkonov.

Slovenské obchodné právo je ovplyvňované európskym právom vo dvoch rovinách. Prvú rovinu predstavujú obchodnoprávne úpravy, ktoré majú formu nariadení ES/EÚ a ktoré sú súčasťou nášho práva bez akejkoľvek transformácie. Príkladom takýchto nariadení sú napríklad Nariadenie Rady (EHS) č. 2137/85 o európskom zoskupení hospodárskych záujmov (EZHZ), Nariadenie Rady (ES) č. 2157/2001 o štatúte európskej spoločnosti (SE), Nariadenie Rady (ES) č. 1435/2003 o štatúte európskej družstevnej spoločnosti (družstvo).

Druhú rovinu predstavujú vnútroštátne úpravy, ktoré možno rozčleniť do dvoch kategórií. Do prvej možno zaradiť vnútroštátne normatívne akty, ktorými slovenská legislatíva využíva priestor pre autonómne normatívne riešenie, ktoré poskytujú nariadenia ES/EÚ. Príkladom takýchto suplementárnych úprav v slovenskom práve je napr. zákon č. 177/2004 Z. z. o európskom zoskupení hospodárskych záujmov a zákon č. 562/2004 Z. z. o európskej spoločnosti. Zákon č. 177/2004 Z. z. predstavuje suplementárnu úpravu vo vzťahu k nariadeniu č. 2137/85 o európskom zoskupení hospodárskych záujmov, pričom slovenský zákonodarca mal napr. v zmysle čl. 1 ods. 3 Nariadenia ustanoviť, či takéto zoskupenie má alebo nemá právnu subjektivitu. Rozhodnutie slovenského zákonodarcu je upravené v ustanovení § 2 ods. 1 zákona, kde sa uvádza, že zoskupenie je právnickou osobou, ktorá sa zapisuje do obchodného registra. Slovenský zákonodarca sa teda rozhodol pre ustanovenie, že zoskupenie má právnu subjektivitu. Obdobne postupoval zákonodarca aj v prípade zákona 562/2004 Z. z. o európskej spoločnosti. V prípadoch priamo upraveným nariadením ES/EÚ je aplikácia práva členského štátu vylúčená a právo členského štátu je možné aplikovať iba v prípadoch, ktoré nie sú nariadením upravené, alebo v prípadoch, keď sa nariadenie priamo odvoláva na národný právny poriadok členského štátu a predpokladá prijatie „doplňkovej“ (sup-

lementárnej) úpravy. Zákonodarný orgán členského štátu, teda v Slovenskej republike Národná rada SR ako jediný zákonodarný orgán Slovenskej republiky sa pri prijímaní takejto „doplnkovej“ úpravy, a to nielen v oblasti obchodného zákonodarstva, dostáva do pozície prijímateľa „vykonávacieho predpisu“, či odvodeného predpisu.

Do druhej kategórie možno zaradiť vnútroštátne normatívne akty, ktoré sú transformáciou (transpozíciou) smerníc ES/EÚ. Smernice ES/EÚ nie sú pre členské štáty priamo záväzné, avšak členské štáty sú povinné premietnuť do svojho vnútroštátneho zákonodarstva požiadavky, ktoré vyplývajú z týchto smerníc. Pri transformácii, resp. transpozícii smerníc majú členské štáty väčší priestor pre rozhodovanie, ako vyhovieť požiadavkám vyplývajúcim z týchto smerníc. Aj v tomto prípade však ide o to, že základný zámer, základné smerovanie normatívnej úpravy vyplýva z európskeho práva. Príkladom, že takýto priestor pre originálny prístup národného zákonodarcu ku transformovaniu smerníc je možný, a že je tiež využívaný, sú napr. rozdiely medzi českou a slovenskou úpravou niektorých inštitútov práva obchodných spoločností. Rozdielny ja napr. inštitút premeny spoločnosti v českom práve a zrušenia spoločnosti bez likvidácie v slovenskom práve a celý rad ďalších rozdielnych legislatívnych riešení. Otázkou však je, či takéto zachovávanie špecifik národného práva nie je kontraproduktívne z hľadiska bližšej či vzdialenejšej budúcnosti, keď prehlbujúci sa proces európskej integrácie bude v čoraz väčšej miere vyžadovať zjednotenie úprav aj v práve obchodných spoločností, či v obchodnom práve všeobecne, a potom budú zmeny národných právnych poriadkov o čosi náročnejšie a zložitejšie a náročnejšie bude sa týmto zmenám prispôbiť aj ich adresátom, t. j. podnikateľom, spoločníkom obchodných spoločností (akcionárom) a osobám, ktoré pôsobia v orgánoch obchodných spoločností.

V praxi členských krajín sa pri transponovaní smerníc do národných právnych poriadkov uplatňujú v zásade dva prístupy. Prvý prístup, kedy v národnom právnom poriadku sú požiadavky niektorých smerníc rozšírené napr. aj na ďalšie formy obchodných spoločností. Tento prístup sa v teórii práva označuje ako *presahujúce pôsobenie európskych smerníc* prípadne *presahujúca transpozícia smerníc*. Ako príklad presahujúcej transpozície smerníc v českom obchodnom práve

sa uvádza rozšírenie režimu fúzií a delení akciových spoločností aj na spoločnosť s ručením obmedzeným²¹. Obdobne postupoval aj slovenský zákonodarca, ktorý úpravu fúzií a delenia akciových spoločností rozšíril aj na spoločnosť s ručením obmedzením v zmysle § 152a a 152b Obchodného zákonníka. Je však možný aj opačný prístup, keď v dôsledku súperenia medzi národnými právnymi poriadkami niektoré členské štáty zvažujú, nakoľko domácu právnu úpravu sprísnia oproti požiadavkám európskych smerníc²². Ako príklad takéhoto prístupu sa uvádza postup Nemecka i Českej republiky, ktoré nad rámec povinnej harmonizácie aplikovali celý rad ustanovení Druhej smernice Rady č. 77/91/EHS o koordinácii ochranných opatrení, ktoré sú na ochranu záujmov spoločníkov a tretích osôb vyžadované v členských štátoch od spoločností v zmysle čl. 58, druhého pododstavca. Zmluvy pri zakladaní akciových spoločností a pri udržiavaní a zmene ich základného kapitálu, za účelom dosiahnutia rovnocennosti týchto opatrení aj na spoločnosť s ručením obmedzeným a preto sú pre spoločnosti s ručením obmedzeným v týchto štátoch stanovené prísnejšie podmienky na vytváranie a zachovanie základného imania, ako napr. vo Veľkej Británii, ktorá ponechala úpravu spoločností s ručením obmedzeným nezmenenú. Obdobný prístup ku požiadavke zachovania základného imania spoločností s ručením obmedzeným sa uplatňuje aj v slovenskom práve.

Niektoré štáty však pristupujú ku transponovaniu smerníc tak, že sa snažia vyhnúť transponovaniu prísnych ustanovení smerníc a vytvárajú nové formy obchodných spoločností, ktoré nie sú zahrnuté do výpočtu foriem obchodných spoločností, na ktoré majú byť smernice aplikované. Takáto právna úprava foriem obchodných spoločností zostáva mimo rámec povinnej harmonizácie a to aj v tom prípade, ak sa v podstatných rysoch kopírujú základné znaky existujúcich foriem spoločností, ktoré sú zahrnuté do výpočtu tých foriem spoločností, na ktoré majú byť smernice aplikované.²³ Ako príklad takéhoto prístupu sa uvádza francúzska úprava tzv. zjednodušenej

---

²¹ pozri DEDIČ, J., ČECH, P.: Evropské právo spoločností včetně úplného znení předpisů komunitárního práva, BOVA POLYGON, Praha, 2004, s. 11

²² tamtiež, s. 11

²³ DEDIČ, J., ČECH, P.: Evropské právo společností včetně úplného znení předpisů komunitárního práva, BOVA POLYGON, Praha, 2004, s. 11, 12

akciovej spoločnosti (société par actions simplifiée), ktorá bola vytvorená v snahe vymaniť akciovú spoločnosť z dosahu prísnych ustanovení Druhej smernice o základnom imaní. Takáto spoločnosť, ktorá nemusí vytvárať základné imanie a dodržiavať prísne pravidlá pre jeho zachovanie a zmeny, ktoré vyplývajú z Druhej smernice, je flexibilná a pre zakladateľov atraktívna. Otázkou však je, či poskytuje aj primerané istoty pre veriteľov, resp. pre tretie osoby. Uvedený prístup sa v slovenskom obchodnom práve doposiaľ neuplatnil, čo možno hodnotiť ako preferovanie právnej istoty a ochrany záujmov akcionárov i veriteľov spoločnosti a tretích osôb. Tento prístup, t. j. preferovanie právnej istoty a ochrana záujmov spoločníkov (akcionárov) i veriteľov, by mal byť v našom obchodnom zákonodarstve zachovaný aj v budúcnosti.

Možno predpokladať, že v slovenskom obchodnom práve budú mať v postupne prevahu normatívne právne akty, ktoré sú výsledkom normotvornej činnosti orgánov Únie, najmä nariadenia ES/EÚ, inak povedané, s postupujúcim integračným procesom v rámci ES/EÚ sa bude znižovať počet originálnych (pôvodných) zákonov, bude sa zvyšovať počet suplementárnych zákonov, či zákonov, ktoré sú výsledkom transformácie smerníc.

Ochrana práv príslušníkov menšín v medzinárodnom práve

JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Úvod.....	100
1 Ochrana práv príslušníkov menšín v rámci Organizácie spojených národov a k nej pridružených medzinárodných organizácií	104
2 Ochrana práv príslušníkov menšín v rámci Rady Európy	109
3 Ochrana práv príslušníkov menšín v rámci Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe.....	112
Závery.....	113

Úvod

Otázka ochrany práv príslušníkov etnických, jazykových, kultúrnych a národnostných menšín v medzinárodnom práve má svoju historickú, ale aj veľmi súčasnú dimenziu. Má svojim spôsobom univerzálny význam, keďže sa vzťahuje na všetkých príslušníkov menšín v rámci existujúcich suverénnych štátov.¹ Odhady počtu menšín vo svete sa rôznia od stoviek až po tisíce. Podľa viacerých názorov vedy je minimálne v 99 krajinách ohrozená aspoň jedna menšina.² Vzhľadom túto situáciu rastie význam ich ochrany prostriedkami vnútroštátneho, ale i medzinárodného práva.

Prvé pokusy o ochranu práv príslušníkov menšín prostredníctvom medzinárodného práva objavujú už v koncom 16. a začiatkom 17. storočia. Išlo najmä o ochranu náboženských menšín v štátoch s odlišným dominantným náboženstvom.³ V dvadsiatom storočí,

---

¹ Porovnaj MRÁZEK, J.: Ochrana menšín z hľadiska mezinárodného práva, Právnik, 1993, č.6, str. 478 ROSENNE, S.: The Protection of Minorities and Human Rights, International Yearbook of Human Rights 1990, s.361.

² GURR, T.R.-SCARRIT, J.R.: Minorities at risk: A global Survey, Human Rights Quarterly 1989, č.3, s.375.

³ Prvé snahy v tomto smere je možné identifikovať v rámci *Augsburskej (1555)* a *Westfálskej mierovej konferencie (1648)*. Prvou historicky doloženou dvojstrannou zmluvou v tejto oblasti je Rakúsko - Turecká zmluva z roku 1615 o ochrane kresťanských menšín v Tureckej ríši. Podobné zmluvy medzi sebou uzatvárali i kresťanské mocnosti navzájom s cieľom chrániť tú ktorú vetvu kresťanských menšín. Neskôr sa uzatvárali i dvojstranné zmluvy chrániace menšiny etnické. Bližšie pozri THORNBERRY, P.: International Law and the Rights of Minorities, Oxford, Clarendon Press, s.27-37.

v dôsledku ohrozenia príslušníkov menšín zmenami hraníc štátov po prvej svetovej vojne a v rámci procesu dekolonizácie, medzinárodné spoločenstvo vytvorilo prvý ucelený viac menej univerzálny systém ochrany práv príslušníkov menšín, vychádzajúci z ich kolektívneho chápania. Tento systém bol vytvorený na *Parížskej mierovej konferencii* po prvej svetovej vojne a garantovaný prvou Spoločnosťou národov. Spočíval na asymetrickom modeli záväzkov nových a rozšírených štátov strednej a východnej Európy chrániť a poskytovať taxatívne určené práva príslušníkom menšín, ktorí boli vybavení aj možnosťou petičného práva pred Radou Spoločnosti národov pre prípad porušenia zakotvených práv.⁴ Celý tento systém sa neosvedčil, pretože po nástupe fašizmu v Európe bol zneužitý na spochybnenie územnej celistvosti viacerých stredoeurópskych štátov (vrátane bývalého Československa), čo bol i jeden z dôvodov vypuknutia druhej svetovej vojny. I z tohto dôvodu medzinárodné spoločenstvo po II. svetovej vojne celý systém ochrany práv príslušníkov menšín Spoločnosti národov zrušilo⁵ a nezahrnulo zmienku o právach príslušníkov menšín do *Charty OSN (1945)*, či *Všeobecnej deklarácie ľudských práv (1948)*. V oboch týchto dokumentoch sa nachádzajú iba všeobecné nediskriminačné klauzuly zákazu diskriminácie z dôvodu rasy, farby pleti jazyka, či národnostného pôvodu.⁶ Me-

---

⁴ Záväzky štátov v tejto oblasti boli obsiahnuté v ustanoveniach hlavných mierových zmlúv medzi víťaznými mocnosťami a porazenými, resp. novovzniknutými štátmi (St.Germainská, Trianonská, Neuillyská a Lausaneská zmluva), osobitnými menšinovými zmluvami (malá Versailleská a malá St. Germainská zmluva) a jednostrannými vyhláseniami štátov. Blížšie pozri dielo citované v poznámke ¹ s.478. v poznámke ³, s.38-52, HOBZA, A.: Úvod do mezinárodného práva mírového, Praha 1933, s.368-380, SCHEU, H.CH.: Ochrana menšín podľa mezinárodného práva, Praha, Karolinum, 1998, s.10-22, LERNER, N.: The Evolution of Minority Rights in International Law, In.: BRÖL-MAN/LEFEBER/ZIECK (vyd.): Peoples and Minorities, Dordrecht, 1993, s.77-101.

⁵ Veda tu vychádza z princípu podstatnej zmeny pomerov – „causula rebus sic stantibus“. Výnimku predstavujú zmluvy týkajúce sa fínskych ostrovov Alandy (s prevážne švédskou populáciou) a postavenia národnostných menšín v Grécku a Turecku.

⁶ Vo vzťahu k ochrane práv príslušníkov menšín je možné aplikovať článok 1 ods. 3 Charty, ktorý k cieľom OSN zaradzuje i posilňovanie úcty k ľudským právam bez rozdielu rasy, pohlavia a jazyka a článok 2 Všeobecnej deklarácie, ktorý zakazuje diskrimináciu pri výkone zakotvených práv o. i. i z dôvodu rasy, farby pleti, jazyka a národnostného pôvodu. Medzinárodné spoločenstvo

dzinárrodné právo v ďalšom období zaručilo i ochranu fyzickej existencie menšín v *Dohovore o zabránení a trestaní zločinu genocídie (1948)*. Neskôr, na európskej regionálnej úrovni došlo prostredníctvom *Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách (1950)* Rady Európy, k zakotveniu zákazu diskriminácie i z dôvodu príslušnosti k národnostnej menšine pri výkone práv zaručených týmto dohovorom. Na základe týchto dokumentov sa začal budovať nový systém ochrany práv príslušníkov menšín vychádzajúci zo zásady nediskriminácie. Skvalitnenie ochrany práv príslušníkov menšín prinieslo prijatie *Dohovoru proti diskriminácii vo vzdelaní (1960)* na pôde UNESCO, ktorý konkretizoval zákaz diskriminácie príslušníkov menšín v oblasti vzdelania a tiež *Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965)*, prijatého na pôde OSN, ktorý zvýraznil a posilnil ochranu práva nebyť diskriminovaný v ľudských právach z dôvodu rasy, farby pleti alebo etnického pôvodu v rôznych situáciách. K zmene výlučne nediskriminačného prístupu k príslušníkom menšín došlo prijatím *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966)* opäť na pôde OSN, ktorý síce opätovne zakotvil nediskriminačnú klauzulu, ale i právo príslušníkov menšín užívať ich kultúru, vyznávať a vykonávať ich náboženstvo a používať ich vlastný jazyk. Tento prístup k problematike ochrany práv príslušníkov menšín na základe ich individuálneho chápania znamenal i opätovné komplexnejšie riešenie otázky práv príslušníkov menšín medzinárodnoprávnou teóriou. I preto sa práva príslušníkov menšín napriek staršiemu pôvodu, podľa nášho názoru, zaradzujú k tretej generácii ľudských práv.

Nový impulz pre rozvoj medzinárodnoprávnej úpravy priniesol rozpad tzv. východného bloku. V rámci tohto procesu prepukali v štátoch bývalého východného bloku (najmä bývalá a Juhoslávia, či bý-

---

otázku ochrany práv príslušníkov menšín nestratilo zo zreteľa a už v roku 1946 vzniká v rámci OSN osobitný orgán Subkomisia pre zabránenie diskriminácii a ochranu menšín. Tento orgán mal status pomocného orgánu Komisie OSN pre ľudské práva a jeho úlohou bolo pripravovať odborné a vedecké štúdie a návrhy noriem v oblasti práv príslušníkov menšín. Valné zhromaždenie OSN tiež prijalo Rezolúciu č. 217c(III) z 10. decembra 1948 nazvanú „Osud menšín“ (UN Doc.A/Res/217 C(III)), kde uložilo obom spomenutým orgánom vypracovať štúdiu, ktorá by umožnila OSN prijať efektívne opatrenia na ochranu práv príslušníkov menšín.

valý Sovietsky Zväz) dlho neriešené problémy vzťahu menšinovej a majoritnej populácie. Tieto “nové“ menšinové problémy spolu s existujúcimi (španielske Baskicko, Turecký Kurdistan, Severné Írsko, Tamilský problém na Srí Lanke a iné) sú rizikovým faktorom, ktorý ohrozuje stabilitu dotknutých v štátoch a následne i stabilitu medzinárodných vzťahov. Medzinárodné spoločenstvo v reakcii na uvedené problémy a v nadväznosti na už existujúce normy postupne vyprodukovalo v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia celý rad ďalších záväzných medzinárodných zmluvných noriem, nezáväzných dokumentov i medzinárodných politických noriem a to najmä pod gesciou Organizácie spojených národov, Rady Európy, Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (predtým Konferencia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe) a Medzinárodnej organizácie práce.⁷ V rámci uvedených dokumentov sa sformovali medzinárodné a regionálne katalógy a štandardy práv príslušníkov menšín a domorodých národov, ale i tzv. nových menšín. Osobitné normy v tejto oblasti vznikli i na dvojstrannej úrovni medzi jednotlivými štátmi najmä v rámci európskeho priestoru. Tieto dvojstranné zmluvy vychádzajú z univerzálnej a regionálnej medzinárodnoprávnej úpra-

---

⁷ Najvýznamnejšími dokumentmi v tomto smere sú Kodanský dokument ľudskej dimenzie KBSE (1990), Deklarácia o právach osôb patriacich k národnostným, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám Valného zhromaždenia OSN (1992) a Európsky rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (1995), vypracovaný v rámci Rady Európy. V medzinárodnom práve boli vytvorené i základy osobitnej právnej úpravy práv príslušníkov domorodých národov, ktoré sú v krajinách svojho pôvodu pokladané i za etnickú menšinu. Najväčší význam v tejto oblasti majú Dohovor č.107 o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch (1957) a Dohovor č.169 o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách (1989). Niektorí teoretici k normám týkajúcim sa práv príslušníkov menšín zaradzujú i Dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich robotníkov a členov ich rodín (1990) vytvorený v rámci OSN. Migrujúci robotníci a členovia ich rodín sú považovaní za tzv. „nové“ menšiny. Európska únia sa menšinovou otázkou nezaoberala systematicky. Ochrana práv príslušníkov menšín je však súčasťou Kritérií pre vstup do Európskej únie, ktoré boli prijaté v júni 1993 v Kodani Európskou radou. V Charte základných práv EÚ (2000) je zakotvený zákaz diskriminácie z dôvodu príslušnosti k národnostnej menšine (čl. 21) a právo na kultúrnu, náboženskú a jazykovú rozmanitosť (čl. 22).

vy, avšak v určitých prípadoch idú i nad jej rámec.⁸ Súhrn všetkých uvedených noriem je relatívne komplexný. Účelom tohto príspevku je bližšie charakterizovať vybrané najdôležitejšie medzinárodnoprávne normy v oblasti práv príslušníkov menšín a mechanizmy kontroly ich dodržiavania, tak ako vznikali v rámci jednotlivých medzinárodných organizácií a sumarizovať najzákladnejšie zásady a črty medzinárodnoprávnej úpravy v tejto oblasti.

1 Ochrana práv príslušníkov menšín v rámci Organizácie spojených národov a k nej pridružených medzinárodných organizácií

V rámci Organizácie spojených národov a k nej pridružených medzinárodných odborných organizácií bolo prijatých viacero dokumentov, ktoré sa týkajú práv príslušníkov *etnických, jazykových, kultúrnych a národnostných menšín*. Najväčší význam z týchto dokumentov zrejme má medzinárodnoprávne záväzný *Medzinárodný pakt o občianskych politických právach (1966)*,⁹ ktorý upravuje práva príslušníkov menšín v článku 27. Tento článok, ktorého znenie vy-

---

⁸ Prvou z dvojstranných zmlúv po roku 1945 bola rakúsko-talianska zmluva zvaná *Dohoda Gruber – DeGasperi (1946)*, týkajúca sa postavenia nemecky hovoriacej menšiny v Južnom Tirolsku, doplnená ďalšou dohodou z roku 1969. Ďalšími príkladmi zo sedemdesiatych rokov sú *nemecko-dánska zmluva (1971)* a *taliansko-juhoslovanská zmluva (1975)*. Po roku 1989 sa klauzuly o ochrane práv príslušníkov menšín dostávajú i do zmlúv o dobrých susedských vzťahoch (tzv. základných zmlúv) medzi krajinami strednej a východnej Európy. Príkladom ustanovení o ochrane práv príslušníkov menšín môže byť článok 8 *Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o dobrom susedstve, priateľských vzťahoch a spolupráci (1992)*. Uvedené zmluvy spravidla vychádzajú z univerzálnej, či regionálnej normotvorby. Výnimkou sú rakúsko-talianske zmluvy, ktoré idú nad rámec univerzálnych a regionálnych medzinárodnoprávných úprav, keďže zakotvujú právo juhoťirolskej menšiny na územnú autonómiu.

⁹ International Covenant on Civil and Political Rights (1966). V zbierke zákonov vyšiel pod č.120/1976 Zb. Tento dohovor bol neskôr doplnený Opčným protokolom k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, 1966), ktorý v zbierke zákonov vyšiel pod č.169/1991 Zb. a Druhým opčným protokolom k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights 1989), ktorý v zbierke zákonov vyšiel pod č.327/1999 Z.z.

pracovala Subkomisia pre zabránenie diskriminácie a ochranu menšín Komisie OSN pre ľudské práva je prvou skutočne všeobecnou normou medzinárodného práva, ktorá zakotvila princíp ochrany práv príslušníkov menšín a stala sa základom, z ktorého vychádzajú všetky neskoršie právne úpravy v tejto oblasti. Zakotvuje pre príslušníkov etnických, náboženských a jazykových menšín tri navzájom súvisiace špecifické práva právo na spoločné užívanie vlastnej kultúry, právo na spoločné vyznávanie a prejavovanie vlastného náboženstva a právo spoločné na používanie vlastného jazyka. Nejde tu však o kolektívne práva, ale individuálne práva jednotlivcov patriacich k menšine, ktoré môžu byť vykonávané spolu s inými jednotlivcami patriacimi k menšine. Všetky tri práva zakotvené v pakte sú v medzinárodnoprávnej praxi interpretované extenzívne a odvodzujú sa od nich ďalšie špeciálne práva ako právo na vytváranie menšinových kultúrnych organizácií, publikovanie literatúry v menšinovom jazyku, právo na vytváranie náboženských inštitúcií, právo na verejné alebo súkromné používanie menšinového jazyka v školách, masmédiách, vo vzájomnom kontakte a pod. Osobitnou črtou paktu je skutočnosť, že nedefinuje pojem menšina. Existujú iba nezáväzné definície vychádzajúce z *travaux preparatoires* Paktu, z ktorých zrejme, že článok 27 je orientovaný na špeciálnu ochranu príslušníkov menšín, ktorí sú štátnymi príslušníkmi štátu, v ktorom sídlia a sú pokladaní za odlišných prostredníctvom etnických, náboženských alebo jazykových črt. Celú situáciu trochu komplikuje prístup Výboru pre ľudské práva, ktorý vo svojej Všeobecnej poznámke č.23, k článku 27 z roku 1994, upúšťa od aplikácie podmienok štátnej príslušnosti a trvalého pobytu čím rozširuje okruh nositeľov menšinových práv i na migrujúcich robotníkov, utečencov, cudzincov či prisťahovalcov. Tento prístup je však v medzinárodnoprávnej praxi ojedinelý.

Medzinárodný pakt to občianskych a politických právach poskytuje príslušníkom menšín i možnosť domáhať sa ochrany v pakte zakotvených práv prostredníctvom inštitútu individuálneho oznámenia zakotveného v Opčnom protokole k paktu. Toto oznámenie je smerované už spomenutému Výboru pre ľudské práva – medzinárodnému kontrolnému kvázi- súdному orgánu vytvorenému paktom. V judikatúre Výboru sa nevyskytlo veľa sťažností príslušníkov typických národnostných, náboženských, jazykových či kultúrnych men-

šin. Prípady, ktoré Výbor doposiaľ prejednával sa týkali hlavne domorodých národov, ktoré sú v judikatúre Výboru chápané ako etnicke menšiny. Výbor dostal viacero podaní od predstaviteľov domorodých národov a doposiaľ rozhodol v troch prípadoch, ktoré sa týkali Kanadských Indiánov a Laponcov vo Švédsku. Ide o prípady *Lovelace proti Kanade* (č.24/1977), *Kitok proti Švédsku* (č. 197/1985) a *Lubicon Lake Band proti Kanade* (č. 167/1984). Vo všetkých týchto troch prípadoch sa sťažovatelia aspoň čiastočne domohli ochrany svojich práv podľa článku 27.

Pre ochranu práv príslušníkov menšín je použiteľný i článok 26 paktu, ktorý zakotvuje zákaz diskriminácie z dôvodu rasy, jazyka, farby pleti, či národnostného pôvodu. Ustanovenie tohto článku úspešne využila sťažovateľka v už spomenutom prípade *Lovelace proti Kanade* (č.24/1977). Výbor uznal ako diskriminačné zákonné ustanovenie kanadského právneho poriadku, ktoré odňalo osobe ženského pohlavia právo sídliť v rezervácii.

Príslušníci menšín a domorodých národov sa v praxi občas domáhajú i ustanovenia článku 1 paktu, ktorý zakotvuje právo na sebaurčenie. Pakt však toto právo garantuje len národom a nie menšinám, keďže príslušníkom menšín venuje článok 27, kde toto právo nespomína. Právom na sebaurčenie sa Výbor zaoberal v prípadoch *A.D. proti Kanade* (č. 78/1980), *Kitok proti Švédsku* (č. 197/1985), *Croes proti Holandsku* (č. 164/1984), *Lubicon Lake Band proti Kanade* (č. 167/1984), *E.P. a ďalší proti Kolumbii* (č. 318/1988), *A.B. a ďalší proti Taliansku* (č. 413/1990), *R.L. a ďalší proti Kanade* (č. 358/1989), kde o ochranu právo na sebaurčenie žiadali príslušníci menšín, ale i domorodých národov. Výbor sa vyriešeniu podstaty uvedených oznámení vyhol buď konštatáciou nedostatočnej aktívnej legitímácie autora oznámenia, alebo konštatáciou, že inštitút individuálnej sťažnosti nemožno použiť na ochranu práva na sebaurčenie, keďže ide o kolektívne právo. Nepriamo sa tým vyhol i odlíšeniu pojmu menšina a pojmu národ. Vzhľadom na skutočnosť, že v platnom medzinárodnom práve nie sú oba pojmy záväzne definované nevládne v tejto oblasti dostatočná právna istota. Možno i preto sa v medzinárodnoprávnej praxi príslušníci menšín domáhajú práva na sebaurčenie, najmä vo forme územnej autonómie, ako určitej formy tzv. vnútorného sebaurčenia v rámci hraníc štátu, i keď im toto právo medzinárodnoprávne normy negarantujú. Opierajú sa pritom

o existujúce prípady „dobrovoľného“ poskytnutia územnej autonómie zo strany štátu (Južné Tirolsko, Alandské ostrovy). Výnimočne sa v medzinárodnoprávnej praxi vyskytujú i snahy menšín o tzv. vonkajšie sebaurčenie, ako o tom svedčí súčasný prípad albánskej menšiny v Srbskom regióne Kosovo.

Ďalším významným dokumentom Organizácie spojených národov týkajúcim sa práv príslušníkov menšín je medzinárodnoprávne záväzný *Dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965)*.¹⁰ Tento dohovor reagoval v čase svojho prijatia na stále pretrvávajúcu rasovú diskrimináciu v mnohých krajinách sveta. Jeho ustanovenie sú použiteľné i pre ochranu práv príslušníkov menšín. V článku 1, ods. 1, definuje rasovú diskrimináciu. Z ďalších ustanovení dohovoru sú pre menšiny významné ustanovenia zakotvujúce záväzky štátov, že ich štátne orgány nebudú vykonávať, podporovať, obhajovať alebo povzbudzovať rasovú diskrimináciu (čl.2), záväzok zakázať a odstrániť rasovú diskrimináciu vo všetkých jej formách a zaručiť právo každého na rovnosť pred zákonom (čl. 5), či záväzok ochrániť všetky osoby pred všetkými činmi rasovej diskriminácie a náhradu škody utrpenej v súvislosti s takými činmi (čl. 6) a pod. Príslušníci menšín sa môžu domáhať príslušných ustanovení Dohovoru v rámci procedúry individuálnych sťažností v konaní pred kvázi - súdnym orgánom *Výborom pre odstránenie rasovej diskriminácie*, zriadeným dohovorom. V praxi Výboru sa o. i. vyskytli tri sťažnosti príslušníkov rómskej menšiny zo Slovenskej republiky. V dvoch z uvedených prípadov *Koptová proti Slovenskej republike (2000, č.13/1998)*, kde šlo o slobodu usadiť v súvislosti so zbúraním rómskych chatrčí v Ňagove a Rokytovciach a *L.R. A ďalší proti Slovenskej republike (2005, č. 31/2003)*, kde podstatou sťažnosti bol protest proti zrušeniu výstavy nízko nákladových domov na základe petície občanov v Dobšinej Výbor konštatoval porušenie ustanovení niektorého z ustanovení článku 5 dohovoru.

V roku 1992 sa podarilo Valnému zhromaždeniu OSN prijať ďalší dôležitý dokument v oblasti práv príslušníkov menšín *Deklaráciu o právach osôb patriacich k národnostným, etnickým, náboženským*

---

¹⁰ Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1965). V zbierke zákonov tento dohovor vyšiel pod č. 95/1974 Zb.

a jazykovým menšinám.¹¹ Ide o nezáväzný dokument, ktorý však vytvára minimálny univerzálny štandard práv príslušníkov menšín rešpektovaný v rámci OSN. Deklarácia zakotvuje právo na ochranu identity menšín (čl.1), zákaz diskriminácie, právo na zhromažďovanie, právo na slobodný kontakt s príslušníkmi rovnakej menšiny v zahraničí (čl.2), právo príslušníkov menšín vykonávať svoje práva ako jednotlivci, alebo spolu s inými príslušníkmi rovnakej menšiny (čl.3), záväzok štátov k určitým opatreniam, ktoré majú zaručiť, ako udržiavanie identity menšiny, tak i vyučovanie a používanie rodného jazyka (čl.4), záväzok štátov k rozvoju národných programov ochrany príslušníkov menšín a k medzinárodnej spolupráci (čl.5-7) a účasť orgánov OSN pri realizácii práv zakotvených v deklarácii (čl.9). Deklarácia nezakotvuje definíciu menšín. Realizácia jednotlivých práv je oslabená formuláciami typu „štáty prijímú primerané opatrenia“, „tam kde je to možné“ a pod. Štáty tu zakotvili minimálnu mieru kompromisného prístupu, za ktorý nechcú v rámci svojich právnych poriadkov ísť.

Osobitnú skupinu medzinárodnoprávných noriem, ktorá sa v odbornej spisbe pokladá za súčasť aktivít Organizácie spojených národov predstavuje právna úprava práv príslušníkov **domorodých národov**, ktoré sú v krajinách svojho pôvodu vo faktickej pozícii etnickej menšiny. Táto úprava je obsiahnutá vo viacerých odporúčaniach i záväzných dohovoroch Medzinárodnej organizácie práce (pridruženej k OSN), ktorá sa touto problematikou zaoberá už od roku 1921. Základy medzinárodného štandardu v tejto oblasti vytvárajú najmä dva záväzné dohovory Medzinárodnej organizácie práce - *Dohovor č.107 o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch (1957)* a *Dohovor č.169 o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách (1989)*.¹² V rámci Rady OSN pre ľudské práva (v minu-

---

¹¹ Declaration on the rights of persons belonging to national, ethnic, religious and linguistic minorities, UN Doc.E/CN.4/1992/48.

¹² ILO Convention (No.107) Concerning the Protection and Integration of Indigenous and other Tribal and Semi- Tribal Peoples (1957) a ILO Convention (No.169) Concerning Indigenous and Tribal Peoples (1989). Komentáre k obom dohovorom pozri v diele THORNBERRY, P.: International Law and the Rights of Minorities, Clarendon Press, Oxford, 1994, str. 331-382. Text

losti Komisie OSN pre ľudské práva) prebieha v súčasnosti príprava návrhu deklarácie o právach domorodých národov. Domorodé národy sú podľa dohovorov MOP v porovnaní s menšinami presne definované, ako kolektívy a požívajú i niektoré kolektívne práva (práva k pôde alebo právo na rešpektovanie domorodých zvykov, inštitúcií a obyčají). Je tomu tak kvôli krehkosti a zraniteľnosti ich kultúr, ktoré sú úzko zviazané s prírodou a tradičnými kmeňovými inštitúciami. V zmysle záväzných definícií obsiahnutých v oboch dohovoroch MOP, ostatných ustanovení týchto dohovorov a nezáväzných definíčných snáh OSN, je možné pojem domorodý národ relatívne presne odlíšiť od menšiny i od národa. Katalóg práv domorodých národov je veľmi podobný katalógu práv príslušníkov menšín a preto sú príslušníci domorodých národov v praxi medzinárodných súdnych a kvázi - súdnych orgánov pokladaní za prirodzených beneficiárov práv poskytovaných príslušníkom menšín.

2 Ochrana práv príslušníkov menšín v rámci Rady Európy

Rada Európy venovala osobitnú pozornosť ochrane práv príslušníkov menšín najmä v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. V rámci rady Európy bol prijatý celý rad nezáväzných dokumentov, ale i záväzné dohovory. Z nezáväzných dokumentov je možné spomenúť Odporúčania Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č.1134 (1990), č.1177 (1992), č. 1201 (1993) a 1255 (1995). Zo záväzných dohovorov je pre ochranu práv príslušníkov menšín využiteľný primárne *Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950, ďalej EDĽP)*.¹³ EDĽP vo svojom rámci síce neposkytuje priamu ochranu menšinových práv. Príslušník menšiny sa však môže dovolávať nediskriminačnej klauzuly zakotvenej v článku 14 dohovoru, ktorá zakazuje diskrimináciu z dôvodu rasy, jazyka, náboženstva, národnostného pôvodu a príslušnosti k národnostnej menšine v súvislosti s porušením niektorého z práv garantovaných EDĽP. Ne-

---

dohovorov v anglickom jazyku je dostupný na webovej stránke www.unhcr.ch/html/menu3/b/62.htm.

¹³ European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (1950). Európsky dohovor o ochrane ľudských práv v znení niektorých protokolov bol publikovaný v zbierke zákonov pod č. 209/1992 Z.z. Protokol č.11 k Európskemu dohovoru bol publikovaný osobitne pod č.102/1999 Z.z..

diskriminačnú klauzulu článku 14 Európskeho dohovoru už v praxi viackrát použili napr. príslušníci národnostných menšín. Najznámejší je *Belgický jazykový prípad (1968)* týkajúci sa jazykových práv, kde sa sťažovatelia valónskeho pôvodu úspešne domohli porušenia čl. 14 v súvislosti s čl. 2 Protokolu č.1, ktorý zakotvuje právo na vzdelanie. Ďalšie prípady týkajúce sa sťažností Bretóncov vo Francúzsku, Slovincov v Rakúsku nepriniesli sťažovateľom úspech.

Významným záväzným dohovorom Rady Európy v oblasti ochrany práv príslušníkov menšín je *Európska charta regionálnych a menšinových jazykov (1992, ďalej Európska charta)*.¹⁴ Európska charta pozostáva z preambuly a 23 článkov. Vytvára osobitný model preberania zakotvených záväzkov. Podľa tohto modelu si štáty pri ratifikácii (prijatí, schválení) vyberú menšinové jazyky, ktorým budú poskytovať ochranu a vo vzťahu k nim sa následne zaviazu uplatňovať najmenej 35 odsekov alebo pod odsekov, ktoré si každý štát vyberie spomedzi ustanovení časti III. Európskej charty. Štát si musí vybrať minimálne tri ustanovenia z článkov 8 a 12 a jedno z ustanovení z článkov 9, 10, 11 a 13. Záväzky v zmysle uvedených článkov sú koncipované v podobe alternatívnych riešení vo vzťahu k poskytovaniu menovaných jazykových práv. Ide tu o opatrenia na podporu používania regionálnych a menšinových jazykov vo verejnom živote, v oblasti vzdelávania (čl. 8), v rámci súdnych orgánov (čl. 9), v rámci administratívnych orgánov a verejnej služby (čl. 10), v rámci hromadných oznamovacích prostriedkov (čl. 11) a v rámci hospodárskeho a sociálneho života (čl. 13). Kontrolný mechanizmus Charty je zakotvený v časti IV. Charty (čl. 15-17) a spočíva v spravodajskej procedúre. Štáty podávajú pravidelné správy Výboru ministrov RE prostredníctvom Generálneho tajomníka RE. Výbor ministrov si vytvára pre posúdenie týchto správ osobitný orgán - *Výbor expertov*.

Zrejme najvýznamnejším dokumentom Rady Európy v oblasti ochrany práv príslušníkov menšín je *Európsky rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (1995, ďalej Rámcový dohovor)*.¹⁵ Rámcový dohovor obsahuje v Európe všeobecne akceptovaný kata-

---

¹⁴ European Charter on Regional and Minority Languages. V zbierke zákonov je charta publikovaná pod č.588/2001 Z.z..

¹⁵ European Framework Convention on Protection of National Minorities. V zbierke zákonov je tento dohovor publikovaný pod č. 160/1998 Z.z..

lóg menšinových práv a je preto považovaný za minimálny európsky štandard práv menšín. Jeho ustanovenia sú väčšinou programového typu, t.j. ustanovujú ciele, ktoré sa štáty zaväzujú postupne dosiahnuť. Tieto ustanovenia teda nie sú priamo aplikovateľné v právnych poriadkoch štátov a ponechávajú štátom možnosť voľby prostriedkov implementácie cieľov, ktoré sa zaviazali dosiahnuť, s prihliadnutím na osobitné podmienky v jednotlivých štátoch. Rámcový dohovor neobsahuje definíciu menšín, preto štáty pri ratifikácii určujú menšiny, ktorých príslušníkom budú práva poskytovať. V Rámcovom dohovore nie sú uznané kolektívne práva menšín avšak pripúšťa sa, že príslušníci menšín môžu vykonávať svoje práva individuálne a spolu s ostatnými. Rámcový dohovor pozostáva z preambuly, piatich častí a 32 článkov. V prvej časti Rámcového dohovoru (čl.1-3), strany vo všeobecnej podobe o. i. potvrdzujú dôležitý princíp, že ochrana národnostných menšín tvorí integrálnu súčasť inštitútu medzinárodno-právnej ochrany ľudských práv a zakotvujú menšinové právo na slobodu rozhodnutia o svojej príslušnosti k menšine. Druhá časť (čl. 4-19), obsahuje klauzulu rovnosti a nediskriminácie (čl. 4), a ďalšie špeciálne menšinové práva vo forme princípov dopĺňané súhrnom povinností štátov vo vzťahu k týmto právam. Katalóg práv je veľmi obsiahly. Obsah a podoba zakotvených práv príslušníkov menšín korešponduje s ustanoveniami dohovorov a dokumentov OSN, či OBSE. Obsahuje všetky najdôležitejšie práva príslušníkov menšín a korešpondujúcich povinností štátov vrátane práva na identitu menšín, práva na zachovanie a rozvíjanie menšinovej kultúry (čl.5), právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva (čl.7), právo používať menšinový jazyk v súkromí a na verejnosti, právo na používanie menšinového jazyka v úradnom styku (čl.10), právo na používanie mena a priezviska v jazyku menšiny, právo na používanie označení, nápisov a miestnych názvov v jazyku menšiny (čl.11), právo na výučbu jazyka menšiny v školách (čl.14), právo na efektívnu účasť na verejných záležitostiach, a to najmä tých, ktoré sa týkajú menšiny (čl.15). Skutočná realizácia uvedených menšinových práv a záväzkov štátov je oslabená rôznymi podmieňujúcimi výrazmi ako "podľa možnosti", "pokiaľ to dovoľujú podmienky", " tam kde je to vhodné ", alebo "podľa skutočnej potreby", ktoré umožňujú obmedzovanie výkonu jednotlivých práv zo strany zmluvných štátov. *Kontrolný mechanizmus* dohovoru je zakotvený v časti III. Dohovoru (čl. 20-22) a je založený na systéme podávania periodických správ Výboru

ministrov Rady Európy, prostredníctvom Generálneho tajomníka Rady Európy. Výbor ministrov si pre účely odborného posúdenia týchto správ vytvoril tzv. *Poradný výbor*, ktorého členovia sú uznávanými odborníkmi v oblasti ochrany práv národnostných menšín. V právomoci Výboru ministrov je prijať závery, či opatrenia zmluvnej strany sú dostatočné k splneniu zmluvných záväzkov a odporúčania. oba typy aktov sa zverejňujú podľa článku 15 Štatútu Rady Európy. Odporúčania adresované vláde zmluvnej strany môžu obsahovať i lehotu pre poskytnutie informácie o ich realizácii.¹⁶

3 Ochrana práv príslušníkov menšín v rámci Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), ktorá v roku 1994 nahradila dovtedy fungujúcu Konferenciu o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE) vyvinula v oblasti práv príslušníkov menšín osobitú skupinu noriem. Tieto normy nemajú právne záväzný, ale politicky záväzný charakter a sú súčasťou ľudsko-právneho mechanizmu OBSE tzv. *Konferencie o ľudskej dimenzii Helsinského procesu*. Pre formovanie helsinských štandardov ľudských práv a práv príslušníkov menšín mali najväčší význam najmä *Kodanský dokument Konferencie o ľudskej dimenzii KBSE (1990)*, *Parížska charta pre novú Európu (1990)*, *Dokument moskovskej schôdzky Konferencie o ľudskej dimenzii KBSE (1991)* a *Deklarácia summitu KBSE Helsinky II (1992)*.¹⁷ Tieto dokumenty pri formulácii jednotlivých ľudských práv a práv príslušníkov menšín v čase svojho vzniku mnohým nadväzovali na medzinárodné dohovory OSN a Rady Európy a v mnohých ohľadoch ich výraznejšie rozpracovali a spätne

---

¹⁶ Slovenská republika podala prvú periodickú správu 4. mája 1999. Poradný výbor na túto správu reagoval v celku pozitívne pričom odporúčal skvalitniť úpravu v oblasti menšinových jazykov a situáciu Rómov (Rezolúcia ResCM (2001)5). Druhú periodickú správu SR podala 3. januára 2005. Poradný výbor v reakcii a túto správu odporúčal plnú implementáciu antidiskriminačného zákona, urobiť opatrenia v prospech Rómov, zlepšiť financovanie menšinovej kultúry a dotvoriť legislatívny rámec pre národnostné menšiny (Rezolúcia ResCM (2006)8).

¹⁷ K uvedeným dokumentom bližšie pozri HERACLIDES, A.: *The CSCE and Minorities. The Negotiations between the Commitments, 1972-1992*, Helsinky Monitor 1992, č. 3, str.5-18.

ovplyvnili ich normotvorbu. Určitú odlišnosť vykazuje Kodanský dokumentu o ľudskej dimenzii KBSE, ktorý v článku 35 uvádza ako jeden z možných prostriedkov na dosiahnutie podpory identity menších vytváranie miestnej alebo autonómnej správy, ktorá zodpovedá špecifickým historickým a územným podmienkam týchto menších a je v zhode s politikou príslušného štátu. Medzinárodnoprávni teoretici vykladajú uvedené ustanovenie ako ustanovenie, ktoré negarantuje právo na autonómiu žiadneho typu, iba mapuje prístupy niektorých európskych štátov k menšinovej problematike. Z orgánov OBSE/KBSE z pôsobnosťou týkajúcou sa príslušníkov menších je potrebné spomenúť *Vysokého komisára pre národnostné menšiny*.¹⁸ Mandát Vysokého komisára má charakter preventívnej diplomacie vo vzťahu ku konfliktom, napätiam a krízam, týkajúcich sa otázok národnostných menších a ich riešenia. Nemá teda právo riešiť sťažnosti príslušníkov menších. Hlavným predmetom činnosti Vysokého komisára je v zabezpečenie "včasného varovania" a ak je to vhodné aj "včasného opatrenia". Včasné varovanie, či opatrenie aplikuje Vysoký komisár v prípade, ak sa vyskytli napätia týkajúce sa otázok národnostných menších, by mohli prerásť v konflikt v priestore OBSE (KBSE), ktorý by ohrozoval mier, stabilitu a vzťahy medzi účastníkmi štátmi. Vysoký komisár zbiera v prípade takýchto konfliktov informácie pričom môže spolupracovať s inými orgánmi OBSE, s orgánmi NATO, či OSN. Vážne konflikty sa môžu dostať až pred plenárne zasadnutie všetkých členských krajín OBSE.

Záver

Medzinárodnoprávna úprava ochrany práv príslušníkov národnostných, etnických, jazykových a náboženských menších pozostáva z ustanovení viacerých univerzálnych a regionálnych medzinárodnoprávných dohovorov vypracovaných v najmä v rámci Organizácie spojených národov, Rady Európy, ale i dvojstranných dohovorov medzi štátmi. Významný vplyv na medzinárodnoprávnu úpravu majú i medzinárodnopolitické dokumenty OBSE (KBSE). Jednou zo spoločných črt týchto úprav je skutočnosť, že neobsahujú **definíciu**

---

¹⁸ Celkovú charakteristiku postavenia Vysokého komisára zakotvuje Deklarácia summitu KBSE Helsinky II (1992).

menšín.¹⁹ Vďaka neexistencii záväznej medzinárodnoprávnej definície v medzinárodnoprávnej praxi prevládol princíp tzv. **samodefinície menšín.** Štáty totiž poskytujú menšinové práva jednotlivcom, ktorí sa k menšine prihlásia na základe svojej slobodnej voľby. Na základe tohto prístupu potom vlastne ani nemusia oficiálne definovať menšiny. Stačí ak identifikujú (uznajú) menšinové spoločenstvá, ktorých jednotlivcom sa budú dané práva poskytovať. Z hľadiska terminologického v medzinárodnoprávnych normách v súvislosti s menšinami figuruje **viacero rôznych pojmov.** Spolu tu "koexistujú" národnostné menšiny, etnické menšiny, jazykové menšiny a náboženské menšiny. Medzinárodnoprávne normy však nevytvárajú osobitné katalógy pre jednotlivé druhy menšín, a preto používanie viacerých pojmov v medzinárodnoprávnej úprave neobsahuje žiaden triediaci, či hodnotiaci aspekt. Za strešný pojem je možné, podľa nášho názoru, považovať pojem **národnostná menšina.**

Pri podrobnom skúmaní medzinárodnoprávnych úprav je možné vyšpecifikovať viacero **základných princípov** z ktorých táto úprava vychádza. V prvom rade ide o princíp chápania práv príslušníkov menšín, ako súčasti inštitútu ľudských práv a základných slobôd, princíp chápania práv príslušníkov menšín, ako individuálnych práv jednotlivcov a nie ako práva kolektívov, princíp rovnosti a nediskriminácie príslušníkov menšín, princíp priznania špecifických práv príslušníkom menšín (princíp pozitívnej diskriminácie resp. preferenčného zaobchádzania), ktoré zodpovedajú ich odlišnému postaveniu v štátoch, princíp poskytovanie práv príslušníkom

---

¹⁹ Najviac citovanou nezáväznou definíciou, z celého radu názorov právnych teoretikov je definícia Taliana Francesca Capotortiho zvláštneho spravodajcu Subkomisie pre zabránenie diskriminácii a ochranu menšín OSN spracovaná pre potreby výkladu článku 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, v zmysle ktorej sú menšiny: "Skupiny početne podriadené zvyšku populácie štátu, v nedominantnom postavení, ktorých členovia - sú štátnymi občanmi štátu - sú nositeľmi etnických, náboženských alebo jazykových črt odlišných od charakteristík zvyšku populácie a preukazujú, aj keď nepriamo, zmysel pre spolupatričnosť, zameraný smerom k zachovaniu ich kultúry, tradícií, náboženstva, alebo jazyka". CAPOTORTI, F.: Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, UN Doc. EICN.4/Sub 2/284/Rev.1 (1979).

menšín na základe štátnej príslušnosti k štátu,²⁰ princíp rešpektovania zákonov štátu a práv ostatných osôb zo strany príslušníkov menšín a princíp rešpektovania základných princípov medzinárodného práva, predovšetkým s princípu zvrchovanosti a územnej celistvosti štátov zo strany príslušníkov menšín.

Katológ práv príslušníkov menšín, ktorý je uznávaný a zakotvený medzinárodným právom je relatívne obsiahly. K najvýznamnejším právam patrí právo na menšinovú identitu, právo slobodne si vybrať príslušnosť k menšine, právo na používanie menšinového jazyka v súkromí i na verejnosti, právo na používanie jazyka v úradnom styku, právo na používanie mena a priezviska v menšinovom jazyku, právo na umiestňovanie miestnych názvov, názvov ulíc v menšinovom jazyku, právo na vzdelanie v menšinovom jazyku, právo na šírenie informácií v menšinovom jazyku a pod. Menšinám podľa noriem platného medzinárodného práva nenáleží právo na sebaurčenie a právo na autonómiu. Právo na sebaurčenie podľa medzinárodného práva patrí len **národom**. Odlíšenie pojmu menšina a národ je však v medzinárodnom práve zložitý, keďže neexistuje všeobecne záväzná definícia oboch pojmov.²¹ Preto sa príslušníci menšín v určitých situáciách domáhajú ako práva na sebaurčenie, tak i územnej autonómie, ako formy tzv. vnútorného sebaurčenia. Exis-

---

²⁰ Výnimku predstavuje už spomenutý prístup Výboru pre ľudské práva, ktorý vo Všeobecnej poznámke 23 k článku 27 upúšťa od podmienky štátneho občianstva. Pozri Všeobecnú poznámku 23 Výboru pre ľudské práva v Ženeve (General Comment of the Human Rights Committee No.23), In: Doc. OSN/CCPR/21/REV.1/Add.5.(1994), slovenský preklad v International Helsinki Federation for Human Rights, Spravodajca č.5/6, 1994/95, str. 15-16.

²¹ K prvotnému definovaniu pojmu národ na medzinárodnej úrovni v uvedenom zmysle dochádza v 19. storočí v súvislosti so zjednocovaním Nemecka a Talianska. V tomto období prevládala názor, že národ je spoločenstvo ľudí, spojených spoločnými biologickými rysmi, jazykom, tradíciami, históriou a kultúrou, ktorým je vlastná vôľa žiť spolu. V rámci procesu rozpadu koloniálnej sústavy sa doposiaľ používané „etnické“ chápanie národa pozmenilo na skôr na jeho územné chápanie, vzhľadom na etnickú a jazykovú nejednotnosť mimoeurópskych koloniálnych národov. Súčasná prax sebaurčenia v strednej a východnej Európe, ale i v iných častiach sveta signalizuje návrat k etnickému významu pojmu národ, čím prakticky postupne "rozpušťa" koncepciu územného chápania národa. Bližšie pozri diela CASSESSE, A.: Self-Determination of Peoples, Vyd. University Press, Cambridge, 1995 a BALAŠ, V.: Právo a sebaurčenie, Praha, Právnik, Roč. CXXVI, č.2, str.142-168

tujú i prípady, kedy štát z vlastnej vôle menšine autonómiu poskytol. Prípady mierového poskytnutia práva na sebaurčenie menšine až do formy vytvorenia samostatného štátu sa v medzinárodnoprávnej praxi nevyskytujú. Osobitnú skupinu noriem medzinárodného práva, ktorá sa týka práv príslušníkov menšín predstavuje právna úprava práv príslušníkov **domorodých národov**, ktoré sú v krajinách svojho pôvodu v pozícii menšiny. Túto problematiku upravujú dva záväzné dohovory Medzinárodnej organizácie práce - *Dohovor č.107/1957 a Dohovor č.169/1989*, ktoré domorodé národy presne definujú.²² Existujúce medzinárodnoprávne úpravy práv domorodých národov, príslušníkov menšín a národov nám umožňuje postihnúť **rozdiely** medzi katalógmi práv, ktoré sú im priznané. Domorodému národu náležia niektoré kolektívne práva vrátane práva na tzv. vnútorné sebaurčenie v rámci materského štátu, až do úrovne územnej autonómie a niektoré ďalšie špeciálne práva podobné právam príslušníkom menšín. Príslušníci menšín požívajú iba individuálne špeciálne práva, ktoré môžu požívať spolu s inými. Právo na sebaurčenie vrátane práva na vnútorné sebaurčenie vo forme územnej autonómie nepoživajú. Národ požíva kolektívne práva vrátane práva na sebaurčenie.

Kontrolné mechanizmy v medzinárodných mnohostranných univerzálnych, či regionálnych dohovoroch týkajúcich sa príslušníkov menšín obsahujú minimálne spravodajské kontrolné procedúry. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), navyše poskytuje možnosť medzištátneho i individuálneho oznámenia smerujúceho proti porušeniu práv príslušníkov menšín zakotvených v dohovore. Podobnú možnosť poskytuje i Dohovor odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965). Európsky dohovor ochrany ľudských práv (1950) taktiež umožňuje podanie individuálnej

---

²² Podľa uvedených noriem MOP a definičných snáh OSN možno charakterizovať *domorodý národ* ako národ s osobitnou identitou, vedúci tradičný spôsob života spätý s prírodou, pôdou na ktorej žije, vlastnými inštitúciami, obyčajami a právnymi normami, ktorý je totožný s populáciou ovládnutou koloniálnou mocnosťou v historickom období, ktorý si z dôvodu zachovania územnej celistvosti štátu na území ktorého žije nemôže úplne realizovať svoje právo na sebaurčenie a ktorý, vzhľadom na svoje nedominantné, početne podriadené postavenie v rámci štátu kde existuje, požíva osobitnú medzinárodnoprávnu ochranu podobnú ochrane menšín (so širším katalógom práv, vrátane kolektívnych práv) s možnosťou využívať i medzinárodnoprávnu ochranu náležiacu menšinám.

sťažnosti príslušníka, ale len na základe zákazu diskriminácie z dôvodu príslušnosti k menšine podľa článku 14 a v súvislosti s iným ľudským právom zakotveným v dohovore.²³

---

²³ K aplikácii procedúr individuálnych sťažností podľa jednotlivých dohovorov vo vzťahu k príslušníkom menšín bližšie pozri dielo DE ZAYAS, A.M.: The International Judicial Protection of Peoples and Minorities, In: BRÖL-MAN/LEFEBER/ZIECK (vyd.); Peoples and Minorities, Dordrecht, 1993, s. 253-287.

Cesta k ďalšej revízii primárneho práva Európskych spoločenstiev a Európskej únie

JUDr. Martina Jánošíková

1	Úvod	118
2	Cesta k Ústavnej zmluve	118
3	Ratifikačná kríza alebo kríza Únie	121
4	Reformná zmluva ako riešenie krízy	127
5	Záver	129

1 Úvod

Situácia, v ktorej sa dnes Európska únia a Európske spoločenstvá nachádzajú, je porovnateľná s domom, ktorý bol postavený pred päťdesiatimi rokmi pre šesťčlennú rodinu. Postupne však pribudlo ďalších dvadsaťjeden členov rodiny, ale dom prešiel len minimálnymi zmenami. Domom sú v našom prípade zakladajúce zmluvy Európskych spoločenstiev a zmeny predstavujú hlavne Jednotný európsky akt, Maastrichtská zmluva, Amsterdamská zmluva a Zmluva z Nice.

Veľká rodina v tomto pôvodnom dome síce vie žiť, ale vie si predstaviť aj vyhovujúcejšie bývanie v novom priestranejšom dome. Zostáva len nájsť kompromis medzi názormi jednotlivých členov rodiny, ako by mal tento dom vyzerieť.

2 Cesta k Ústavnej zmluve

Potrebu radikálnej zmeny si štáty uvedomovali už pri príprave Zmluvy z Nice¹, ktorá riešila hlavne otázky vnútornej reorganizácie Európskej únie a Európskych spoločenstiev v súvislosti s predpokladaným rozšírením členskej základne, ale ešte stále len formou čiastkových zmien pôvodných zakladajúcich zmlúv. Dôkazom tohto tvrdenia je **Deklarácia o budúcnosti Únie**, ktorá bola pripojená k Zmluve z Nice. Štáty sa v nej vyjadrili, že si uvedomujú potrebu širokej diskusie, do ktorej sa okrem samotných členských štátov zapoja aj kandidátske štáty. Podľa tohto dokumentu mala Eu-

---

¹ Zmluvu z Nice podpísali štáty dňa 26. 02. 2001 a po ratifikácii vstúpila do platnosti 01. 02. 2003

rópska rada počas svojho zasadnutie v Laekene v decembri 2001 prijať deklaráciu obsahujúcu iniciatívy, ktoré by viedli k odpovediam na štyri základné otázky:

1. Ako presnejšie vymedziť deľbu právomocí medzi Úniou a členskými štátmi v súlade s princípom subsidiarity?
2. Ako vyriešiť problém Charty základných práv Európskej únie?
3. Ako zjednodušiť zmluvy tak, aby boli jasnejšie a lepšie pochopiteľnejšie a to bez toho, aby došlo k zmene ich zmyslu?
4. Ako vyjasniť a upraviť úlohu národných parlamentov v úniovom systéme?

V súlade s uvedenou deklaráciou zasadala dňa 15. 12. 2001 v Laekene Európska rada, ktorá prijala **Vyhlásenie o budúcnosti Európskej únie**². V tomto dokumente bolo v úvode konštatované, že Európska únia je úspešným projektom, ale v súčasnosti sa nachádza na križovatke a musí sa rozhodnúť, ktorým smerom sa bude uberať. Pred Úniou stoja dve výzvy. Jedna sa týka vnútorných záležitostí Únie, keď je potrebné priblížiť Európsku úniu a jej orgány občanom Únie. Druhá výzva súvisí s vonkajším prostredím, kde musí Únia reagovať na nové hrozby, ktoré vznikli po skončení studenej vojny a to konkrétne na náboženský fanatizmus, nacionalizmus, rasizmus a terorizmus. Únia musí nájsť odpoveď na otázku, akú úlohu má hrať Európa v tomto novom svete.

V nadväznosti na deklaráciu sa Európska rada rozhodla zvolať **Konvent**³, ktorého úlohou bolo zastrešiť diskusiu o týchto otázkach:

1. Ako priblížiť Úniu a jej orgány občanom (napr. cestou zjednodušenia zmlúv)?
2. Ako usporiadať politický život v rozšírenej Únii?
3. Ako zabezpečiť, aby bola Únia stabilným faktorom v multipolárnom svete?

---

² Dostupné na internete: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fr/ec/68779.pdf

³ v histórii Európskych spoločenstiev to bol už druhý konvent, keď prvý zvolala Európska rada v roku 1999 a jeho úlohou bolo vypracovať katalóg základných práv Európskej únie, výsledkom jeho práce bol návrh Charty základných práv Európskej únie

Závery Konventu mali byť podkladom pre rokovania štátov na medzivládnej konferencii. Štáty sa na zasadnutí Európskej rady dohodli, že Konvent bude pracovať pod vedením Valéry Giscarda d'Estainga. Keďže v tom čase už bolo viac menej isté, že dôjde k rozšíreniu o nové členské štáty, v Konvente boli zástupcovia členských štátov (1 za vládu a 2 za parlament, zástupcovia komunitárnych orgánov (16 z Európskeho parlamentu a 2 z Európskej komisie), a aj zástupcovia kandidátskych štátov (1 za vládu 2 za parlament). Konvent mal v zmysle deklarácie pôsobiť počas jedného roka, v skutočnosti pôsobil od 28. februára 2002 do 10. júla 2003. Výsledkom jeho činnosti bol návrh Zmluvy zakladajúcej ústavu pre Európu.

Konvent sa pri zmene primárneho práva rozhodol ísť novou cestou. Nevypracoval návrh zmluvy, ktorá by revidovala znenie pôvodných zakladajúcich zmlúv, ale vypracoval návrh zmluvy, ktorá mala úplne nahradiť doterajšie zakladajúce zmluvy. Návrh predpokladal existenciu už len jedného subjektu a to Európskej únie, ktorej sa v plnej miere priznáva medzinárodnoprávna subjektivita.

Návrh Konventu bol predložený členským štátom na medzivládnej konferencii. Taliansko počas svojho predsedníctva v druhom polroku 2003 vyvinulo veľkú snahu o dosiahnutie dohody o konečnom znení textu zmluvy. Tieto rokovania však v závere roku 2003 ešte neboli úspešné, keď sa nepodarilo zjednotiť názory štátov napríklad v otázke del'by hlasov pri váženom hlasovaní alebo v otázke zloženia Komisie. Kompromis sa podarilo dosiahnuť až 18. júna 2004 a následne 25 členských štátov Európskej únie podpísalo dňa 29. októbra 2004 v Ríme **Zmluvu zakladajúcu ústavu pre Európu** (ďalej len **Ústavná zmluva**).

Ústavná zmluva je základom resp. mala byť základom kvalitatívne vyššieho stupňa integrácie európskych štátov a mala umožniť Európskej únii lepšie fungovanie v zmenených podmienkach. Zmeny, na ktoré bolo a je potrebné reagovať, sa týkali samotnej Únie, keďže došlo k rozšíreniu členskej základne, ale rovnako súviseli s vonkajším prostredím Únie, ktoré sa výrazne zmenilo v dôsledku ukončenia studenej vojny, preskupovania síl v medzinárodnom meradle, a v neposlednom rade aj v dôsledku nového fenoménu - medzinárodného terorizmu.

3 Ratifikačná kríza alebo kríza Únie

Po podpise Ústavnej zmluvy členskými štátmi nasledoval proces jej ratifikácie. Podľa Viedenského dohovoru o zmluvnom práve je ratifikácia jedným zo spôsobov vyjadrenia súhlasu štátu byť viazaný zmluvou. Ratifikáciou zmluvy na seba štát preberá záväzok rešpektovať povinnosti vyplývajúce zo zmluvy. To, či ratifikácia bude podmienkou platnosti zmluvy, závisí od rozhodnutia zmluvných strán⁴.

Nadobudnutie platnosti Ústavnej zmluvy upravuje jej článok IV-447, ktorý znie:

1. *Táto zmluva bude ratifikovaná zmluvnými stranami v súlade s ich ústavnými požiadavkami. Ratifikačné listiny budú uložené u vlády Talianskej republiky.*
2. *Táto zmluva nadobudne platnosť 1. novembra 2006, ak budú uložené všetky ratifikačné listiny, alebo ak sa tak nestane, prvým dňom mesiaca nasledujúceho po vykonaní tohto úkonu posledným signatárskym štátom.*

Ústavná zmluva síce vo svojom názve obsahuje pojem ústava, ale vo svojej podstate ide nespochybniteľne o medzinárodnú zmluvu, preto je v súlade s medzinárodným právom ponechaný spôsob ratifikácie ako podmienky platnosti zmluvy na vôľu členských štátov. Ratifikácia je akt, s ktorým sa spájajú medzinárodnoprávne účinky, musí však byť urobená vo forme, ktorú stanovuje vnútroštátne právo zmluvného štátu. Rozhodnutie štátu, či zmluvu ratifikuje alebo nie, je rozhodnutím politickým, ku ktorému je však nutné dospieť v súlade s vnútroštátnymi procesnými pravidlami⁵.

Zo znenia uvedeného článku jednoznačne vyplýva podmienka, bez splnenia ktorej nemôže zmluva, podľa môjho názoru, vstúpiť do platnosti. Ide o podmienku ratifikácie všetkými zmluvnými stranami, teda všetkými štátmi, ktoré sú k dnešnému dňu členmi Európskej únie. Zmluva nepredvída situáciu, že by začala platiť len medzi štát-

---

⁴ bližšie k problematike ratifikácie Potočný, Miroslav – Ondřej, Ján: *Medzinárodné právo verejné - Zvláštní část. 3.*, doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. s. 184

⁵ Malenovský, Jiří: K řízení o ratifikaci smlouvy o ústavě pro Evropu: na okraj uvažovaného ústavního zákona o referendu. In: *Právník*, 2005, č. 4, s. 337

mi, ktoré ju ratifikujú. Hlavne ustanovenia upravujúce inštitucionálne otázky sú vypracované pre určitý počet štátov. Ak by sa počet štátov, na ktoré by sa Ústavná zmluva aplikovala, znížil v dôsledku jej neratifikácie zo strany niektorých štátov, mohlo by to zmeniť pomer síl medzi štátmi Únie (týka sa to napríklad článku I-25, ktorý vymedzuje kvalifikovanú väčšinu v rámci Európskej rady a Rady).

Článok IV-447 v odseku 2 síce stanovuje dátum, do ktorého by mali štáty zmluvu ratifikovať, ale nedodržanie tohto termínu neznamená automaticky, že zmluva nemôže vstúpiť do platnosti neskôr. Ak by boli ratifikačné listiny odovzdané vláde Talianskej republiky, ktorá je už tradične deponitárom zmlúv súvisiacich s Európskymi spoločenstvami a Európskou úniou, po stanovenom termíne, zmluva by vstúpila do platnosti prvým dňom nasledujúceho mesiaca po uložení poslednej ratifikačnej listiny. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť deklaráciu č. 30 pripojenú k Ústavnej zmluve, ktorá by mala byť akýmsi krízovým riešením pre prípad, že by nebol dodržaný termín 29. októbra 2006. Uvádza sa v nej, že ak k 29. 10. 2006 bude Ústavná zmluva ratifikovaná aspoň 4/5 zmluvných strán (t. j. 20 štátmi) a niektoré štáty vyjadria problémy spojené s ratifikáciou, bude sa touto otázkou zaoberať Európska rada.

Podľa stavu ratifikačného procesu Ústavnej zmluvy je dnes možné členské štáty deliť na tie, ktoré už ukončili ratifikačný proces (prvé štáty ju ratifikovali ešte v závere roka 2004 - Litva 11. 11. 2004 a Maďarsko 20. 12. 2004), ďalej na tie, ktoré z rôznych dôvodov proces ratifikácie nezačali resp. dočasne pozastavili (napr. Dánsko, Portugalsko, Veľká Británia, Írsko, Slovenská republika) a poslednú skupinu tvoria štáty, ktoré síce pristúpili k ratifikačnému procesu, ale tento skončil neúspechom (Francúzsko a Holandsko).

Pred celkovou analýzou súčasného stavu považujem za potrebné popísať stav ratifikačného procesu v **Slovenskej republike**. Mnoho zdrojov⁶ nepresne uvádza, že k ratifikácii Ústavnej zmluvy došlo dňa 11. mája 2005, keď Národná rada Slovenskej republiky uznesením č. 1596 vyslovila súhlas s Ústavnou zmluvou a súčasne rozhodla, že táto zmluva má prednosť pred zákonmi. Podľa čl. 102 ods. 1 písm. a)

---

⁶ napr. na stránke <http://sk.wikipedia.org/wiki/Zmluva_o_%C3%9Astave_pre_Eur%C3%B3pu> alebo <<http://www.euractiv.sk/links/144/Buducnost-EU>> alebo <<http://www.europskyparlament.sk/index/go.php?id=150>>

Ústavy Slovenskej republiky má však výlučné oprávnenie na ratifikáciu medzinárodných zmlúv prezident Slovenskej republiky. V prípade niektorých medzinárodných zmlúv, ktoré sú definované v článku 7 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky, je realizácia tohto oprávnenie podmienená udelením súhlasu Národnej rady. Čiže Národná rada SR neratifikuje medzinárodné zmluvy, len sa vo vymedzených prípadoch zapája do ratifikačného procesu formou udelenia súhlasu s dojednanou medzinárodnou zmluvou vo forme uznesenia⁷.

Z uvedeného vyplýva, že Ústavná zmluva by bola zo strany Slovenskej republiky ratifikovaná až podpisom prezidenta Slovenskej republiky. Skutočnosť, že k tomu nedošlo, je dôsledkom zásahu Ústavného súdu SR.

Na tomto mieste je nevyhnutné vysvetliť, prečo sa do ratifikačného procesu zapojil **Ústavný súd SR**. Jednou z možností, ktorou k tomu mohlo dôjsť, je predbežná kontrola ústavnosti dojednaných medzinárodných zmlúv, ktorú Ústava SR pozná od účinnosti ústavného zákona č. 90/2001 Z. z. Je to inštitút typický pre viaceré Ústavy členských štátov a je potrebné zdôrazniť, že tie štáty, ktorých ústavné poriadky tento inštitút poznajú, ho aj využívajú. Napríklad v súvislosti s ústavnou zmluvou sa španielsky Ústavný súd⁸ zaoberal namietaným nesúlalom článkov I-6 (otázka prednosti), II-111 (rozsah pôsobnosti Charty) a II-112 (rozsah a výklad práv a zásad stanovených v Charte) Ústavnej zmluvy so španielskou Ústavou a dospel k záveru, že Ústavnú zmluvu je možné ratifikovať bez toho, aby bolo potrebné najprv zmeniť španielsku Ústavu. Ústavnou zmluvou sa rovnako v rámci predbežnej kontroly ústavnosti zaoberala aj francúzska Ústavná rada⁹, ktorá sa naopak vyslovila, že ratifikácii Ústavnej

---

⁷ je možné uvažovať nad tým, či by nebolo vhodnejšia taká právna úprava, podľa ktorej by Národná rada udeľovala súhlas vo forme zákona (tak, ako je tomu napríklad vo Francúzsku), čo by umožňovalo preskúmanie súladu tohto súhlasu s Ústavou v zmysle čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy SR

⁸ bližšie k rozhodnutiu španielskeho ústavného súdu Dacal, Ana Santamaria – Donnat, Francis: *Ratification du traité instituant une Constitution pour l'Europe en Espagne*. Dostupné na internete: <<http://www.robertschuman.org/supplement/sup195.htm>>

⁹ analýza rozhodnutia Ústavnej rady č. DC-505 zo dňa 19. 11. 2004 sa nachádza v príspevku Kauff-Gazin, Fabien: *La décision du Conseil Constitutionnel relative au traité établissant une constitution pour l'Europe: la banalisation du*

zmluvy zo strany Francúzska musí predchádzať zmena francúzskej Ústavy (Ústava bola zmenená ústavným zákonom č. 2005/204 zo dňa 1. marca 2005). Jej rozhodnutie bolo prekvapujúce nie preto, že Ústavná rada stanovila nutnosť zmeny Ústavy, ale preto, z akých dôvodov to urobila. Dôvodom na zmenu Ústavy podľa Ústavnej rady nebolo ani výslovné začlenenie ustanovenia o prednosti európskeho práva a ani začlenenie Charty základných práv do samotného textu Ústavnej zmluvy. Problematické podľa jej názoru boli tie ustanovenia Ústavnej zmluvy, ktoré predpokladali participáciu vnútroštátnych parlamentov na aktivitách Únie napríklad pri zjednodušenej procedúre revízie Ústavnej zmluvy alebo pri kontrole dodržiavania princípu subsidiarity.

Predbežnú kontrolu ústavnosti dojednaných medzinárodných zmlúv upravuje článok 125a Ústavy Slovenskej republiky. Táto možnosť však v súvislosti s Ústavnou zmluvou nebola využitá. Podľa bývalého predsedu Ústavného súdu SR Jána Mazáka¹⁰ dôvodom môže byť napríklad aj nedokonalá právna úprava v súvislosti so zúženým okruhom procesne legitimovaných subjektov, keď návrh môže podať Ústavnému súdu len prezident SR a vláda SR.

Napriek nevyužitiu možnosti predbežnej kontroly ústavnosti sa Ústavný súd SR zapojil do ratifikačného procesu Ústavnej zmluvy a to vďaka iniciatíve skupiny občanov, ktorí podali na Ústavný súd SR sťažnosť, v ktorej namietajú porušenie práva zúčastňovať sa na správe vecí verejných zakotveného v čl. 30 ods. 1 Ústavy SR. K porušeniu tohto práva malo dôjsť zo strany Národnej rady a to tým, že táto vyslovila súhlas s Ústavnou zmluvou bez toho, aby zároveň schválila ústavný zákon o vstupe SR do štátneho zväzku, ktorý by podliehal schváleniu v referende v zmysle čl. 7 ods. 1 Ústavy.

Podstatou tejto sťažnosti je rôzny pohľad na charakter Ústavnej zmluvy. Podľa sťažovateľov je Ústavná zmluva zmluvou o vstupe do štátneho zväzku v zmysle čl. 7 ods. 1 Ústavy SR a podľa Národnej

---

processus constituent européen. Dostupné na internete: <<http://www.cees-europe.fr/en/etudes/revue6/r6a5.PDF#search='Fabienne%20KauffGazin'>>

¹⁰ Mazák, Ján.: *Preskúmanie súladu Zmluvy o založení ústavy pre Európu s ústavou Slovenskej republiky (úvaha o konaní, ku ktorému nikdy nedôjde)*. Prednášané na medzinárodnej vedeckej konferencii organizovanej Bratislavskou vysokou školou práva v apríli 2005, zatiaľ nepublikované

rady ide o zmluvu podľa článku 7 ods. 2 Ústavy SR, ktorou dochádza k prenosu výkonu právomocí. Ústavný súd SR 14. júla 2005 sťažnosť predbežne prerokoval a rozhodol, že sťažnosť prijíma na ďalšie konanie a súčasne z dôvodov dôležitého verejného záujmu odložil vykonateľnosť uznesenia Národnej rady č. 1596, ktorým došlo k vysloveniu súhlasu s Ústavnou zmluvou. Týmto spôsobom vlastne Ústavný súd SR dočasne obmedzil výkon právomoci prezidenta SR ratifikovať Ústavnú zmluvu. Do dnešného dňa Ústavný súd SR v tejto veci nerozhodol a vzhľadom na ďalší vývoj v súvislosti s ratifikáciou Ústavnej zmluvy sa už pravdepodobne rozhodnutia ani nedočkáme. Ústavný súd SR tak nevyužil ponúknutú príležitosť objasniť význam pojmu štátny zväzok, ktorý je uvedený v článku 7 ods. 1 Ústavy SR.

Z celkového hľadiska je dnes možné konštatovať, že ratifikácia Ústavnej zmluvy sa ocitla na mŕtvom bode. Nespôsobili to vyššie uvedené problémy Slovenskej republiky, ale výsledky národných referend v dvoch zakladateľských štátoch Európskych spoločností – vo Francúzsku a v Holandsku.

Prvé národné referendum sa uskutočnilo v Španielsku 20. februára 2005. Zúčastnilo sa ho 42,32 % oprávnených a z nich sa až 76,73 % vyslovilo za Ústavnú zmluvu.

Druhou krajinou, ktorá sa v rámci ratifikačného procesu rozhodla usporiadať referendum bolo Francúzsko. A práve táto krajina, ktorá bola prostredníctvom Roberta Schumana a Jeana Monneta iniciátorom európskej integrácie, a ktorej bývalý prezident viedol práce Konventu, ktorý pripravoval návrh Ústavnej zmluvy, bola pôvodcom krízy ratifikačného procesu Ústavnej zmluvy. Referendum sa uskutočnilo 29. mája 2005 a zúčastnilo sa ho 69,34% oprávnených, čo je pomerne vysoká účasť. Z nich záporne na referendovú otázku odpovedalo 54,68%. Situácia vo Francúzsku nasvedčovala tomu, že je nepravdepodobné organizovanie opakovaného referenda¹¹, keďže v roku 2007 sa mali konať prezidentské voľby a očakávalo sa, že otázka Ústavnej zmluvy sa stane súčasťou volebnej kampane.

---

¹¹ Chopin, Thierry: *Les conséquences du „non“*. Dostupné na internete: <http://www.dossiersdunet.com/article.php?id_article=575>

Tri dni po francúzskom referende 1. júna 2005 sa uskutočnilo referendum v Holandsku s rovnakým výsledkom (63,3% zúčastnených, z nich 61,5% proti Ústavnej zmluve). Výsledky holandského referenda síce neboli právne záväzné, ale politici vopred deklarovali, že sa budú nimi riadiť.

Spoločenstvá a Únia už mali s podobným vývojom pri ratifikácii medzinárodných zmlúv určité skúsenosti. Napríklad Dánsko ratifikovalo Maastrichtskú zmluvu až na druhý pokus a rovnako tomu bolo v prípade Írska a Zmluvy z Nice. Napriek tomu sa okamžite po týchto dvoch referendách začalo hovoriť o kríze. Najpesimistickejšie vízie predpovedali zánik Európskej únie, v tých reálnejších sa hovorilo o kríze, v ktorej sa Únia ocitla a ktorú je potrebné politicky a právne riešiť. Niektoré štáty pokračovali v ratifikačných procesoch aj po neúspešnom francúzskom a holandskom referende – napr. Cyprus, Lotyšsko, Malta. Štáty, ktoré v rámci ratifikácie plánovali uskutočnenie referenda, ratifikáciu dočasne pozastavili (napríklad Dánsko alebo Írsko) s výnimkou Luxemburska, ktoré 10. júla 2005 usporiadalo referendum, v ktorom sa 56, 52 % vyjadrilo v prospech Ústavnej zmluvy.

Je zaujímavé, že takýto stav predvídal už v roku 2004 v svojej štúdii¹² Bruno de Witte a nazval ho ratifikačnou krízou. Namodeloval aj možné scenáre jej riešenia, pričom rozlišuje medzi právnymi a politickými riešeniami krízy a dochádza k záveru, že konkrétne riešenie bude závisieť od toho, v akom čase dôjde k ratifikačnej kríze, koľkých a akých štátov sa bude týkať.

V prípade Ústavnej zmluvy je otázne, čo je príčinou a čo dôsledkom. Je kríza Únie dôsledkom ratifikačnej krízy alebo je ratifikačná kríza dôsledkom krízy samotnej Únie, ktorá súvisí s tým, že sa už dosiahli integračné možnosti Únie a ďalší vývoj už možný nie je?

Reálny pohľad na vzniknutú situáciu ponúkol len niekoľko dní po neúspešných referendách José Manuel Barroso, vtedajší predseda Európskej komisie, v svojej prednáške, ktorú nazval „50 rokov po

---

¹² De Witte, Bruno: *The Process of Ratification of the Constitutional Treaty and the Crisis Options: A legal Perspective*. Dostupné na internete: <<http://cadmus.iue.it/dspace/bitstream/1814/2831/1/law04-16.pdf>>

Messine: od krízy k víťazstvu¹³. Upozornil na historické súvislosti, keď v začiatkoch európskej integrácie po vzniku Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ sa štáty snažili pokročiť v integrácii ďalej v podobe zriadenia Európskeho obranného spoločenstva a Európskeho politického spoločenstva. Oba pokusy boli neúspešné a šok z hlasovania francúzskeho parlamentu proti zmluve o založení Európskeho obranného spoločenstva bol rovnaký ako šok po oznámení výsledkov francúzskeho referenda. Z pohľadu ďalšieho vývoja však kríza nebola porážkou štátov, práve vďaka nej sa dopracovali k dohode o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva. Aj súčasnú krízu je preto potrebné chápať ako možný krok k dosiahnutiu vyššieho stupňa.

V rovnakom duchu vystúpil 23. júna 2005 pred Európskym parlamentom v súvislosti s ukončením britského predsedníctva Tony Blair¹⁴. Pripomenul, že hoci existencia krízy je nespochybniteľná, netreba zabúdať ani na úspechy. Únia je príkladom politického úspechu, keďže vďaka nej zažíva Európa viac ako päťdesiat rokov mieru, prosperity a pokroku. Súčasný stav nie je krízou inštitúcie, ale politickou krízou.

4 Reformná zmluva ako riešenie krízy

Štáty mali v zásade tri možnosti. Mohli pokračovať v ratifikácii Ústavnej zmluvy, mohli obnoviť rokovania o obsahu zmluvy, čo však mnohí v danom čase vylučovali, pretože Ústavná zmluva bola ťažko dosiahnutým kompromisom, alebo mohli úplne upustiť od projektu Ústavnej zmluvy a postihol by ju teda osud zmluvy o založení Európskeho obranného spoločenstva.

O politické vyriešenie krízy sa štáty snažili na zasadnutí Európskej rady v dňoch 16. – 17. júna 2005 v Bruseli. Prijali na ňom politické

---

¹³ Barroso, José Manuel: *Messine, 50 ans apres: faire de la crise un atout*. Dostupné na internete: <http://europa.eu.int/comm/commission_barroso/president/pdf/speech_20050604_fr.pdf#search='Messine%2C%2050%20ans%20apres'>

¹⁴ Text prejavu je dostupný na internete: <http://www.number10.gov.uk/output/Page7718.asp>

Vyhlásenie o ratifikácii Ústavnej zmluvy¹⁵. Zhodli sa na potrebe Ústavnej zmluvy, ktorá zaručuje demokratickejšie, transparentnejšie a efektívnejšie usporiadanie spolupráce. Zobrali na vedomie výsledky referend vo Francúzsku a v Holandsku, ktoré však nechápu ako spochybnenie integračných procesov, ale vnímajú ich ako vyjadrenie znepokojenia a obáv, ktoré je potrebné zvážiť. Preto štáty vyzvali k tzv. mobilizačnej diskusii v každej krajine, ktorá bude potom vyhodnotená na zasadnutí Európskej rady v prvom polroku 2006. Toto vyhlásenie teda v politickej rovine ešte dávalo priestor na pokračovanie v ratifikácii Ústavnej zmluvy, aj keď si štáty uvedomovali, že pôvodne stanovený dátum vstupu zmluvy do platnosti sa pravdepodobne nepodarí dodržať. Štáty zatiaľ oficiálne nehovorili o usporiadaní rokovaní, ktorých cieľom by bolo dosiahnuť zmenu textu Ústavnej zmluvy.

Na vyhlásenie nadväzuje oznámenie Komisie z 13. 10. 2005 adresované Rade, Európskemu parlamentu, Hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. Oznámenie obsahuje tzv. Plán D – plán pre demokraciu, dialóg a diskusiu, ktorý má byť základom pre organizovanie diskusie o budúcnosti Európy. Tieto iniciatívy pripomínajú tzv. írsky model využitý pri ratifikácii zmluvy z Nice, keď druhé írské referendum sprevádzala mohutná diskusia podporovaná orgánmi Únie.

Nasledovali takmer dva roky neistoty v súvislosti s budúcnosťou Ústavnej zmluvy, alebo by bolo vhodnejšie uviesť v súvislosti s nevyhnutnou reformou Európskej únie. Európska rada sa na svojom zasadnutí 15. a 16. júna 2006 v Bruseli len obmedzila na konštatovanie, že ratifikačný proces ešte pokračuje (od júna 2005 ratifikovalo Ústavnú zmluvu ešte päť štátov), ale paralelne s ním je treba pracovať na tom, aby mohlo byť prijaté rozhodnutie o budúcnosti Ústavnej zmluvy a to najneskôr v druhej polovici roku 2008.

Oživenie celého procesu sa spája s nemeckým predsedníctvom v prvom polroku 2007, ktorého heslom bolo „Európa – spoločný úspech“. Nemecko podporovalo myšlienku opätovného rozbehnutia diskusií o Ústavnej zmluve, dokonca táto téma bola jednou z priorit

---

¹⁵ Vyhlásenie je dostupné na internete: <http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/SK/ec/85342.pdf>

jeho predsedníctva. Výsledky sa dostavili na zasadnutí Európskej rady 21. a 22. júna 2007 v Bruseli, kde sa štáty zhodli na tom, že nastal čas ukončiť dva roky neistoty v súvislosti s reformou zakladajúcich zmlúv a rozhodli o zvolaní medzivládnej konferencie v súlade s článkom 48 Zmluvy o Európskej únii.

Podkladom pre rokovanie konferencie by síce mali byť vo veľkej miere závery, ku ktorým štáty dospeli na medzivládnej konferencii v roku 2004, na ktorej sa zhodli na texte Ústavnej zmluvy, ale výsledkom tejto novej konferencie už nemá byť zmluva nahradzujúca zakladajúce zmluvy, ale tzv. **reformná zmluva**, ktorá ich bude len revidovať. Ide teda o návrat k osvedčenej metóde postupnej zmeny existujúceho textu primárneho práva. Výsledok by mal však byť do značnej miery rovnaký ako v prípade Ústavnej zmluvy. Revíziou sa má dosiahnuť existencia len jedného subjektu – Európskej únie a v súvislosti s tým sa má Zmluva o založení Európskeho spoločenstva premenovať na Zmluvu o fungovaní Európskej únie. Pri príprave zmluvy sa upúšťa od ústavného konceptu, čomu má zodpovedať aj použitá terminológia.

Podľa záverov Európskej rady by medzivládna konferencia mala ukončiť svoju činnosť do konca roku 2007 a následná ratifikácia by mala byť v jednotlivých štátoch ukončená pred voľbami do Európskeho parlamentu v roku 2009.

Medzivládna konferencia začala svoju činnosť 23. júla 2007, teda už počas portugalského predsedníctva. K výsledkom dospela v pomerne krátkom čase. Už na zasadnutí Európskej rady 18. a 19. októbra 2007 bol štátom predložený konečný návrh reformnej zmluvy. K podpisu by malo dôjsť v decembri 2007, pričom sa očakáva, že ratifikačný proces by mal byť ukončený v júni 2009.

5 Záver

Fakt, že Európska únia potrebuje revidovať svoje primárne právo, je nevyvrátiteľný. Rýchlosť, ktorou sa štáty dokázali dohodnúť na texte novej revízie primárneho práva, by mohla byť dôvodom pre optimizmus. Okrem toho aj predstavitelia štátov, ktoré v súvislosti s ratifikáciou Ústavnou zmluvy usporiadali referendum, deklarujú, že reformná zmluva by mohla byť ratifikovaná cez vnútroštátne parlamenty bez priameho zapojenia ich občanov.

Avšak názory, ktoré sa začínajú objavovať hlavne vo Francúzsku, nabádajú k opatrnosti. Reformná zmluva je podľa nich snahou obísť negatívne stanovisko občanov vyjadrené v referende k Ústavnej zmluve.

Robert Joumard¹⁶ analýzou reformnej zmluvy dospieva k záveru, že reformná zmluva zabezpečí takú zmenu primárneho práva, ktorou dôjde k úplnému obsahovému prevzatiu Ústavnej zmluvy, ktorá bola odmietnutá v referende. Domnieva sa, že týmto spôsobom sa politici predstavitelia snažia dostať cez okno projekt, ktorý občania vyhodili cez dvere, pričom sa tvária, že ide o úplne inú vec.

K podobným záverom dospieva pri analýze reformnej zmluvy aj Christophe Beaudouin¹⁷, ktorý tvrdí, že reformná zmluva až z 95% obsahovo preberá Ústavnú zmluvu. Jeho analýza poukazuje aj na konkrétne výroky politikov, ktorí priznali, že revízná zmluva je v zásade to isté, čo Ústavná zmluva (napríklad Angela Merkel, Václav Klaus, Jean-Claude Juncker alebo Valéry Giscard d'Estaing).

---

¹⁶ Analýza dostupná na internete: <http://hussonet.free.fr/tmrj.pdf>

¹⁷ Analýza dostupná na internete: http://www.pourlafrance.fr/analyse_traité.pdf

Uplatnenie zásad v colnom konaní po vstupe SR do Európskej únie

JUDr. Karin Prievozníková, PhD.

1	Zásada zákonnosti	134
2	Dispozičná zásada a zásada oficiality	137
3	Zásada hospodárnosti a rýchlosti konania	139
4	Zásada úzkej súčinnosti subjektov zúčastnených na konaní	140
5	Zásada dvojstupňového konania	141
6	Zásada náležitého zistenia skutkového stavu	143
7	Zásada voľného hodnotenia dôkazov	144
8	Zásada ústnosti a zásada písomnosti	145
9	Zásada verejnosti a zásada neverejnosti	147
10	Zásada rovnosti procesného postavenia účastníkov konania	149

Pre správne pochopenie akéhokoľvek spoločenského fenoménu je potrebné ovládať jeho zákonitosti, ktoré majú pre vedecké poznanie nezastupiteľnú hodnotu. Ak skúmaným fenoménom je colné konanie, tak jeho zákonitosťami sú zásady, na ktorých je toto konanie postavené. Znalosť zásad colného konania vedie k správnej interpretácii ustanovení procesných predpisov colného práva a zároveň vytvára podmienky pre pochopenie, posúdenie a prípadne aj predvídanie jednotlivých úkonov vykonaných oprávnenými subjektami v tomto konaní.

Dôvody existencie zásad právne relevantného konania vychádzajú najmä z charakteru právnych noriem ako všeobecných pravidiel správania sa. Právne normy, či už hmotného alebo procesného práva, upravujú tým istým spôsobom právne vzťahy veľkého počtu rôznych jednotlivito neurčených subjektov a nekonečné množstvo rozmanitých situácií. Právna norma si napriek tomu musí zachovať svoju všeobecnosť a tým aj zrozumiteľnosť a jasnosť, a preto by nemala príliš kazuisticky reagovať na každú individuálnu problematickú otázku. Základnými pomôckami sú tu práve základné právne myšlienky, na ktorých je príslušné právne relevantné konanie založené, ktoré vystupujú ako základné interpretačné pravidlá, ktoré je potrebné mať na pamäti pri aplikácii každého ustanovenia príslušného právneho predpisu. Tieto potom dodávajú konaniu jeho charakter. Ich poznanie je absolútne nevyhnutné pre pochopenie podstaty právneho procesu ako

celku, jeho jednotlivých inštitútov, ale aj jednotlivých ustanovení príslušného právneho predpisu.

Zásady určitého konania je možné definovať ako základné myšlienky, idey, ktoré vystihujú jeho podstatu a v konečnom dôsledku slúžia k naplneniu jeho cieľa. Tieto sú buď explicitne vyjadrené v príslušnej právnej norme (zväčša sa nachádzajú v úvode príslušných právnych predpisov), alebo vyplývajú z jednotlivých konkrétnych ustanovení s tým, že ich zovšeobecnenie a obsah dotvára a vysvetľuje právna veda príslušného právneho odvetvia, prípadne administratívna a súdna prax. Zásady konania, vo vzťahu k daňovému konaniu, považuje V. Babčák za vedúce myšlienky, ktoré sú pre konanie záväzné, určujúce a nezastupiteľné¹.

Niektorí autori používajú v súvislosti so základnými pravidlami právne relevantných konaní dva odlišné termíny – princíp a zásada, čím sa snažia poukázať na to, že tieto pojmy vykazujú určité odlišnosti a že to nie sú synonymné pojmy. Napríklad M. Gašpar definuje princíp ako vedúcu ideu, ktorá platí bezo zvyšku a neprípúšťa výnimku, a preto má absolútne určenie². Obdobný názor vo svojich úvahách k právnym princípom a zásadám vyjadrili aj niektorí významní predstavitelia teórie práva na kolokviu na tému Právne princípy³. Napríklad F. Zoulík tvrdí: „právní princípy není možné zrušit, ani je vyvrátit a není možné je ani ignorovat. Pro tvůrce normy by měly být předmětem poznání, neboť jimi je limitovaná jeho vůle, jejímž výsledkem je právní norma.“⁴ Princíp predstavuje v našem pojetí jakýsi základní bod, znak, pilíř objektivního práva jako normativního systému. To, co by představovalo jakousi absolutní hodnotu, co je vnímané lidským spoločenstvom jako něco „běžného, automa-

---

¹ BABČÁK, V.: Daňové právo procesné, ATOM computers, Košice 2000, s. 77.

² GAŠPAR, M. a kol.: Československé správní právo, Obzor, Bratislava, 1973, s. 122.

³ Kolokvium na tému Právne princípy usporiadala Právnická fakulta Karlovej Univerzity – Katedra teórie práva a právnického učenia spoločne s Českým združením pro právní a sociální filozofii při příležitosti 650. výročí založení Karlovej Univerzity.

⁴ ZOULÍK, F.: Právní princípy a procesní zásady, Právní princípy. Rechtsprinzipien. Principles of law (kolokvium), VYDAVATELSTVÍ 999, Pelhřimov 1998, s.179.

tického, prítomného, prirodzeného“, odvoditeľného snad i z obecné charakteristiky práva a jeho účelového poslání (přežít v rozumných podmínkách). A naopak právní zásada v obecné podobě určitým způsobem „rozpracovává“ a konkretizuje princíp, slouží jeho dosažení, naplnění. Je spojená obvykle s normativním, bližším a konkrétnějším obsahem, i když stále ještě na značně vysokém stupni abstrakce.⁵

Princíp sa teda vyznačuje jednak svojím vysokým spoločenským a právnym významom, ako aj bezvýnimčnosťou svojho uplatňovania. Na rozdiel od princípov, zásady sa viažu na konkrétnejšie, objektívne poznateľné spoločenské vzťahy a stabilitu v ich uplatňovaní, čím si vytvárajú priamy, bezprostredný vzťah na príslušné právne relevantné konanie. Sú to základné určujúce myšlienky, ktoré sú pre konanie záväzné, neuplatňujú sa však ako princípy bezvýnimčne, ale naopak je v súvislosti s nimi možné hovoriť aj o konkrétnych výnimkách.

Zásady colného konania možno podľa môjho názoru vymedziť ako pravidlá, podľa ktorých sú v colnom konaní povinní postupovať colné orgány, účastníci konania a tretie osoby, a ktoré majú podstatný vplyv na začatie a priebeh colného konania, ako aj na jeho ukončenie právoplatnosťou rozhodnutia o prepustení tovaru do príslušného colného režimu alebo o pridelení colne schváleného určenia alebo použitia.

Medzi zásady colného konania patria:

- zásada zákonnosti,
- dispozičná zásada a zásada oficiality
- zásada hospodárnosti a rýchlosti konania
- zásada úzkej súčinnosti subjektov zúčastnených na konaní
- zásada dvojstupňového konania
- zásada náležitého zistenia skutkového stavu
- zásada voľného hodnotenia dôkazov
- zásada ústnosti a zásada písomnosti
- zásada verejnosti a zásada neverejnosti
- zásada rovnosti procesného postavenia účastníkov konania.

---

⁵ DOSTÁLOVÁ, J.- HARVÁNEK, J.: Právní principy, zásady a pravidla (právně- teoretická úvaha), Právní principy. Rechtsprinzipien. Principles of law (kolokvium), VYDAVATELSTVÍ 999, Pelhřimov 1998, s.106.

1 Zásada zákonnosti

Zásada zákonnosti alebo legality v najširšom zmysle znamená, že pravidlá správania sa vyjadrené v právnych normách sú všeobecne rešpektované a že konanie príslušných subjektov je s nimi v súlade. Zákonnosť sa v právnom štáte uplatňuje bezvýhradne vo všetkých jeho sférach a oblastiach, a preto z hľadiska pojmového rozlišovania medzi zásadou ako základným pravidlom usmerňujúcim konanie a princípom ako vedúcou myšlienkou, ktorá vo svojej podstate neprípúšťa výnimku, je legalitu možné označiť skôr za princíp colného konania ako za jeho zásadu. V tomto smere treba akceptovať názor V. Babčáka, ktorý vo vzťahu k základným zásadám daňového konania hovorí o princípe zákonnosti a nie o zásade zákonnosti daňového konania⁶. Zo zákonnosti neexistuje v činnosti orgánov verejnej správy výnimka, teda tieto orgány sú vždy povinné konať v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, a ak tak nekonajú, existuje mechanizmus, ktorým je tento stav možné zvrátiť a dosiahnuť tak dôsledné dodržiavanie zákona.

Zásada zákonnosti nie je vo vzťahu k colnému konaniu výslovne vyjadrená v osobitnom ustanovení Colného zákona. Pri skúmaní jej legislatívneho zakotvenia sa teda musíme opierať jednak o subsidiárny právny predpis – Správny poriadok, ako aj o vymedzenie legality ako základného princípu právneho štátu v Ústave Slovenskej republiky. Podľa článku 2 ods. 2 Ústavy SR môžu štátne orgány konať iba na základe Ústavy SR, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon. Podľa článku 13 ods. 1 Ústavy SR možno povinnosti ukladať zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd. V uvedenom ustanovení je vyjadrená požiadavka striktného a bezvýnimočného výkonu moci na základe zákonov a Ústavy SR, označovaná niektorými autormi ako legalita štátnej moci v širšom zmysle⁷.

---

⁶ Pozri: BABČÁK, V.: Daňové (exekučné) konanie, VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 2005, s.49.

⁷ Napríklad ČIČ, M. a kol.: Ústava Slovenskej republiky s komentárom, Bratislava 1997, s. 53.

Zásadu zákonnosti je potrebné vykladať extenzívne a vzťahovať ju nielen na ústavné zákony a zákony ako niektoré z foriem normatívnych právnych aktov, ale aj na dodržiavanie všetkých všeobecne záväzných právnych predpisov colného práva hmotného aj procesného, zverejnených v Zbierke zákonov⁸, vrátane predpisov nižšej právnej sily – nariadení vlády, vyhlášok, výnosov, opatrení, atď.. Rovnako právne záväzné pre colné orgány a pre osoby zúčastnené na colnom konaní sú však aj nariadenia prijímané príslušným orgánom Európskych spoločenstiev – Radou, ktoré sú v podmienkach Slovenskej republiky aplikovateľné priamo, bez povinnosti ich transponovania do príslušných vnútroštátnych právnych predpisov, a to odo dňa ich zverejnenia v úradnom vestníku Európskych spoločenstiev.

Povinnosť postupovať v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi sa vzťahuje na colné orgány, ako aj na účastníkov konania a ostatné osoby zúčastnené na colnom konaní. Obsah povinnosti colného úradu, ktorý môže v colnom konaní robiť len to, čo mu zákon dovoľuje, je však odlišný od obsahu práv a povinností účastníkov konania a ostatných osôb zúčastnených na konaní, ktoré môžu konať všetko, čo nie je zákonom zakázané a nemožno ich nútiť, aby konali niečo, čo im zákon neukladá. Colný úrad je predovšetkým povinný používať a aplikovať len tie prostriedky a inštitúty, ktoré príslušné právne predpisy zverujú do jeho právomoci, a to pri dodržaní všetkých zákonných podmienok, ktoré sú s danými prostriedkami spojené. Colný úrad je napríklad oprávnený overovať aj podklady a skutočnosti, ktoré vyšli najavo inak ako z podnetu deklaranta alebo iného účastníka colného konania a vykonať aj iné, ako navrhované dôkazy⁹, požadovať od deklaranta uvedenie pôvodu tovaru, odoberať vzorky, atď.

Vo vzťahu k colnému konaniu je významné aj ústavné právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov zakotvené v článku 48 ods. 2 Ústavy SR, ktorého účelom je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia štátneho orgánu. Dôsledkom tohto práva je povinnosť colného úradu vydať príslušné rozhodnutie – či už pozitívne alebo negatívne, v predpísaných

---

⁸ § 1 zákona č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov v znení neskorších predpisov.

⁹ Pozri § 27 ods. 1 zákona č. 199/2004 Z. z. Colný zákon v znení neskorších predpisov.

lehotách a s náležitostami uvedenými v zákone. Právna neistota deklaranta v colnom konaní sa odstráni až právoplatným rozhodnutím colného úradu o prepustení tovaru do navrhovaného colného režimu alebo o pridelenie colne schváleného určenia alebo použitia. Obdobný právny názor na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podáva aj Ústavný súd Slovenskej republiky v odôvodnení uznesenia sp. zn. II. ÚS 62/1999 zo dňa 23. júna 1999.

Tak, ako sa odlišuje rozsah a obsah práv a povinností colných orgánov a účastníkov colného konania, odlišujú sa aj právne následky porušenia povinností.

Zodpovednosť fyzickej osoby alebo právnickej osoby za porušenie colných predpisov je odstupňovaná v závislosti od závažnosti porušenia povinností. Zodpovednosť za porušenie colných predpisov je osobitne upravená v ustanoveniach § 70 a nasl. Colného zákona. Rozlišujeme medzi objektívnou zodpovednosťou za colný delikt, ktorého sa môže dopustiť len právnická osoba alebo fyzická osoba – podnikateľ, a medzi zodpovednosťou za colný priestupok, ktorého sa môže dopustiť ktorákoľvek deliktuálne spôsobilá fyzická osoba, ktorej konanie však musí byť zavinené, či už úmyselne alebo aspoň z nedbanlivosti. Konkrétne objektívne stránky skutkových podstat sú pre colné delikty, aj colné priestupky zhodné, rozdiel spočíva len v zavinení a v povahe a výške sankcií, ktoré môžu byť za ne uložené.

Okrem Colného zákona môže byť porušenie colných predpisov s mimoriadnym stupňom spoločenskej závažnosti postihované aj podľa príslušných ustanovení trestného práva, napríklad ako porušovanie predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou¹⁰, falšovanie a pozmeňovanie kontrolných technických opatrení na označenie tovaru¹¹ alebo porušovanie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru¹².

---

¹⁰ § 254 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

¹¹ § 275 zákona č. 300/2005 Z. z.

¹² § 279 zákona č. 300/2005 Z. z.

2 Dispozičná zásada a zásada oficiality

Dispozičná zásada a zásada oficiality a miera ich uplatňovania v právne relevantnom konaní majú zásadný vplyv na určenie charakteru tohto konania. Pomerom uvedených zásad je vyjadrená otázka možností zúčastnených subjektov ovplyvňovať začatie, priebeh a výsledok konania. V konaniach, v ktorých prevláda zásada oficiality (napríklad trestné konanie súdne), postupuje príslušný orgán z úradnej povinnosti bez ohľadu na vôľu dotknutých subjektov a ich faktické záujmy, a naopak v konaniach, kde v širšej miere sa uplatňuje dispozičná zásada (napríklad občianske súdne konanie), koná príslušný orgán len na základe podania – návrhu účastníka konania, ktorým sa zároveň vymedzuje aj predmet konania.

V colnom konaní, pokiaľ ide o jeho začatie, sa v plnom rozsahu uplatňuje dispozičná zásada. V tejto súvislosti je však potrebné zdôrazniť, že uplatňovanie tejto zásady nedáva colnému konaniu výlučne dobrovoľný charakter. Uplatňovanie dispozičnej zásady vyplýva z účelu colného konania, ktorým je rozhodnúť, či a za akých podmienok sa tovar prepúšťa do príslušného colného režimu alebo sa mu prideli iné colne schválené určenie alebo použitie. Je zrejmé, že konkrétny tovar dováža, vyváža alebo prepravuje vždy konkrétna fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá svojim úkonom – podaním colného vyhlásenia za splnenia zákonných podmienok dáva podnet na začatie colného konania. Bez takéhoto podnetu sa colné konanie nemôže uskutočniť, tzn. uplatnenie zásady oficiality vo vzťahu k začatiu colného konania nie je možné.

Dispozičná zásada sa však neprejavuje len v štádiu začatia konania, ale jej uplatňovanie má svoj význam aj v ďalšom priebehu colného konania. Na strane deklaranta právna úprava poskytuje veľmi široký priestor uplatňovania tejto zásady, ktoré sa vzťahujú na už začaté colné konanie. Napríklad deklarant má možnosť požiadať o vykonanie colného konania mimo colného priestoru,¹³ má možnosť požiadať o povolenie zjednodušeného postupu,¹⁴ môže požiadať o zrušenie prijatého colného vyhlásenia,¹⁵ atď.

---

¹³ Pozri § 26 zákona č. 199/2004 Z. z.

¹⁴ Pozri § 24 ods. 4 zákona č. 199/2004 Z. z.

¹⁵ Pozri § 35 zákona č. 199/2004 Z. z.

Vo vzťahu k výsledku konania vyjadrením dispozičnej zásady na strane deklaranta je napríklad možnosť podať opravný prostriedok proti rozhodnutiu colného orgánu¹⁶. Súčasťou tejto dispozície je aj možnosť vzdať sa odvolania, prípadne vziať podané odvolanie späť¹⁷ atď.

Prejavom uplatnenia dispozičnej zásady na strane colného úradu je napríklad možnosť odmietnuť prijatie colného vyhlásenia¹⁸ z dôvodu miestnej nepríslušnosti, príp. ak neboli dodržané ustanovenia o povinnosti predložiť tovar v colnom priestore a počas úradných hodín¹⁹. Podstata dispozície spočíva v tom, že colný úrad má možnosť rozhodnúť sa, či colné konanie aj napriek existencii dôvodov uvedených v Colnom zákone začne, alebo v danom prípade colné konanie nezačne.

Opakom dispozičnej zásady je zásada oficiality. Jej podstata spočíva v tom, že colný orgán z úradnej povinnosti (z latinčiny „ex officio“, v skratenej forme „ex offo“) vykoná určité procesné úkony, ak sú na to splnené zákonné podmienky. Zásada oficiality nachádza najširšie uplatnenie v priebehu colného konania. Napríklad po podaní colného vyhlásenia koná colný úrad „ex offo“, pričom deklarant môže disponovať colným konaním iba čiastočne. Nemôže totiž vziať návrh na začatie konania (colné vyhlásenie) späť. Môže iba požiadať colný úrad o zrušenie prijatého colného vyhlásenia. Colný úrad takéto colné vyhlásenie zruší len v taxatívne stanovených dôvodoch.²⁰

Vo vzťahu k výsledku colného konania sa zásada oficiality prejavuje v povinnosti colného orgánu vydať rozhodnutie o prepustení tovaru do navrhovaného colného režimu, alebo mu prideliť colne schválené určenie alebo použitie, prípadne rozhodnúť o zamietnutí návrhu na prepustenie tovaru do navrhovaného colného režimu. Nesplnenie ani jednej z týchto možností znamená, že colné konanie pokračuje, a v prípade jeho neodôvodneného predlžovania colný orgán porušuje

---

¹⁶ Pozri § 36 ods. 8 zákona č. 199/2004 Z. z.

¹⁷ Pozri § 54 ods. 4 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (Správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

¹⁸ Pozri § 34 ods. 2 zákona č. 199/2004 Z. z.

¹⁹ Pozri § 19 ods. 1 zákona č. 199/2004 Z. z.

²⁰ Pozri čl. 66 nariadenia Rady (EHS) č. 2913/92, ktorým sa ustanovuje Colný kódex spoločenstva v znení neskorších predpisov (ďalej len Colný kódex).

ústavné právo deklaranta na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov zaručené Ústavou Slovenskej republiky.²¹

3 Zásada hospodárnosti a rýchlosti konania

Nemožno si dosť dobre predstaviť konanie, ktoré by sa spravovalo inou zásadou, než ktorou by mala byť nehospodárnosť konania, či neefektívne vynakladanie finančných prostriedkov v súvislosti s príslušným druhom právneho procesu.

Zásada rýchlosti a hospodárnosti konania odstraňuje zbytočný formalizmus, vyžaduje včasné vybavenie veci a stanovuje požiadavku, aby konanie prebiehalo bez zbytočného zaťažovania účastníkov konania. Uplatnenie tejto zásady nesmie byť však na úkor úplného a presného zistenia skutočného stavu veci, teda v rozpore so zásadou náležitého zistenia skutkového stavu.

V colnom konaní nachádza uvedená zásada široké uplatnenie. Prejavuje sa už pri samotnom začatí colného konania, pri ktorom je možné stretnúť sa s úkonmi, ktoré sú považované za podanie colného vyhlásenia. Práve rozmanité možnosti, z ktorých si deklarant, alebo jeho zástupca vie vybrať pri podaní colného vyhlásenia majú svoje opodstatnenie z hľadiska rýchlosti a hospodárnosti konania. Ide napríklad o možnosť podať colné vyhlásenie prostredníctvom zariadenia na spracovanie údajov, ktorý predstavuje akýsi nový trend súvisiaci s rozvojom informačných a komunikačných technológií, ďalej možnosť podať colné vyhlásenie v ústnej forme, ak ide napríklad o tovar neobchodného charakteru, prípadne tovar zanedbateľnej hodnoty a iné. Všetky tieto úkony vedú k zefektívneniu a zrýchleniu konania.

Samotné colné konanie je možné uskutočniť štandardným postupom, alebo za účelom zrýchlenia celého colného konania sa môže použiť zjednodušený postup. Pri tomto postupe colný úrad môže povoliť vylúčenie niektorých colných formalít. Pri zjednodušenom postupe sa stretávame s neúplným colným vyhlásením. Ide o colné vyhlásenie, ktoré neobsahuje všetky predpísané náležitosti, alebo ku ktorému neboli pripojené všetky potrebné dokumenty. Prijatie neúplného vy-

---

²¹ Obdobný názor vyjadril vo vzťahu k daňovému konaniu aj V. Babčák. Pozri: BABČÁK, V.: Daňové(exekučné)konanie, VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 2005, s.61.

hlásenia colnými orgánmi nesmie zabrániť alebo spôsobiť oneskorenie prepustenia takto prihláseného tovaru, ak na to samozrejme neexistujú iné dôvody. Uplatnenie zásady hospodárnosti a rýchlosti konania sa prejavuje aj pri možnosti vykonania colného konania mimo colného priestoru.²²

4 Zásada úzkej súčinnosti subjektov zúčastnených na konaní

V zásade úzkej súčinnosti subjektov zúčastnených na konaní je vyjadrená predovšetkým povinnosť účastníkov colného konania postupovať v úzkej súčinnosti s colnými orgánmi. Táto povinnosť priamo vyplýva z čl. 14 Colného kódexu, v zmysle ktorého je každá osoba, ktorá sa priamo alebo nepriamo podieľa na úkonoch súvisiacich s pohybom tovaru, musí na žiadosť colných orgánov v stanovených lehotách poskytnúť všetky podklady, údaje a všetku potrebnú súčinnosť.

Uplatňovanie tejto zásady v colnom konaní sa uskutočňuje v záujme colného orgánu, ako aj účastníkov konania. Colný orgán ako subjekt, ktorý je v konečnom dôsledku zodpovedný za priebeh colného konania, získava určité procesné záruky, resp. prostriedky na zabezpečenie rýchleho priebehu a dosiahnutie vecne správneho konečného výsledku tohto konania. Na strane druhej účastník konania získava záruky, že sa bude môcť podieľať na konaní, v ktorom sa rozhoduje o jeho právach a povinnostiach.

Colný zákon konkretizuje uvedenú zásadu na viacerých miestach. V prvom rade vymedzuje subjekty, ktoré sú povinné pri výkone colného dohľadu poskytnúť potrebnú súčinnosť a charakterizuje aj rozsah a spôsob tejto súčinnosti. Povinnosť súčinnosti (spolupôsobenia) sa vzťahuje na osoby, ktoré uskutočnili dovoz, vývoz alebo tranzit tovaru, alebo osoby, ktoré sa priamo alebo nepriamo zúčastňujú na dovoze, vývoze alebo tranzite tovaru, prípadne osoby, u ktorých sa nachádza tovar podliehajúci colnému dohľadu. S povinnosťou osôb poskytnúť colným orgánom potrebnú súčinnosť korešponduje povinnosť mlčanlivosti colných orgánov a colníkov o skutočnostiach, ktoré sa dozvedeli pri plnení svojich úloh.

---

²² Pozri § 34 ods.2 zákona č. 199/2004 Z. z.

Niektoré subjekty, napríklad súdey, iné štátne orgány, orgány územnej samosprávy alebo iné orgány verejnej moci, prípadne právnické osoby zriadené osobitným zákonom²³, notári, exekútori, atď. sú povinné poskytnúť potrebnú súčinnosť colným orgánom z úradnej povinnosti. Ide najmä o informačnú povinnosť, pričom rozsah a predmet poskytovaných údajov závisí od charakteru ich činnosti.

5 Zásada dvojstupňového konania

Zásada dvojstupňového konania alebo zásada dvojinštančnosti konania predstavuje významný prostriedok na presadenie princípu zákonitosti. Jej podstata spočíva v tom, že existuje možnosť preskúmať každé rozhodnutie, ktoré sa dotýka práv a povinností účastníkov colného konania. Ak by rozhodnutie vydané v colnom konaní nemohlo byť následne preskúmané, jeho zákonnosť by bola dostatočne zabezpečená len v prípade vylúčenia možnosti akéhokoľvek omylu v činnosti colného orgánu.²⁴ V konkrétnom colnom konaní však rozhoduje konkrétny zamestnanec colného orgánu na základe ním zistených skutočností. Vylúčenie možnosti vzniku omylu je v tomto prípade len ťažko predstaviteľné.

Ak sa účastník colného konania domnieva, že postup prvostupňového orgánu bol nezákonný, musí mu byť daná možnosť domáhať sa nápravy bez ohľadu na skutočnosť, či skutočne existuje právny alebo skutkový podklad pre takúto nápravu. Nezákonnosť postupu prvostupňového orgánu môže spočívať napríklad v nedostatočnom zistení skutkového stavu alebo v jeho nesprávnom právnom posúdení. Zásada dvojinštančnosti sa v colnom konaní uplatňuje prostredníctvom inštitútu opravných prostriedkov.

Podľa toho, či opravný prostriedok smeruje k preskúmaniu rozhodnutia, ktoré už nadobudlo právoplatnosť alebo nie, sa opravné prostriedky rozdeľujú na riadne opravné prostriedky a na mimoriadne

---

²³ Napríklad zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, atď.

²⁴ Obdobný názor vo vzťahu k daňovému konaniu vyjadril V. Babčák. Pozri BABČÁK, V.: Daňové právo, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s.223.

opravné prostriedky. Keďže colné predpisy platné na našom území nemajú špeciálnu úpravu odvolacieho konania, na druhostupňové konanie sa v súlade so zásadou subsidiarity vzťahujú ustanovenia Správneho poriadku.

Riadnymi opravnými prostriedkami v colnom konaní sú **odvolanie** a **námietky** a k mimoriadnym opravným prostriedkom zaraďujeme **obnovu konania, preskúmanie rozhodnutia mimo odvolacieho konania a protest prokurátora proti rozhodnutiu colného orgánu**.

Veľmi dôležité je zdôrazniť aj to, že nie všetky opravné prostriedky znamenajú prechod právomoci preskúmať rozhodnutie na orgán iného stupňa, teda na vyššiu inštanciu.

Zásada dvojinstančnosti sa v colnom konaní uplatňuje, pokiaľ ide o riadne opravné prostriedky len pri odvolaní.

Odvolanie je v colnom konaní najčastejšie používaný opravný prostriedok, ktorým sa účastník colného konania domáha u odvolacieho orgánu nápravy rozhodnutia, o ktorom sa domnieva, že ním boli porušené jeho práva, alebo právom chránené záujmy. Z hľadiska analýzy zásady dvojstupňového konania je rozhodujúci devolutívny účinok odvolania tzn., že odvolanie sa síce podáva na orgáne, ktorý napadnuté rozhodnutie vydal (t.j. na colnom úrade), avšak meritórne o ňom rozhoduje (s výnimkou prípadu tzv. autoremedúry) iný orgán. Týmto orgánom je odvolací orgán (Colné riaditeľstvo SR). Vo všeobecnosti platí, že odvolacím orgánom je orgán najbližšie vyššieho stupňa nadriadený orgánu, ktorý napadnuté rozhodnutie vydal.

Pokiaľ ide o mimoriadne opravné prostriedky, zásada dvojinstančnosti sa prejavuje len v konaní o preskúmanie rozhodnutia mimo odvolacieho konania.

Preskúmanie rozhodnutia mimo odvolacieho konania je mimoriadny opravný prostriedok, ktorý smeruje proti právoplatnému rozhodnutiu colného orgánu. Pokiaľ ide o príslušnosť colných orgánov na preskúmanie právoplatných rozhodnutí, uplatňuje sa dôsledne vertikálna línia, t. j. rozhodnutie preskúmava vždy orgán vyššieho stupňa. Aj v tomto prípade je dvojinstančnosť, obdobne ako pri odvolaní narušená inštitútom tzv. autoremedúry.

6 Zásada náležitého zistenia skutkového stavu

Zásada náležitého zistenia skutkového stavu sa v rôznej podobe uplatňuje vo všetkých konaniach, v ktorých o právach a povinnostiach účastníkov rozhoduje orgán štátu, obce alebo vyššieho územného celku, teda nielen v colnom konaní, ale aj v správnom, trestnom a občianskom súdnom konaní. Niekedy, najmä v minulosti sa táto zásada zvykla označovať ako zásada materiálnej pravdy alebo objektívnej pravdy. V súčasnosti je toto pomenovanie teoretikmi procesného práva jednotlivých právnych odvetví²⁵ z viacerých dôvodov kritizované. Predovšetkým pojmy objektívna a materiálna pravda nie sú zákonnými pojmami a nemajú jednoznačný obsah. Chápanie materiálnej pravdy ako právneho vyjadrenia objektívnej pravdy neobstojí. Objektívna pravda je predovšetkým filozofickou kategóriou, predstavuje obsah myslenia, ktorý sa plne zhoduje s objektívnou realitou a je nezávislý od poznávacieho subjektu.

Základným predpokladom pre vydanie zákonného a spravodlivého rozhodnutia v colnom konaní je poznanie všetkých, v konkrétnom prípade relevantných skutočností. Analýzu zásady náležitého zistenia skutkového stavu je potrebné rozdeliť do dvoch okruhov:

1. prostriedky zisťovania skutkového stavu,
2. rozsah zisťovania skutkového stavu.

Ad 1: Colný zákon umožňuje uplatňovanie zásady náležitého zistenia skutkového stavu zavedením viacerých procesných inštitútov, najmä inštitútu dokazovania, inštitútu colnej kontroly a následnej colnej kontroly, inštitútu zabezpečenia totožnosti tovaru a pod.

Pre náležité zistenie skutkového stavu je najvýznamnejší inštitút dokazovania. Ako dôkaz môžu poslúžiť všetky prostriedky, ktorými možno zistiť a objasniť skutočnosti rozhodujúce pre vydanie rozhodnutia, či uvedený tovar prepustiť do navrhovaného režimu alebo nie. Ide najmä o originál faktúry, ktorý sa prikladá k colnému vyhláseniu, rôzne doklady, svedecké výpovede, znalecké posudky a pod.

---

²⁵ MAZÁK, J.: Základy občianskeho procesného práva, IURA EDITION, Bratislava 2002, s.35, príp. HUSÁR, E.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 1996, s.42.

Ad 2: Aké poznanie skutkového stavu je na rozhodnutie vo veci náležité a dostatočné, teda aký je rozsah povinnosti colného orgánu zistiť skutkový stav, závisí od konkrétnej veci. V zásade colné orgány získavajú rozhodujúce informácie o skutočnostiach dôležitých pre správnu aplikáciu colných predpisov od deklaranta, a to najmä prostredníctvom colného vyhlásenia a dokladov, ktoré sú k nemu priložené.

Súčasťou zisteného skutkového stavu sú však aj skutočnosti, ktoré vyšli najavo inak, ako z podnetu deklaranta. Bez ohľadu na zdroj, z ktorého sa colné orgány jednotlivé skutočnosti dozvedeli, sú oprávnené ich overovať. Pri overovaní colných vyhlásení zohrávajú rozhodujúcu úlohu prehliadka tovaru a odoberanie vzoriek.

7 Zásada voľného hodnotenia dôkazov

Pod pojmom dokazovanie v colnom konaní chápeme postup colného orgánu, ktorého cieľom je získanie skutkových a právnych poznatkov významných pre rozhodnutie vo veci samej. Dokazovanie v colnom konaní prebieha v niekoľkých fázach, ktoré na seba nadväzujú, pričom analyzovaná zásada voľného hodnotenia dôkazov sa vzťahuje k tretej z nich:

1. obstaranie dôkazov,
2. vykonávanie dôkazov,
3. hodnotenie dôkazov.

Dôvody uplatňovania zásady voľného hodnotenia dôkazov v colnom konaní spočívajú v rozmanitosti procesných situácií, ktoré sa môžu počas konania vyskytnúť, a týmto spôsobom sa dáva colnému orgánu možnosť zohľadniť všetky okolnosti, ktoré boli zistené v priebehu colného konania.

Pri formulácii zásady voľného hodnotenia dôkazov je nutné vychádzať zo Správneho poriadku. Na prvý pohľad by bolo možné interpretovať túto zásadu tak, že colnému orgánu je daná veľká možnosť ľubovôle pri rozhodovaní, avšak po dôkladnej analýze a po zohľadnení vzťahu tejto zásady k ostatným zásadám colného konania je potrebné prikloniť sa k názoru, že tomu tak nie je. Uvedenou otázkou sa zaoberal aj Najvyšší správni súd, ktorý v rozsudku Boh. A 1110/22 konštatuje, že: „Volná správni úvaha neznamená libovôľi

správného úřadu neboť je omezena určitými hranicemi a může se pohybovat pouze v určitém, zákonem vymezeném okruhu. Překročením tohoto okruhu jsou dotčena subjektivní práva účastníků, kteří se mohou dovolat právní ochrany.“

Postup při hodnocení důkazů v konkrétní právo-aplikační činnosti colního orgánu probíhá v dvouh šestiááh. Důkazy sa najprv hodnotia jednotlivo. Pri tomto hodnotení colný orgán skúma najmä:

- prameň důkazu, který může mať zásadný vplyv na jeho vierohodnosť a
- obsah důkazu. Pri hodnotení obsahu důkazu je potrebné predovšetkým skúmať, o akých skutočnostiach podáva vykonaný dôkaz informáciu.

Po vyhodnocení důkazů jednotlivo, nasleduje ich vyhodnotenie vo vzájomných súvislostiach. Colný orgán skúma:

- vzájomný súlad alebo nesúlad získaných důkazů. V prípade zistenia nesúladu dvoch důkazů bude zrejme potrebné opäť vyhodnotiť každý dôkaz jednotlivo z hľadiska jeho vierohodnosti a obsahu;
- dostatočnosť důkazů, ich vzájomných súvislostí a iných skutočností, ktoré v konaní vyšli najavo a sú potrebné na rozhodnutie vo veci. Uvedená povinnosť vyplýva zo zásady náležitého zistenia skutkového stavu. V prípade konštatovania nedostatku důkazů na rozhodnutie je potrebné vrátiť sa do prvej fázy dokazovania a obstaráť ďalšie dôkazy.

Právne relevantné úvahy colného orgánu pri hodnotení důkazů sa následne premietnu do odôvodnenia rozhodnutia. V odôvodnení sa uvedú skutočnosti, ktoré boli podkladom rozhodnutia, aké úvahy ovplyvnili hodnotenie důkazů a použitie právnych predpisů, na základe ktorých sa rozhodovalo.

8 Zásada ústnosti a zásada písomnosti

Zásada ústnosti a zásada písomnosti sa týkajú hlavne formy procesných úkonů v colnom konaní. Miera ich uplatňovania v konkrétnom právnom konaní má zásadný vplyv na určenie charakteru tohto kona-

nia. Bolo by veľmi náročné odpovedať na otázku, ktorá z týchto zásad nachádza širšie uplatnenie v colnom konaní. Ide totiž o zásady, s ktorými sa môžeme stretnúť pri začatí, v priebehu, ako aj na záver colného konania. Vo vzťahu k začatiu colného konania je nutné osobitne analyzovať colné vyhlásenie, ktoré je možné podať písomne, prostredníctvom zariadenia na spracovanie údajov, ústne, ale aj iným (konkludentným) úkonom.

Ak sa colné vyhlásenie podáva v písomnej forme, musí byť podané na tlačive „Jednotný colný doklad“ alebo „Jednotný colný doklad doplnkový“.²⁶ Colné vyhlásenie musí byť podpísané a musí obsahovať všetky náležitosti nevyhnutné pre uplatňovanie predpisov upravujúcich colný režim, do ktorého je tovar navrhovaný v colnom vyhlásení.

Ďalšou z možností je podanie colného vyhlásenia prostredníctvom zariadenia na spracovanie údajov. Z pohľadu rozsahu poskytovaných informácií je takéto colné vyhlásenie rovnocenné písomnému colnému vyhláseniu.

Forma podania colného vyhlásenia prostredníctvom ústneho²⁷ vyhlásenia je forma, ktorou možno podať colné vyhlásenie iba v taxatívne stanovených prípadoch. Ide najmä o prípady, keď je predmetom deklarácie tovar neobchodného charakteru, ktorý sa nachádza v osobnej batožine cestujúcich, alebo ktorý sa zasiela súkromným osobám, prípadne tovar zanedbateľnej hodnoty a pod.

Poslednou možnosťou je podanie colného vyhlásenia iným (konkludentným) úkonom²⁸, ktorým držiteľ tovaru prejavuje vôľu, aby bol tovar prepustený do navrhovaného režimu. Ide vlastne o fikciu podania colného vyhlásenia.

---

²⁶ Bližšie pozri prílohu č. III nariadenia Komisie (ES) č. 2286/2003, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie (EHS) č. 2454/93, ktorým sa zavádzajú ustanovenia na vykonávanie nariadenia Rady (EHS) č. 2913/92 ustanovujúceho Colný kódex spoločenstva v znení neskorších predpisov.

²⁷ Pozri čl. 225 nariadenia Komisie (EHS) č. 2454/93, zavádzajúce ustanovenia pre vykonávanie nariadenia Rady (EHS) č. 2913/92 ustanovujúceho Colný kódex spoločenstva v znení neskorších predpisov.

²⁸ Pozri čl. 230 nariadenia Komisie (EHS) č. 2454/93 v znení neskorších predpisov.

Z uvedeného vyplýva, že Colný zákon výslovne neukladá oprávnenej osobe formu prejavu vôle pri prepustení tovaru do navrhovaného režimu. Deklarant má možnosť výberu, akým spôsobom sa rozhodne podať colné vyhlásenie.

Zásada ústnosti a zásada písomnosti sa v značnej miere prejavujú aj pri vydávaní rozhodnutí. V colnom konaní rozoznávame rozhodnutia, ktoré majú obligatórne písomnú formu²⁹. Medzi takéto rozhodnutia patrí rozhodnutie, ktorým sa určuje colný dlh (s výnimkou prípadu, ak je colné vyhlásenie podané ústne, alebo keď je podané colné vyhlásenie na tovar dovážaný alebo vyvážaný v poštovej preprave, v takom prípade sa môže suma colného dlhu oznámiť dlžníkovi aj ústne), ďalej rozhodnutie o prepustení tovaru s úplným alebo čiastočným oslobodením od dovozného cla (s výnimkou tovaru neobchodného charakteru prepravovaného v batožine cestujúceho, ak nejde o podanú batožinu, ďalej s výnimkou dopravných prostriedkov na osobné alebo obchodné použitie, náhradných dielcov a príslušenstva, palív a mazív pre cestné motorové vozidlá a špeciálnych kontajnerov dovážaných cestujúcim) a rozhodnutie, ktoré sa týka tovaru obchodného charakteru.

Čo sa týka ústnych rozhodnutí a rozhodnutí vydaných iným úkonom (napr. pokynom ruky službukonajúceho colníka) tieto vyvolávajú v praxi značné problémy a to hlavne z dôvodu preukázateľnosti vydania takýchto rozhodnutí.

9 Zásada verejnosti a zásada neverejnosti

Charakter príslušného právne relevantného konania vo výraznej miere determinuje miera, do akej sú jednotlivé procesné úkony v tomto konaní verejné, teda prístupné ktorejkoľvek tretej osobe bez ohľadu na jej právny alebo faktický záujem na veci, ktorá je predmetom konania.

Zásada verejnosti a zásada neverejnosti právne relevantného konania predstavujú dva protiklady. Pre správne pochopenie obsahu zásady neverejnosti colného konania je vhodné zaoberať sa v úvode obidvoma uvedenými zásadami a využiť okrem vedeckej metódy analý-

---

²⁹ Pozri § 36 ods. 6 zákona č. 199/2004 Z. z.

zy, aj metódu porovnávania. S verejnosťou konania je obvykle spájané konanie pred súdom (občianske súdne konanie, trestné konanie), na druhej strane konania pred inými orgánmi verejnej správy (teda najmä správne konanie a daňové konanie) sú obvykle označované ako neverejné. Uvedené konštatovanie však nie je presné a bez bližšieho vysvetlenia môže zvädzať k mylným záverom. Verejnosť a neverejnosť konania sa neuplatňujú bezvýnimočne a ich uplatňovanie závisí predovšetkým od charakteru úkonu, ktorý sa v konaní vykonáva.

Je napríklad zrejmé, že ak sa úkon robí písomne, je veľmi náročné zabezpečiť jeho verejnosť, čo platí rovnako aj v konaní pred súdom, kde sa väčšina procesných úkonov tiež vykonáva v písomnej forme. Samotná verejnosť súdneho konania vyplýva najmä z povinnosti súdu organizovať konanie tak, aby jednotlivé dôkazy mohli byť vykonané na pojednávaní, ktoré je verejné.³⁰

Zásada neverejnosti colného konania vyplýva najmä z požiadavky na ochranu účastníka colného konania. V colnom konaní sa totiž skúmajú často skutočnosti, ktoré vypovedajú o jeho obchodných aktivitách, na ktorých utajení má pochopiteľný záujem.

Zo zásady neverejnosti konania vyplývajú pre účastníka colného konania určité práva, ktorým zodpovedajú povinnosti na strane colného orgánu. Predovšetkým je to právo požadovať, aby sa pri vykonávaní jednotlivých úkonov v colnom konaní nezúčastňovali osoby, ktorých prítomnosť nevyplýva z príslušných ustanovení zákona alebo je vzhľadom k povahe úkonu nevyhnutná. Uvedené právo je potrebné uplatniť u colného orgánu, ktorý je povinný vykonávať podľa možnosti také opatrenia, aby bola prítomnosť tretích osôb v čo najvyššej možnej miere eliminovaná. Na strane druhej objavujú sa aj názory, podľa ktorých práve osobná účasť osôb nezúčastnených na konaní zaručuje do značnej miery to, že rozhodovanie colného orgánu bude prebiehať podľa stanovených pravidiel a prítomnosť takýchto osôb bude mať pozitívny vplyv na kvalitu činnosti colného orgánu a na zodpovedný prístup k prejednávanej veci.

---

³⁰ čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

10 Zásada rovnosti procesného postavenia účastníkov konania

Obsahom zásady rovnosti v colnom konaní nie je zabezpečenie toho, aby účastník konania uplatňoval v každom colnom konaní presne tie isté práva a aby mu boli uložené tie isté povinnosti. Obsah práv a povinností účastníka colného konania je daný aj faktickou procesnou situáciou, ktorá v konaní v určitom štádiu nastane. Možno konštatovať, že obsah tejto zásady spočíva v tom, že za rovnakých podmienok je colný orgán povinný aplikovať zákon v zásade rovnako, a to bez ohľadu na samotnú osobu účastníka konania. Uvedená požiadavka vyplýva z ústavnej rovnosti všetkých pred zákonom.³¹

Zásada rovnosti účastníkov konania sa prejavuje vo vytváraní rovnakých procesných podmienok a procesného postavenia účastníkov konania o ktorých právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach sa rozhoduje. Zásadu rovnosti je nutné rešpektovať počas celého colného konania. Aj v prípadoch, keď zákon zužuje postavenie určitej kategórie účastníkov len na časť konania, majú títo účastníci konania, v tejto vymedzenej časti konania, pokiaľ zákon výslovne neustanoví inak, rovnaké procesné práva a povinnosti, a nemôžu byť znevýhodňovaní vo vzťahu k ostatným účastníkom colného konania.

Domnievam sa, že zásadu rovnosti v colnom konaní je možné vidieť aj v širšom zmysle, a to v požiadavke na rovnakú interpretáciu a aplikáciu príslušných ustanovení zákona všetkými colnými úradmi aj v konaniach, ktoré spolu skutkovo nesúvisia. Je totiž v záujme právnej istoty účastníkov konania, aby nedochádzalo napríklad k regionálnym odlišnostiam v postupe colných úradov. Na zabezpečenie uvedeného cieľa slúžia najmä rôzne stanoviská a metodické usmernenia Colného riaditeľstva SR, ktoré sú pre colné úrady do istej miery záväzné. Ich záväznosť síce nevyplýva zo zákona, ale existuje vysoká pravdepodobnosť, že v danom prípade zaujme odvolací orgán v odvolacom konaní obsahovo zhodné stanovisko.

---

³¹ čl. 12 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Cezhraničné konkurzy

JUDr. Milan Sudzina

V posledných rokoch sa v našom právnom poriadku čoraz viac prejavuje výrazný vplyv medzinárodného a európskeho práva v oblasti bankrotového práva. V dôsledku zahraničných investícií podnikateľská činnosť prekračuje hranice štátov. Podnikateľské subjekty hľadajú výhodnejšie podmienky pre podnikanie v iných štátoch. S podnikaním je často spojené aj riziko úpadku. V praxi sa môžu vyskytnúť konkurzné alebo reštrukturalizačné konania s cudzím prvkom. Cudzí prvok znamená, že konkurzné konanie sa začne na území jedného štátu, pričom dlžník má majetok aj na území iného štátu. O cudzí prvok sa jedná aj vtedy, ak je účastníkom konkurzu aj zahraničný veriteľ¹ (veriteľ, ktorý má sídlo alebo bydlisko na území iného štátu ako úpadca, na ktorého bol vyhlásený konkurz). Tieto situácie by malo upravovať národné právo štátu, pričom je potrebné prihliadať aj na právny poriadok štátu, na území ktorého sa majetok nachádza. Ďalej je potrebné v týchto prípadoch prihliadať aj na medzinárodné zmluvy, ktoré upravujú otázky súvisiace s konkurzom.

Za cezhraničný konkurz považujeme konkurzné konanie, v ktorom má dlžník organizačnú zložku s majetkovým a personálnym substrátom na území iného štátu, než toho, v ktorom má svoje bydlisko alebo sídlo. Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o konkurze a reštrukturalizácii“) obsahuje ustanovenia o cezhraničných konkurzoch vo svojej piatej časti. Ide najmä o vymedzenie súdnej právomoci, teda či v danom prípade je daná právomoc slovenského súdu alebo súdu cudzieho štátu a určenie, právo ktorého štátu sa bude na daný prípad aplikovať (kolízne normy). Teda či sa na konkrétny konkurz bude aplikovať slovenský právny poriadok alebo právny poriadok cudzieho štátu. Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov, ktorý vo všeobecnosti upravuje právne vzťahy s cudzím prvkom, neobsahuje osobitné ustanovenia o konkurznom štatúte.

---

¹ Ďurica, M.: Konkurné právo na Slovensku a v Európskej únii, Žilina, Poradca podnikateľa, 2006, str. 346

Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii rozlišuje, či ide o cezhraničný konkurz vo vzťahu k členským štátom Európskej únie alebo zmluvným štátom Dohody o Európskom hospodárskom priestore (ďalej len „členský štát“) alebo vo vzťahu k iným ako členským štátom.

Vo vzťahu k štátom, ktoré nie sú členmi Európskej únie, platí medzinárodná zmluva upravujúca uspokojenie veriteľov dlžníka, ktorý je v úpadku. Ak Slovenská republika nie je vo vzťahu k danému štátu, na ktorý sa viaže cudzí prvok v konkurznom konaní, viazaná žiadnou medzinárodnou zmluvou, v takom prípade sa otázka uznania cudzích rozhodnutí v konkurznom konaní rieši na základe zásady vzájomnosti (reciprocity). Teda cudzie rozhodnutie v konkurznom konaní bude uznané našimi justičnými orgánmi, ak aj tento cudzí štát uznáva slovenské rozhodnutia v konkurznom konaní. Právomoc slovenského súdu na konanie podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii je daná, ak má dlžník na území Slovenskej republiky majetok. Konkurz vyhlásený slovenským súdom sa vzťahuje aj na majetok, ktorý sa nachádza na území cudzieho štátu, ak to právne predpisy cudzieho štátu umožňujú.

Na cezhraničné konkurzy sa vo vzťahu k členským štátom použije prednostne osobitný predpis, ktorým je nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. mája 2000 o konkurznom konaní (Ú. v. L 160, 30.6.2000) (ďalej len „nariadenie“ alebo „nariadenie o konkurznom konaní“). Ak nariadenie neustanovuje inak, použijú sa na cezhraničné konkurzy na území Slovenskej republiky vo vzťahu k členským štátom ustanovenia zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii. Nariadenie o konkurznom konaní má prednosť pred zákonom o konkurze a reštrukturalizácii.²

Nariadenie o konkurznom konaní nadobudlo účinnosť 31. mája 2002. Je prameňom sekundárneho komunitárneho práva. Nariadenie o konkurznom konaní je všeobecne záväzná a priamo aplikovateľná na našom území podľa čl. 7 ods. 2 Ústavy SR (ústavný zákon č. 460/1992 Zb.) a čl. 249 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva. Toto nariadenie má prednosť pred právnymi predpismi Slovenskej

---

² Pospíšil, B.: Zákon o konkurze a reštrukturalizácii s komentárom, Žilina, Poradca podnikateľa, 2005, str. 457

republiky. Nariadenie je právnym aktom európskeho práva, ktorého recepcia do vnútroštátneho práva nie je potrebná, keďže toto nariadenie má priame právne účinky, je všeobecne záväzné a priamo aplikovateľné na území členských štátov Európskej únie. Toto nariadenie sa vzťahuje na konkurzné konania bez ohľadu na to, či dlžník je fyzická alebo právnická osoba, podnikateľský alebo nepodnikateľský subjekt. Nariadenie obsahuje procesné ustanovenia, ktoré sa použijú pri cezhraničných konkurzoch a kolízne normy určujúce právny poriadok, ktorý má byť použitý.³

Vecná pôsobnosť nariadenia je vymedzená jednak pozitívne a jednak negatívne. Nariadenie sa vzťahuje na kolektívne konkurzné konania, pri ktorých ide o čiastočné alebo úplné zbavenie majetku dlžníka a vymenovanie správcu. Nariadenie sa nevzťahuje na konkurzné konania týkajúce sa poisťovní, úverových inštitúcií, investičných podnikov, ktoré poskytujú služby spojené so správou peňažných prostriedkov alebo cenných papierov tretích osôb, ani na kolektívne investičné podniky. Teda nariadenie sa nevzťahuje na poisťovne, zaisťovne, zdravotné poisťovne, banky, obchodníkov s cennými papiermi, správcovské spoločnosti, dôchodkové správcovské spoločnosti, doplnkové dôchodkové spoločnosti. Na uvedené subjekty sa toto nariadenie nevzťahuje, pretože tieto podliehajú osobitným postupom a v ich prípade majú vnútroštátne orgány dohľadu do istej miery veľmi rozsiahle intervenčné právomoci. Na konkurzné konania, vyrovnacie konania a na iné podobné konania sa nevzťahuje nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Úradný vestník L 012, 16.1.2001).

Nariadenie o konkurznom konaní spočíva na princípe univerzality, ktorý je čiastočne modifikovaný princípom teritoriality.⁴ Podstata princípu univerzality spočíva v tom, že konkurzné konania začaté v štáte, v ktorom sa nachádza centrum hlavných záujmov dlžníka, sa automaticky uznávajú v ostatných členských štátoch bez akýchkoľvek ďalších formalít (princíp automatického uznania). To znamená,

---

³ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 4. vydanie, Praha, Linde, 2006, str. 661

⁴ Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R: Evropské právo, 3. vydanie, Praha, C. H. Beck, 2006, str. 687

že nie je potrebné žiadne rozhodnutie orgánu iného členského štátu o uznaní zahraničného konkurzného konania. Podmienkou uznania nie je ani uverejnenie oznámenia, ani registrácia rozhodnutia o začatí konkurzného konania v inom členskom štáte. Teda uverejnenie oznámenia o začatí takého konkurzného konania v inom členskom štáte, ani registrácia v obchodnom alebo inom registri rozhodnutia o začatí konkurzného konania v iných členských štátoch nemajú konštitutívne účinky na uznanie cezhraničného konkurzného konania. Ak by právo členského štátu obsahovalo povinnosť správcu, ktorý bol ustanovený v konkurznom konaní začatom v inom členskom štáte, uverejniť, resp. registrovať rozhodnutie o začatí konkurzného konania, takéto predchádzajúce uverejnenie, resp. registrácia nie je podmienkou pre uznávanie cezhraničných konkurzných konaní.

Nariadenie o konkurznom konaní definuje pojem centrum hlavných záujmov dlžníka. Pri obchodných spoločnostiach a iných právnických osobách sa za centrum hlavných záujmov dlžníka považuje, ak sa nepreukáže inak, miesto, kde majú svoje registrované sídlo. U fyzických osôb je to trvalé bydlisko alebo zvyčajné miesto pobytu. Automatické uznávanie znamená, že účinky spojené s konaniami uskutočnenými podľa práva členského štátu, v ktorom sa konanie začne, sa vzťahujú na všetky ostatné členské štáty. To je zároveň aj základom riešenia všetkých sporov v prípade, že si právomoc na začatie hlavného konkurzného konania nárokovujú súdy dvoch členských štátov. Rozhodnutie prvého súdu, ktorý konkurzné konanie začal, sa má uznávať vo všetkých ostatných členských štátoch bez toho, aby tieto členské štáty mali právo rozhodnutie tohto súdu preskúmať. Nariadenie obsahuje ustanovenia, ktoré obsahujú úpravu tzv. medzinárodnej súdnej právomoci. Jedná sa o úpravu otázky patriacej do rozsahu súdnej spolupráce v občianskych veciach - otázky, ktorý súd má právomoc začať hlavné konkurzné konanie a vedľajšie konkurzné konanie. Pravidlá súdnej právomoci stanovené v tomto nariadení stanovujú len medzinárodnú súdnu právomoc, čo znamená, že určujú členský štát, ktorého súdy môžu konkurzné konanie začať. Miestna príslušnosť v rámci tohto členského štátu sa určuje vnútroštátnym právom príslušného členského štátu.

Keďže na uznanie súdneho rozhodnutia o začatí konkurzného konania vydaného súdom členského štátu sa nevyžaduje splnenie žiadnych ďalších formalít, toto rozhodnutie sa uznáva vo všetkých ostat-

ných členských štátoch od momentu nadobudnutia právoplatnosti tohto rozhodnutia v štáte, v ktorom sa konkurzné konanie začalo. Uznanie hlavného konkurzného konania nebráni začatiu vedľajších (paralelných) konkurzných konaní na súde v inom členskom štáte. V dôsledku automatického uznania má súdne rozhodnutie o začatí hlavného konkurzného konania rovnaké účinky v ostatných členských štátoch, pokiaľ sa v tomto inom členskom štáte nezačne vedľajšie konkurzné konanie. Tieto účinky sa spravujú podľa práva štátu, kde sa začalo hlavné konkurzné konanie.⁵ Výnimky z tohto ustanovenia stanovujú kolízne normy. Účinky vedľajšieho konkurzného konania v ostatných členských štátoch nie je možné napádať. Členské štáty však nie sú povinné uznávať alebo vymáhať súdne rozhodnutia, ktoré môžu spôsobiť obmedzenie osobnej slobody alebo postového tajomstva.

Nariadenie o konkurznom konaní upravuje v súvislosti s otázkou uznávania a vymáhania súdnych rozhodnutí o začatí konkurzného konania vo svojich ustanoveniach aj tzv. výhradu verejného poriadku. Každý členský štát môže odmietnuť uznať konkurzné konanie začaté v inom členskom štáte alebo má právo odmietnuť vymáhať výkon súdneho rozhodnutia (exekúciu) vyneseného v súvislosti s takýmto konkurzným konaním, ak by účinky takéhoto uznávania alebo vymáhania boli v zjavnom rozpore s verejným poriadkom tohto štátu. Predovšetkým ide o základné zásady štátu, ústavné práva a slobody jednotlivca. Preto dôvody neuznávania rozhodnutí členských štátov by sa mali obmedziť na nevyhnutné minimum.

Nariadenie o konkurznom konaní rozoznáva hlavné konkurzné konanie a vedľajšie konkurzné konanie. Hlavné konkurzné konanie je konkurzné konanie začaté v štáte, v ktorom sa nachádza centrum hlavných záujmov dlžníka. Hlavné konkurzné konanie má univerzálny rozsah a jeho cieľom je obsiahnuť všetok majetok dlžníka. Na ochranu rôznych lokálnych záujmov nariadenie umožňuje začať vedľajšie konania, ktoré by prebiehali súčasne s hlavným konaním. Ako bolo vyššie uvedené, princíp univerzality je čiastočne modifikovaný princípom teritoriality. Princíp teritoriality spočíva v tom, že je možné začať aj tzv. vedľajšie (paralelné, územné, lokálne) konkurzné

---

⁵ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 4. vydanie, Praha, Linde, 2006, str. 661, str. 661

konanie v inom členskom štáte (nie v nečlenskom štáte). To znamená, že ak má dlžník centrum hlavných záujmov na území jedného členského štátu a na území iného členského štátu má podnik, má súd členského štátu, na území ktorého sa takýto podnik dlžníka nachádza, právomoc začať vedľajšie konkurzné konanie proti tomuto dlžníkovi.

Pojem podnik je podľa nariadenia o konkurznom práve definovaný široko a zahŕňa akúkoľvek prevádzku, v ktorej dlžník vykonáva nie prechodnú hospodársku činnosť s použitím ľudských zdrojov a tovarov. Vymedzenie pojmu podnik sa nezhoduje s pojmom podnik podľa § 5 Obchodného zákonníka (zákon č. 513/1991 Zb.). Ak má dlžník viacero podnikov v iných členských štátoch, ako je členský štát, v ktorom má dlžník centrum svojich hlavných záujmov, je možné začať vedľajšie konkurzné konanie v každom členskom štáte, v ktorom má dlžník takýto podnik. Vedľajšie konania majú charakter likvidačného konania.⁶ Pod pojmom likvidačné konanie rozumieme konkurzné konanie, pri ktorom sa speňažuje majetok dlžníka vrátane prípadov, v ktorých sa toto konanie skončí vyrovnaním alebo iným opatrením na ukončenie platobnej neschopnosti, alebo v ktorých sa skončí pre nedostatok majetku. Cieľom likvidačného konania nie je zachovanie podniku dlžníka (úpadcu), ale jeho predaj.

Ak sa v členskom štáte, kde sa nachádza centrum hlavných záujmov dlžníka, začne hlavné konkurzné konanie, v inom členskom štáte, kde má dlžník svoj podnik, sa môže začať vedľajšie konkurzné konanie bez toho, aby sa zisťovala platobná neschopnosť dlžníka v tomto inom členskom štáte. Predpokladom vyhlásenia vedľajšieho konkurzného konania nie je platobná neschopnosť dlžníka v členskom štáte, kde sa nachádza jeho podnik. Teda vedľajšie konkurzné konanie možno začať aj vtedy, ak podnik dlžníka v danom členskom štáte nie je platobne neschopný za predpokladu, že sa začalo hlavné konkurzné konanie v členskom štáte, kde sa nachádza centrum hlavných záujmov dlžníka.

Vedľajšie konkurzné konanie sa nezačína bez návrhu momentom začatia hlavného konkurzného konania, ale na začatie vedľajšieho konkurzného konania je potrebný návrh. Vedľajšie konkurzné kona-

---

⁶ Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R: Evropské právo, 3. vydanie, Praha, C. H. Beck, 2006, str. 687

nie sa spravuje právom členského štátu, na ktorého území sa vedľajšie konanie začne. Návrh na vedľajšie konkurzné konanie môže podať:

- a) správca ustanovený v hlavnom konkurznom konaní,
- b) akákoľvek iná osoba alebo orgán oprávnený podať návrh na začatie konkurzného konania podľa práva členského štátu, na území ktorého sa navrhuje začatie vedľajšieho konkurzného konania.

Účinky vedľajšieho konkurzného konania sú obmedzené len na majetok dlžníka nachádzajúci sa na území toho členského štátu, v ktorom bolo začaté vedľajšie konkurzné konanie (teda v ktorom sa nachádza podnik dlžníka). Účinky vedľajšieho konkurzného konania sa nevzťahujú na majetok dlžníka, ktorý sa nachádza mimo členského štátu, v ktorom sa začalo paralelné (vedľajšie) konkurzné konanie. Toto nariadenie sa vzťahuje len na konania, pri ktorých sa centrum hlavných záujmov dlžníka nachádza na území spoločenstva. Vedľajšie konkurzné konania môžu popri ochrane miestnych záujmov plniť rôzne iné účely. Môžu sa vyskytnúť prípady, kde je konkurzná podstata dlžníka príliš zložitá na to, aby sa spravovala ako celok, resp. kde sú rozdiely v dotknutých právnych systémoch tak veľké, že prenesenie účinkov vyplývajúcich z práva členského štátu, v ktorom sa konanie začne, na iné štáty, v ktorých sa majetok nachádza, by mohlo spôsobiť veľké ťažkosti. Z tohto dôvodu správca v hlavnom konkurznom konaní môže podať návrh na začatie vedľajších konkurzných konaní v iných členských štátoch, ak je to potrebné pre efektívnu správu konkurznej podstaty.

Aby hlavné a vedľajšie konkurzné konania viedli k účinnej realizácii (speňaženiu) celkového majetku dlžníka, nariadenie o konkurznom konaní obsahuje ustanovenia, ktoré zabezpečujú koordináciu súčasne prebiehajúcich konkurzných konaní. Koordinácia sa realizuje prostredníctvom úzkej spolupráce správcov, predovšetkým pokiaľ ide o výmenu informácií. Na zabezpečenie dominantnej úlohy hlavného konkurzného konania má správca v tomto konaní viacero možností zasiahnuť do súčasne prebiehajúcich vedľajších konaní. Napríklad môže navrhnúť plán reštrukturalizácie alebo vyrovnanie, alebo podať návrh na pozastavenie speňazenia majetku vo vedľajšom konkurznom konaní.

Hlavné konkurzné konanie a vedľajšie konkurzné konanie (konania) nie sú umelo oddelené, ale sú navzájom prepojené. Táto prepojenosť sa prejavuje najmä:

- a) povinnosťou vzájomnej spolupráce a
- b) povinnosťou správcu hlavného konkurzného konania a správcu (správcov) paralelného (vedľajšieho) konkurzného konania poskytovať si navzájom informácie.

Správcovia hlavného a vedľajšieho konkurzného konania sú povinní okamžite si oznamovať všetky informácie, ktoré môžu byť relevantné pre iné konania, najmä informácie o stave prihlasovania a zisťovania pohľadávok a o všetkých opatreniach zameraných na skončenie konkurzného konania. Správca vedľajšieho konkurzného konania je povinný dať správcovi hlavného konkurzného konania včas príležitosť na predloženie návrhov na likvidáciu alebo použitie majetku vo vedľajšom konkurznom konaní.

Vedľajšieho konkurzného konania sa môžu zúčastniť nielen veritelia členského štátu, v ktorom bolo vedľajšie konkurzné konanie začaté, ale všetci veritelia z iných členských štátov a naopak veritelia z vedľajšieho konania môžu prihlásiť svoje pohľadávky v hlavnom konkurznom konaní alebo v ktoromkoľvek vedľajšom konkurznom konaní.

Správcovia v hlavnom a akomkoľvek vedľajšom konaní sú povinní prihlásiť do iných konaní pohľadávky, ktoré už boli prihlásené do konania, pre ktoré boli ustanovené, za predpokladu, že to slúži záujmu veriteľov v tomto konaní. Záujmu veriteľov to bude slúžiť spravidla vtedy, ak majetok v konkurznom konaní, kde bola pohľadávka prihlásená skôr, je menší ako majetok dlžníka v konkurznom konaní v inom členskom štáte, resp. v inom členskom štáte je menej veriteľov, resp. veritelia si uplatňujú pohľadávky v menšej výške.

Správca v hlavnom alebo vedľajšom konkurznom konaní je oprávnený zúčastniť sa na iných konaniach na tom istom základe ako veriteľ, najmä má právo zúčastňovať sa schôdzi veriteľov v iných konkurzných konaniach. Teda nielen správca hlavného konkurzného konania sa môže zúčastňovať schôdze veriteľov vo vedľajšom konkurznom konaní, ale aj naopak správca vedľajšieho konkurzného konania je oprávnený zúčastniť schôdze veriteľov v hlavnom konkurznom ko-

naní alebo inom vedľajšom konkurznom konaní, ktoré prebieha v inom členskom štáte.

Ak sa likvidáciou (speňažením) majetku vo vedľajších konaniach uspokojia všetky zistené pohľadávky veriteľov vedľajšieho konkurzného konania, správca tohto paralelného konkurzného konania je povinný všetok zostávajúci majetok bez zbytočného odkladu odovzdať správcovi hlavného konkurzného konania.

Ak právo, ktorým sa riadi vedľajšie konanie, umožňuje skončenie vedľajšieho konania bez likvidácie prostredníctvom reštrukturalizačného plánu, vyrovnania alebo iného podobného opatrenia, správca v hlavnom konaní je oprávnený navrhnúť takéto opatrenie. Akékoľvek obmedzenie práv veriteľov vyplývajúce z takéhoto opatrenia vo vedľajšom konaní, ako napr. pozastavenie platieb alebo splnenia dlhu, nesmie mať účinok na majetok dlžníka, na ktorý sa toto vedľajšie konanie nevzťahuje, bez súhlasu všetkých ostatných veriteľov. Na skončenie vedľajšieho konkurzného konania takýmto opatrením sa vyžaduje súhlas správcu hlavného konkurzného konania. Tento súhlas sa nevyžaduje, ak navrhované opatrenie nenaruší finančné záujmy veriteľov v hlavnom konkurznom konaní.

Súd, ktorý má právomoc na začatie hlavného konkurzného konania, má možnosť nariadiť predbežné a ochranné opatrenia (nášmu právnomu poriadku tomu zodpovedajú predbežné opatrenia podľa Občianskeho súdneho poriadku) od momentu podania návrhu na začatie hlavného konkurzného konania. Predbežné opatrenia nariadené pred začatím konania aj po začatí konkurzného konania sú veľmi dôležitou zárukou účinnosti konkurzného konania. Na jednej strane súd príslušný pre hlavné konkurzné konanie je oprávnený nariadiť predbežné opatrenia týkajúce sa majetku umiestneného na území iných členských štátov. Na druhej strane správca dočasne vymenovaný pred začatím hlavného konkurzného konania (podľa nášho práva ho nazývame predbežný správca) je oprávnený v členských štátoch, v ktorých sa nachádza nejaký podnik patriaci dlžníkovi, podať návrh na nariadenie predbežného opatrenia, ktoré umožňuje právo týchto členských štátov.

Nariadenie o konkurznom konaní upravuje aj inštitút preddavku na trovy konkurzného konania. Právo členského štátu, na území ktorého sa navrhuje začatie vedľajšieho konkurzného konania, môže vyžado-

vať ako podmienku pre začatie, resp. vyhlásenie konkurzného konania, aby mal dlžník majetok postačujúci na úplné alebo čiastočné pokrytie trov konkurzného konania. V tomto prípade súd po doručení návrhu na začatie vedľajšieho konkurzného konania, môže žiadať od navrhovateľa zloženie preddavku na úhradu trov konkurzného konania alebo poskytnutie vhodnej záruky.

Správcom podľa nariadenia o konkurznom konaní je osoba alebo orgán, ktorého úlohou je spravovať a speňažovať majetok, ktorého bol dlžník zbavený, alebo dohliadať na spravovanie jeho záležitostí. Správca ustanovený súdom v hlavnom konkurznom konaní, je oprávnený v inom členskom štáte vykonávať všetky právomoci, ktoré mu prináležia podľa práva štátu, v ktorom sa začne hlavné konkurzné konanie, pokiaľ v tomto inom štáte nebolo začaté žiadne iné konkurzné konanie, ani nebolo prijaté žiadne predbežné opatrenie, ktorého účelom je takémuto konaniu predísť, po podaní návrhu na začatie takéhoto konania v tomto štáte.

Správca je povinný pri výkone svojich právomocí dodržiavať zákony členského štátu, na území ktorého mieni konať, najmä pokiaľ ide o postupy speňažovania majetku. Medzi jeho právomoci nepatria donucovacie opatrenia ani právo rozhodovať o právnych nárokoch a súdnych sporoch.

Ak je v hlavnom konkurznom konaní ustanovený predbežný správca, má právo podať návrh na akékoľvek opatrenia potrebné na zabezpečenie a ochranu majetku dlžníka umiestneného v inom členskom štáte.

Nariadenie o konkurznom konaní upravuje právo každého veriteľa, ktorý má zvyčajné miesto pobytu alebo trvalé bydlisko (fyzická osoba) alebo registrované sídlo (právnická osoba) v členskom štáte inom, ako je štát, v ktorom sa začalo konkurzné konanie, písomne prihlásiť svoje pohľadávky do konkurzného konania. Právo prihlasovať pohľadávky v konkurznom konaní nemajú iba miestni veritelia, ale akýkoľvek iní veritelia z iných členských štátov. Nariadenie stanovuje aj obsahové náležitosti prihlášky. Nariadenie upravuje aj otázku, v akom jazyku sa má prihláška podať. Každý veriteľ so zvyčajným miestom pobytu, trvalým bydliskom alebo sídlom v členskom štáte inom, ako je štát, v ktorom sa začalo konkurzné konanie, je oprávnený svoju pohľadávku prihlásiť v úradnom jazyku

tohto iného štátu (teda v ktorom má zvyčajné miesto pobytu, trvalé bydlisko alebo registrované sídlo). V takom prípade prihláška pohľadávky musí mať názov „Prihláška pohľadávky“ v úradnom jazyku štátu, v ktorom sa konanie začne.

Po začatí konkurzného konania v členskom štáte je súd tohto štátu alebo správca ním ustanovený bez zbytočného odkladu povinný informovať známych veriteľov, ktorí majú zvyčajné miesto pobytu, trvalé bydlisko alebo registrované sídlo v iných členských štátoch. Spravidla pôjde o veriteľov, ktorých správca zistí z účtovníctva dlžníka.

V dôsledku značných odlišností v hmotnom práve jednotlivých členských štátov by nebolo praktické, keby nariadenie o konkurznom konaní zaviedlo konkurzné konania s univerzálnym rozsahom v celom spoločenstve. Ak by sa bez výnimky uplatňovalo právo členského štátu, v ktorom sa konanie začne, mohlo by to často viesť k ťažkostiam v inom štáte, kde sa vedie vedľajšie konkurzné konanie. Platí to napríklad o odlišných úpravách záložného práva, resp. právach prednostného uspokojovania veriteľov. Toto nariadenie stanovuje jednotné kolízne normy vzťahujúce sa na konkurzné konanie, ktoré v rozsahu svojej platnosti nahrádzajú vnútroštátne pravidlá medzinárodného práva súkromného. Nariadenie o konkurznom konaní obsahuje vo svojich ustanoveniach kolízne normy, ktoré upravujú tzv. konkurzný štatút. Platí všeobecná zásada, že konkurzné konania sa riadia právom členského štátu, na území ktorého sa toto konanie začne (*lex concursus*). Týmto právom (*lex concursus*) sa tiež riadia aj účinky vyhlásenia konkurzu. Vedľajšie konkurzné konanie sa riadi právom členského štátu, na ktorého území sa vedľajšie konkurzné konanie začne.

Avšak v prípade mimoriadne významných práv a právnych vzťahov (napr. vecné práva a pracovné zmluvy) nariadenie obsahuje aj osobitné ustanovenia na určenie tzv. rozhodného práva. Nariadenie o konkurznom konaní stanovuje aj výnimky z *lex concursus* (zo zásady, že konkurzné konanie sa riadi právom členského štátu, na území ktorého sa konkurzné konanie začne). Nariadenie o konkurznom konaní vo svojich ustanoveniach upravuje v súvislosti so začatím konkurzného konania osobitnú úpravu vecných práv tretích osôb, možnosť započítania pohľadávok a výhradu vlastníctva.

Nariadenie o konkurznom konaní osobitne upravuje účinky konkurzného konania na zmluvy týkajúce sa nehnuteľností, platobné systémy a finančné trhy, pracovné zmluvy, účinky na registrované práva, patenty a ochranné známky v rámci spoločenstva, úkony poškodzujúce veriteľov (neplatnosť, odporovateľnosť, nevymáhateľnosť právnych úkonov, ktoré poškodzujú veriteľov), ochranu tretích osôb ako kupujúcich a účinky konkurzného konania na neukončené súdne konania.

Dôvodom prijatia právnej úpravy o cezhraničných konkurzoch (ustanovenia piatej časti zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a nariadenia o konkurznom konaní) je skutočnosť, že riadne fungovanie vnútorného trhu si vyžaduje aj účinné a efektívne fungovanie cezhraničných konkurzných konaní. V oblasti medzinárodného insolvenčného práva existuje právna úprava Európskej únie a právna úprava, ktorá sa netýka členských štátov Európskej únie.⁷ Činnosť najmä podnikateľských subjektov má čoraz väčšie cezhraničné dôsledky, a preto sa ju v čoraz väčšej miere snaží regulovať európske právo a medzinárodné právo súkromné a procesné. Na riadne fungovanie vnútorného trhu je nevyhnutné zabrániť podnetom, ktoré by zúčastnené strany viedli k tomu, aby majetok alebo súdne konania prenášali z jedného štátu do druhého v snahe získať výhodnejšie právne postavenie (dohody o súdnej právomoci). Tieto ciele sa nedajú v dostatočnej miere dosiahnuť na vnútroštátnej úrovni, a preto sú opodstatnené opatrenia na úrovni spoločenstva, ktoré sa dosiahli prostredníctvom prijatia nariadenia o konkurznom konaní. Za tým účelom toto nariadenie obsahuje ustanovenia o určení súdnej právomoci na začatie konkurzného konania a rozhodného práva, ktorým sa má toto konkurzné konanie spravovať. Taktiež sú dôležité aj ustanovenia medzinárodných zmlúv, ktoré upravujú otázky súvisiace s úpravou uspokojenia veriteľov dlžníka, ktorý je v úpadku (napr. zmluvy o právnej pomoci, zmluvy o vzájomnej ochrane investícií).

---

⁷ Ďurica, M.: Konkurné právo na Slovensku a v Európskej únii, Žilina, Poradca podnikateľa, 2006, str. 347